

Сабрана дела Петра II Петровића Његоша

Писма

Сабрана дела Петра II Петровића Његоша

1. Пјесме
2. Луча микрокозма
3. Огледало српско
4. Горски вијенац
5. Лажни цар Шћепан Мали
6. Свободијада, Глас каменштака
7. Проза
8. Преводи
9. **Писма**
10. Биљежница
11. Тестамент
12. Речник мање познатих речи и израза
13. Поговор, Биографија, Библиографија

Сабрана дела приредио: Александар Лазић

Техничка припрема: Предраг Јаничић, Александар Гогић

Веб сајт: www.ppnjegos.com

2024 ©Александар Лазић, Предраг Јаничић, Александар Гогић

Лиценца. Овај електронски материјал заштићен је лиценцом
CC BY-ND (Creative Commons Attribution-NoDerivs):

<https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/deed.en>

Дозвољено је умножавање и стављање у промет овог материјала на било ком медијуму и у било ком формату, у било које сврхе, укључујући комерцијалне. При сваком коришћењу мора се навести овај извор на одговарајући начин и указати на ову лиценцу, а обавезно је навести ако су направљене било какве измене у материјалу. То се може урадити на било који разуман начин, али не у виду који сугерише да аутори изворног материјала подржавају било које измене или дистрибутера дела. Ако се преуређује, трансформише или надограђује овај материјал, онда није дозвољено његово умножавање и стављање у промет.

Садржај

МАТЕЈУ П. ВУЧИЋЕВИЋУ <i>Цетиње, 22. октобра 1830.</i>	17
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 30. октобра 1830.</i>	19
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 22. новембра 1830.</i>	20
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 20. децембра 1830.</i>	22
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 6. јануара 1831.</i>	24
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 4. фебруара 1831.</i>	26
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 9. марта 1831.</i>	28
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 26. маја 1831.</i>	30
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 20. јуна 1831.</i>	31
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Црница, 1. новембра 1831.</i>	33
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Црница, 5. новембра 1831.</i>	34

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 6. децембра 1831.</i>	35
НАРОДУ ЦРНОГОРСКОМ И БРДСКОМ <i>Цетиње, 14. децембра 1831.</i>	37
МИКЕЛУ МАРТЕЛИНИЈУ <i>1. јануара 1832.</i>	38
ХУСЕИН-БЕГУ ГРАДАШЧЕВИЋУ <i>Цетиње, 4. фебруара 1832.</i>	39
РАДОВАНУ Ј. РАЈОВИЋУ <i>Цетиње, 11. марта 1832.</i>	41
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 27. априла 1832.</i>	42
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 19. јуна 1832.</i>	43
МЕХМЕДУ РЕШИД-ПАШИ <i>Цетиње, 17. јула 1832.</i>	45
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 14. октобра 1832.</i>	47
В. Ф. ЛИЛИЈЕНБЕРГУ <i>Цетиње, 26. децембра 1832.</i>	49
ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ <i>Петроград, прва половина августа 1833.</i>	50
ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ <i>Беч, 9. октобра 1833.</i>	52
ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ <i>Трст, вероватно 20. новембра 1833.</i>	53
ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ <i>Цетиње, 13. децембра 1833.</i>	54
ХАСАН-БЕГУ РЕСУЛБЕГОВИЋУ <i>19. марта 1834.</i>	55

ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ <i>23. марта 1834.</i>	56
ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ <i>Цетиње, 19. априла 1834.</i>	57
ВАСУ ПОПОВИЋУ <i>Цетиње, 24. априла 1834.</i>	58
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 30. априла 1834.</i>	59
ПОДГОРИЧКИМ И СПУШКИМ ТУРЦИМА <i>Цетиње, 27. априла 1834.</i>	60
ХАФИС-ПАШИ <i>16. јула 1834.</i>	61
ЦРНОГОРЦИМА И БРЂАНИМА <i>Цетиње, 18. октобра 1834.</i>	62
ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ <i>Цетиње, 16. новембра 1834.</i>	63
ЦРНОГОРЦИМА И БРЂАНИМА <i>Цетиње, 20. јуна 1835.</i>	64
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 20. јуна 1835.</i>	65
ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ <i>7. јула 1835.</i>	66
ХЕРЦЕГОВЦИМА <i>Цетиње, 29. августа 1835.</i>	67
ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ <i>Маине, 7. фебруара 1836.</i>	68
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Маине, 17. фебруара 1836.</i>	69
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 27. фебруара 1836.</i>	70

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 13. маја 1836.</i>	71
ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ <i>Цетиње, 3. августа 1836.</i>	73
ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ <i>1. септембра 1836.</i>	74
ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ <i>Цетиње, 2. септембра 1836.</i>	75
АЛИ-ПАШИ РИЗВАНБЕГОВИЋУ <i>Цетиње, 6. октобра 1836.</i>	76
ЦРНОГОРЦИМА И БРЂАНИМА <i>Цетиње, 12. новембра 1836.</i>	78
В. Ф. ЛИЛИЈЕНБЕРГУ <i>Беч, 20. децембра 1836.</i>	79
МИЛОШУ ОБРЕНОВИЋУ <i>Беч, 15. јануара 1837.</i>	80
ПРОДАЈА МАИНА <i>Беч, 5. фебруара 1837.</i>	82
РАДОВАНУ МРЧАРИЦИ-ПИПЕРУ <i>Варшава, 18. јула 1837.</i>	83
МИЛОШУ ОБРЕНОВИЋУ <i>Трст, 3. августа 1837.</i>	84
ДИМИТРИЈУ МИЛАКОВИЋУ <i>Цетиње, 16. августа 1837.</i>	85
МОРАЧАНИМА И РОВЧАНИМА <i>26. августа 1837.</i>	86
ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ <i>5. септембра 1837.</i>	87
ФЕРИК ХАСАН-ПАШИ <i>8. септембра 1837.</i>	88

ФЕРИК ХАСАН-ПАШИ <i>27. септембра 1837.</i>	89
ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ <i>Цетиње, 2. октобра 1837.</i>	90
ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ <i>19. октобра 1837.</i>	91
ФРИДРИХУ ОРЕШКОВИЋУ <i>Цетиње, 25. октобра 1837.</i>	92
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 19. новембра 1837.</i>	94
ФРИДРИХУ ОРЕШКОВИЋУ <i>Цетиње, 24. децембра 1837.</i>	96
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 18. јануара 1838.</i>	97
ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ <i>10. марта 1838.</i>	98
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 17. марта 1838.</i>	100
ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ <i>Цетиње, 23. марта 1838.</i>	101
ФЕРИК ХАСАН-ПАШИ <i>25. априла 1838.</i>	102
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 26. маја 1838.</i>	103
ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ <i>3. јуна 1838.</i>	104
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 3. јуна 1838.</i>	105
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 10. јуна 1838.</i>	108

ВЕЏИХИ МЕХМЕД-ПАШИ <i>16. јуна 1838.</i>	109
Д. П. ТАТИШЧЕВУ <i>Цетиње, 29. јуна 1838.</i>	111
В. Ф. ЛИЛИЈЕНБЕРГУ <i>Цетиње, 12. августа 1838.</i>	112
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Доброта, 7. септембра 1838.</i>	114
АЛИ-ПАШИ РИЗВАНБЕГОВИЋУ <i>Цетиње, 20. октобра 1838.</i>	115
В. Ф. ЛИЛИЈЕНБЕРГУ <i>Цетиње, 29. октобра 1838.</i>	116
СМАИЛ-АГИ ЧЕНГИЋУ <i>15. новембра 1838.</i>	117
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 20. марта 1839.</i>	118
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 8. маја 1839.</i>	120
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 10. јула 1839.</i>	121
В. Ф. ЛИЛИЈЕНБЕРГУ <i>Цетиње, 1. децембра 1839.</i>	123
ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ <i>3. јула 1840.</i>	124
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 19. јула 1840.</i>	125
ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ <i>20. августа 1840.</i>	127
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 20. септембра 1840.</i>	128

ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ <i>24. септембра 1840.</i>	130
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 4. октобра 1840.</i>	131
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 28. октобра 1840.</i>	132
АЛЕКСАНДРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ <i>Цетиње, 21. децембра 1840.</i>	133
АЛЕКСАНДРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ <i>3. јануара 1841.</i>	134
АВДИ-ПАШИ <i>1. фебруара 1841.</i>	135
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>8. фебруара 1841.</i>	136
Ј. А. ТУРСКОМ <i>Цетиње, 21. јула 1841.</i>	137
АЛИ-ПАШИ РИЗВАНБЕГОВИЋУ <i>Цетиње, 18. октобра 1841.</i>	138
МЕХМЕД-СПАХИЈИ ЛЕКИЋУ <i>Цетиње, 7. марта 1842.</i>	139
МЕХМЕД-СПАХИЈИ ЛЕКИЋУ <i>Вероватно маја 1842.</i>	140
ХАСАН-БЕГУ РЕСУЛБЕГОВИЋУ <i>Вероватно прва половина августа 1842.</i>	141
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 21. августа 1842.</i>	142
АЛИ-ПАШИ РИЗВАНБЕГОВИЋУ <i>Цетиње, 18. септембра 1842.</i>	143
Ј. А. ТУРСКОМ <i>Цетиње, 28. септембра 1842.</i>	144

ЦРНОГОРЦИМА И БРЂАНИМА <i>Вероватно септембра 1842.</i>	145
Ј. А. ТУРСКОМ <i>Цетиње, 4. децембра 1842.</i>	146
Ј. А. ТУРСКОМ <i>Цетиње, 23. јуна 1843.</i>	148
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 29. јула 1843.</i>	149
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 12. августа 1843.</i>	151
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Котор, 24. септембра 1843.</i>	153
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње 24. октобра 1843.</i>	155
АЛЕКСАНДРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ <i>Цетиње, 27. октобра 1843.</i>	157
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 19. новембра 1843.</i>	158
АЛИ-ПАШИ РИЗВАНБЕГОВИЋУ <i>Цетиње, 27. децембра 1843.</i>	160
АЛИ-ПАШИ РИЗВАНБЕГОВИЋУ <i>Вероватно 1843.</i>	161
АЛЕКСАНДРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ <i>Беч, 2. фебруара 1844.</i>	162
ХАНИБАЛУ ВУЈИЋУ <i>8. марта 1844.</i>	163
ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ <i>6. априла 1844.</i>	164
ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ <i>17. априла 1844.</i>	165

ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ <i>24. априла 1844.</i>	166
АЛИ-ПАШИ РИЗВАНБЕГОВИЋУ <i>6. маја 1844.</i>	167
ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ <i>7. маја 1844.</i>	168
ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ <i>12. маја 1844.</i>	169
Ј. А. ТУРСКОМ <i>Цетиње, 18. маја 1844.</i>	170
ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ <i>1. јуна 1844.</i>	172
ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ <i>23. јуна 1844.</i>	173
Ј. А. ТУРСКОМ <i>Цетиње, 16. јула 1844.</i>	174
ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ <i>23. јула 1844.</i>	175
ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ <i>30. јула 1844.</i>	177
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 14. августа 1844.</i>	178
СИМИ МИЛУТИНОВИЋУ <i>Цетиње, 25. септембра 1844.</i>	179
ПЕТРУ ПЕРОВИЋУ-ЦУЦИ <i>Вероватно са Цетиња, новембра 1844.</i>	181
ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ <i>Вероватно децембра 1844.</i>	182
АЛЕКСАНДРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ <i>Цетиње, 12. јануара 1845.</i>	183

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 2. априла 1845.</i>	184
ВАСИЛИЈУ БЕРАРУ <i>Цетиње, 12. априла 1845.</i>	186
ПАУНУ ЈАНКОВИЋУ <i>Цетиње, 12. априла 1845.</i>	187
СИМИ МИЛУТИНОВИЋУ <i>Цетиње, 12. априла 1845.</i>	188
ИЛИЈИ ГАРАШАНИНУ <i>Цетиње, 6. маја 1845.</i>	189
СИМИ МИЛУТИНОВИЋУ <i>Цетиње, 24. јуна 1845.</i>	190
СИМИ МИЛУТИНОВИЋУ <i>Цетиње, 10. јула 1845.</i>	191
СИМИ МИЛУТИНОВИЋУ <i>Цетиње, 19. августа 1845.</i>	192
ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ <i>Цетиње, 22. августа 1845.</i>	193
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 8. октобра 1845.</i>	195
АЛИ-ПАШИ РИЗВАНБЕГОВИЋУ <i>15. октобра 1845.</i>	196
СИМИ МИЛУТИНОВИЋУ <i>Цетиње, 23. децембра 1845.</i>	197
КУЧИМА <i>Вероватно 1845.</i>	198
ТЕОДОРУ ТИРКИ <i>Цетиње, 15. јануара 1846.</i>	199
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 10. фебруара 1846.</i>	200

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 26. марта 1846.</i>	202
ЕДОАРДУ ГРИЈЕУ <i>5. маја 1846.</i>	204
ЕДОАРДУ ГРИЈЕУ <i>17. маја 1846.</i>	205
СИМИ МИЛУТИНОВИЋУ <i>Цетиње, 30. маја 1846.</i>	206
ПЕТРУ ПЕРОВИЋУ-ЦУЦИ <i>Цетиње, 4. јуна 1846.</i>	207
ВИНЦЕНЦУ БАЛАРИНУ <i>9. јуна 1846.</i>	208
Ј. А. ТУРСКОМ <i>Цетиње, 2. јула 1846.</i>	209
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 16. јула 1846.</i>	211
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 6. априла 1847.</i>	212
ВИНЦЕНЦУ БАЛАРИНУ <i>28. јула 1847.</i>	213
ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ <i>Цетиње, 5. октобра 1847.</i>	215
ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ <i>Цетиње, 1. новембра 1847.</i>	217
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 11. новембра 1847.</i>	218
ЕДОАРДУ ГРИЈЕУ <i>Цетиње, 18. јануара 1848.</i>	220
ЊЕГУШИМА <i>Цетиње, 16. марта 1848.</i>	221

Н. Н. <i>Вероватно пре 20. марта 1848.</i>	222
НИКОЛИ ТОМАЗЕУ <i>Цетиње, 21. априла 1848.</i>	223
АЛЕКСАНДРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ <i>Цетиње, 2. маја 1848.</i>	224
ИЛИЈИ ГАРАШАНИНУ <i>2. маја 1848.</i>	225
БОКЕЉИМА И ДУБРОВЧАНИМА <i>Цетиње, 20. маја 1848.</i>	226
БОКЕЉИМА <i>Цетиње, маја 1848.</i>	227
ПЕТРУ ПЕРОВИЋУ-ЦУЦИ <i>Цетиње, 6. септембра 1848.</i>	228
СТАНКУ ВРАЗУ <i>Цетиње, 20. октобра 1848.</i>	229
ЂОРЂУ СТРАТИМИРОВИЋУ <i>Цетиње, 8. новембра 1848.</i>	230
Ј. А. ТУРСКОМ <i>Цетиње, 17. новембра 1848.</i>	231
НЕКОМ ТРШЋАНИНУ <i>Цетиње, 20. новембра 1848.</i>	232
ЈОСИПУ ЈЕЛАЧИЋУ <i>Цетиње, 20. децембра 1848.</i>	233
ДАНИЛУ МЕДАКОВИЋУ <i>Цетиње, 6. јануара 1849.</i>	235
СТЕВАНУ П. КНИЋАНИНУ <i>Цетиње, 14. јануара 1849.</i>	237
Ф. С. СТАДИОНУ <i>Фебруара 1849.</i>	238

АЛЕКСАНДРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ <i>14. априла 1849.</i>	239
МЕДУ ПУЦИЋУ <i>Цетиње, 23. априла 1849.</i>	240
ЈОСИПУ ЈЕЛАЧИЋУ <i>3. јуна 1849.</i>	241
АЛЕКСАНДРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ <i>Бероватно јула 1849.</i>	242
АНДРИЈИ СТОЈКОВИЋУ <i>Цетиње, 20. децембра 1849.</i>	243
СТЕВАНУ П. КНИЋАНИНУ <i>Цетиње, 20. јануара 1850.</i>	244
ПАВЛУ РЕШЕТАРУ <i>5. фебруара 1850.</i>	245
ФРАНЦУ МИКЛОШИЧУ <i>Цетиње, 12. марта 1850.</i>	246
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Котор, 24. марта 1850.</i>	247
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Пристан дубровачки, 27. маја 1850.</i>	248
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 26. јуна 1850.</i>	249
ИЛИЈИ ГАРАШАНИНУ <i>Цетиње, 5. јула 1850.</i>	250
ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ <i>Цетиње, 21. јула 1850.</i>	251
ПЕТРУ МАРИНКОВИЋУ <i>Цетиње. 10. августа 1850.</i>	252
СТЕВАНУ П. КНИЋАНИНУ <i>Цетиње, 18. августа 1850.</i>	254

ГЕОРГИЈУ НИКОЛАЈЕВИЋУ <i>Цетиње, 18. октобра 1850.</i>	255
ИЛИЈИ ГАРАШАНИНУ <i>Трст, 11. новембра 1850.</i>	257
ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ <i>Млеци, 25. децембра 1850.</i>	258
ДИМИТРИЈУ ВЛАДИСАВЉЕВИЋУ <i>Напуљ, 31. јануара 1851.</i>	260
АЛЕКСАНДРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ <i>Цетиње, 12. јула 1851.</i>	263
В. ХАНКИ <i>Трст, 21. јула 1851.</i>	264
ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ <i>Цетиње, 5. октобра 1851.</i>	265
Л. А. ФРАНКЛУ <i>Цетиње, 12. октобра 1851.</i>	266
ПАВЛУ РЕШЕТАРУ <i>Цетиње, 16. октобра 1851.</i>	267
Адресати	268
Регистар властитих имена	272

МАТЕЈУ П. ВУЧИЋЕВИЋУ

Цетиње, 22. октобра 1830.¹

Прељубезни мој господине
Матија Вучичевићу,

Дершћем пишући Вама ово, нити бих могао ја и пером владати сад а нека ли мислити поредачно да ме отечества нашега бједствије и општенародња жалост не принуђава часпријед и учверстит се и објавити Вама да је мој стриц, црногорски митрополит Петар Петровић, на сами Лучиндан свечера преминуо ... умеро. У сву нашу државу није чоєка који не плаче за њим и сами су се злотвори његови до тога чувства горести узнијели, па можете знати како је нама његовијем домаћијема, те лише мени вјечно јадноме за њим. Но Богу фала на свему пак и на томе што је барем пријед успјео к народу написати предувјешчаније, од којєга Вам копију уз ово посилам, и којено је учинило велику премјену, но привремену: у Церну Гору слогу, мир и љубов међусобну, и то док Ви дођете амо или когођ од нарочнијех, но бержајте ако Бога знате, ако Христа љубите, док се није откуђ са стране иновјерне и туђеродне раздор и вражда посијала и распалила, пак би нејмало се већ на што доходити. По должности довјереног нашега у двора росијскога немедљено доложите государју императору извјестије об наших крајњих опасностјах и внезапном нешчистију и бједњејшем положенију, и ако до Новога љета или најдаље до часнога поста нама не буде у Церну Гору озбиљскога благопризренија и откритога покровитељства од Русије, а то по ваздашњијема и одавнашњијема прозбама и надеждама нашијема и по њезинијем царскијем објешчанијама нашему блаженопочившему архипастиру и општем серпскому благодјетељу – тадар се с чистом правицом бојат имамо да ће наскоро наше отечество и приверженост к Росији страдат и поколебат се, али посве душманима разорено и порабошчено бити без свакојєга лијєка. Народ је растројєнога духа, а ја премало могућствен.

Впрочем чест имам бит

Ваш
искрени почитатељ
прежалосни

---

¹Сви датуми по јулијанском календару. У Њєгошево доба разлика до грегоријанског календара била је 12, а сада износи 13 дана. (Прим. прир.)

Радивој Петровић,
намјесник и наслједник
митрополита черногорскога

Секретар народна
Симеон Милутиновић

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 30. октобра 1830.

Ваше Високоблагородије,
милостиви господар
и много високопочитајем Србе
Јеремиј Михајлович,

Чини ми се сит сам се већ наплака. Зато једино што виђу да ми од плача није никакве користи осим сама штета и погибелъ очна, али јошт ми не да моје прежалосно срце уставит се мојијема сузама за мојијем оцем и благодјејом: прво, што сам се лишио милости благодјетелъске; друго, што је народ изгубио својега пастира и обранитеља, који бјеше непоколебими столп вјере и слободе християнске и превјерни син и обранитељ отечества и неотлучими привјазаник к росијскому престолу и до својијех последњијех ријечих које ми је говорио на умрли час. Упитама га: „Господару, виђу да ћете умријет, него што ћу ја сад?“ А он се усправи и сједне на постељу, па ми почне говорит: „Ја ти сад не могу помоћ ништа, но ти ове најпоследње ријечи од мене: моли се Богу и држ се Русије.“ То изговори и у исту минуту предаде душу у руке Господње. Но по свему томе и по свој тој жалости која ме је постигла, имам прво тврду надежду на великомогућега Створитеља и сирих утјешитеља, па на јединороднују покровитељницу и обранитељницу нашу Росију да нећемо бит заборављени ни височајше њезине милости лишени, уз то и на Ваше соотечественоје к нам благонаставленије.

Ја сам се и од Тураках бојао да не учине какву смутњу на Крајину ђе, но ми се чини да неће зашто и не могу, но им се она сила и оно турско старо тирјанство почело ускраћивати од рати коју су имали с Росијом, која је све Славјанство прославила, а све Турство унизила – Рос, глава Славјан под покровитељством всевишњаго. Приложеноје овди писмо имаћете чест прочитат и обратно ми га повратит, који се уздам у Вас да ми нећете замјерит, јербо Вас много обеспокојавам с мојијем краткоумијем и неученошћу мојом, али можете бит истинито увјерени да ћу бит и пребиват

Вашего Високоблагородија
всеусердњејши почитатељ
и покорњејши слуга
Р. Петрович

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 22. новембра 1830.

Ваше Високоблагородије,
милостиви господар
Јеремиј Михајлович,

Јошт ме је једна велика главобоља постигла. Наш господин губернатор Вуколај Радонић пошао је у околину которску на Пуч, нотњо без знања ничијега него својевољно, тер се ту саставао с некаквијем генералом цесарскијем и с другијема људима цесарскијема, имајући намјереније предати им Черну Гору и на исту метнути покровитељство њино, мислећи он без никаква расутка, кад је владика умро, да већ није остало синовах отечества у Черну Гору и привјазаниках к славимој Росији. Него, по његовому великому нешчастију, нагнаше се неки Черногорци у Котор и ту чују за њега ђе се налази, они час потрче у исту кућу на Пуч ђе се налазио и ту га нађу и с њиме се повсују; па отолен брже дођу к нама и к некијема главарима који се бјеху нагнали овђен и кажу ни све што је и како је. Кад то главари разумјеше, то они пишу и за друге главаре, те се овђе скупу и пошљу за губернатора да дође међу њима. И тако он дође међу њима. Запитају га чесову је прешу има у конобу Сима Ораовчанина на Пуч, а он им одговори: „Имао сам прешу моју, а и за нароцку корист, тер сам писао једну књигу консулу у Дубровник.“ А они му јопет говоре: „Да ли ти ми нијесмо рекли да твојега добра нећемо? Па и да смо дали теби у руке да за нас по свијету пишеш, зашто не би писа из Черногоре, него из Котора?“ Пак му одмах узму печат и чина га лише и дођу да им ја дам паспорт. И друго писмо они бјеху написали свиколици да иду два али три Церногорца к Вам да Ве питају је ли Ви што писа и овако се погоде: ако буде Вама што писа, да га лише чина и да му узму печат, зашто је преступио ријеч свега народа, јер је то написа за њих кад му они нијесу рекли никуд да пише за народ; ако ли пак не буде Вама писа, него их буде преварио, ано да га убију и да му не оставе трага у Черногору од његове фамилије. Него, видећи ја то да не може бити без смутње, изидем пред поглаварима и почнем их молити за све то што им је он сад учинио да му опросте. И тако, благодарећи Бога, будет моленије моје услышано и све му опросте, и тако се с нашијем измјеником умиримо.

Бјеху сви главари на скуп кад ми допаде књига од Вас, и ја им они час, како прочитах и разумјех Ваше похвале достојне совјете, прикажем и они Вама сви и завазда остају

обвезани всесердечно Вас поздрављајући за Ваше преизрјадно наставленије и о њима попеченије.

Молим Вас опростите ми јер Вас много заглушам, који остајем с истиним мојим к Вама високопочитанијем и с совершеном преданошћу.

Вашега Високоблагородија
искрењејши почитатељ
и покорњејши слуга
Р. Петрович

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 20. децембра 1830.

Ваше Високоблагородије,
милостиви господар
Јеремиј Михајлович,

Препочењејше писмо Ваше, писатоје сего теченија 13. (25), а под № 111^м, имао сам чест исправно получит. У истому што ме питате за два манастира, то јест за Стањевиће и за Маине, да Вам објавим како су ограђени и на чију је који земљу. Манастир Маине јест саграђен на земљу (илити у границу) тадер бивше републике млетачке, а почет је градит владиком Руфимом Његошем, ма с допуштенијем венецијанскијем. Него и ово вјерујте да речена република није ни пару похарчила илити помогла манастир градити или земље штогођ дала да се исти согради, нако само што је та владика купио сву земљу која принадежи манастиру за готове новце, ма с помоћу митрополије цетинске. А манастир Стањевићи, који не принадеже држави австријској, почео га је градит покојни митрополит Данил Петровић, а дограђени су покојним митр. Петром Петровићем. И како сва права изговарају, граница је испод воде која истијече испод манастира Стањевићах, које и исти Австрици знају, него они друго не раде ништа него да узму Церногорцима свеколико до врх планинах које могу они виђети с мора, а то ми се чини неће нигда бити приђе [него] Черној и кукавној Гори име не погине и затре се. А што опомињете, В[аше] В[исоко]б[лагородије], да они неће неправду учинити, вјерујте ми да хоће и да друго ништа власт которска не ради него да покоље Церногорце с околином бококоторском, за што не бих вјеровао да нијесам те прове видио. Престара је пословица: „Чија је сила, тога је и правда.“ Него како им драго, нека чине како су почели, а ми ћемо их трпјети. А ми, Господине, нијесмо кадри ни ове наше јаде држати а камоли силном цесару његово отимати. То је грехота и помислити а камоли рећи. Ма јопета, колико је гођ силан и могућ, није право да нас сиротињу пршти, па и ђецу великога оца испод истока, него да не бисмо – бисмо и ми наше бранит ради били су ово мало сиромашах голијех и босијех исто ка да су ни ове главице свака пуна свашта ка *Лондон*, него свакоме је у свијет извјесно ко ни је игда једном име чуо да ми немамо што никоме дат до камена студенога.

У другом писму, писатом истога 14^{га} (26) дец., што ме питате за које сам Вам писмо ја писа да Ви га повратим, ја сам Вама писао хоћу ли Вам повратит оне два, то јест

што је Вама писао г. губернатор и Ви њему што сте одговорили. Писмо Вам шиљем што су Церногорци за губер[натора] учинили, а оне два моја што су ми дали свјашченици и народ не могу послати, јербо Сима није дома. За болијест и за буну учињену у Полонију молим Вас не оставте унаприђе сиромаша да ме не извијестите, јербо сам за то веома смутан. За кнеза српскога што ми прикричујете да имам по сваки начин с њим сношеније, вјерујте одовуда није сад могуће никако, јербо су велики сњегови у планине.

Љубезно Вас поздравља игуман Мојсеј, такођер и ја, који пребивам навазда Ваш озбиљски почитатељ

и препокорњејши слуга
Р. Петровић

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 6. јануара 1831.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Государ,

Разумио сам из Вашег писма, пак и од нашега Поповића, како Ви захтијевате да Ви ја пошљем два потврденија која су мени дата од народа, али нијесам могао и не могу зато једино што потврденије које су ми главари дали јест пропало, а тому је причина: Симо наш га је понио кад је поша на Стањевиће и тако га је стопио, него молим Ваше Високоблагородије, ако сте га преписали, да ми га пошљете, па ћу Ви исто повратит кад га препишем. А наш Милутинович узео је нечесову слободу отка се преставио митрополит, која би му сломила врат да се не гледа на његово иностранство, пак и на Ваше писмо с којијем сте га пропратили к мојему поч. донду.

Него ја истинито знам да Ви јесте мислили да је он чојак, јербо ја знам истинитога мојега у Вас пријатеља, како што сте били и мојему претку. А он био је поша пред свјатаго *Николаја* на Стањевиће и ја сам шиља за њега момке у два пута. Он није ктио доћ кад сам ја за њега шиља, него кад је њему драго било, па по свему томе ја сам га примио ка да није ништа преступио, зашто Ви знате ја нијесам имао чесова ученија, нити сам нимало свијета видио, па мишљах да ће ми што помоћи у ову нашу жестоку муку, а он не стаде него два дана и пође без питања некуђ пут Боке Которске. Сада ја не знам што ће бити. Ви знате како је он преступио законе царске када је утекао из Котора и они, ако га уфатише, хоће га кастигат по закону, ема нека ломи врат куђ му драго.

Чест имам приложити Вам погодбе које су между *солтаном* и нашом љубезном Србијом, а то јест *ферман царски и антишериф*. Може бити да их имате, ема, ако их имате, ано ове читати нећете, него свакојако када бисте изволили повратити ми их натраг.

Новости одовуда: везир *мохур* -сеибија дошао је у Ђаковицу и ту учи солдате на екзецир; за скадарскога не чујемо ништа изнова. Препоручио ми је Иванчик да Вам принесем од његове стране всенижајше поклоненије к Вама и к Вашој фамилији; такођер исто и наш игуман Мојсеј Васојевић.

А ја јесам и бити ћу вазда с истиним мојим к Вам високопочитанијем и совершеноју преданостију

Вашего Високоблагородија

покорњејши слуга
Радивој Петровић

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 4. фебруара 1831.

Ваше високоблагородије,
милостиви господар
Јеремиј Михајлович,

Имао сам чест получити Ваше високопочитајемоје писмо, писато прошлога јануарија 19. (31)^{го}, а под № 10^м, и све што ми у њему пишете разумио ... Потврденија данас Вам не могу обратом послат, ема ћу што скорије. Неке ствари од мојијех писам не толкујете по состојанију жалоснога народа черногорскога, него по дужности како би ваљало да је, али то се све познаје, особито пашћење о добру својега љубимца и како му ваља ће друго у таквијема вешчима поступати.

Ја сам прошлијех неколико данах стајао на рибник Олач, близу Жабљака, и ту вјерујте, принуђен сам био народом да се станем с владиком данас сушчествујушчим в Скендерији за произвести ме архимандритом. Потому послао сам к везиру да ми пошље владиком и послао га је у Ком, ће је Иванбег Чернојевич погребен, и ту ме је произвео архимандритом и преиначио ми име на Петар, ема то му је било јербо су то хћели главари који су са мном били на исто мјесто.

Потому имао сам три пута описку с везиром за утврдити мир међу Скендеријом и Церном Гором, и он у сваком његовом писму пише ми да има збора тајнога са мном, што ми је веома странно било ... Дакле, у најпотоње писмо говори: „Знам да си на рибнике и ја ето шиљем спахију Лекића да с тобом моје тајне збори свеколике и у исто вријеме да мир утврдите.“ И тако пођоше два-три Церногорца и спахију Лекића доведоше и још десет Турака на Олеч. Почех га ја насамо упитивати што везир и каква разговора са мном имаде тајна, а он ми одговори: „Послао ме везир и поздравио ти се много да утврдите мир међу собом зато једино да сиротиња и ваша и наша живи у добро и да не бисте ви што учинили када се он побије с мухур-саибидом.“ А ја му одговорим: „Мој драги Мухом – такво му је име – ти знаш да ја не могу обрнути Церну Гору као везир Арбанију у послушаније, него да ја та мир учиним, може који драго Церногорац поштетити га, јербо ја нејмам сабље нити конопца, а он то обоје имаде. Али по свему тому ја мислим да дође мене али везиру мука, да ми не бисмо један другому чинили пакости, него давали руке помоћи.“ А он јопета одговори: „Ми све то знамо, него ово ти се везир поздравио и река ми да ти кажем како ће сад на њега мука панут од стране царева, а да је крив не

би ни жалио ... И ово ми је река да ће с тобом држат пријатељство боље него ли га је итко од вашијех старијех држа, и валан ни у кога нејма узданицу данас у свијет него у тебе, нити данас имаде брата до тебе.“ А ја му нијесам смио ништа одговорити, јербо ме је страх било да не такне у политику, нако само што сам њему ово одговорио: „Спахија, ти ми поздрави везира љубезно и реци му ово: да ћу ја њему помоћ и бих му рад био помоћ ако могах, једно што је старином мене и свакојему Црногорцу брат, а друго што ми је комшија.“ Мир с истијем закључисмо за годину.

Сада ја не знам, Ваше Високоблагородије, чинити што ћу без Вашег наставленија. Везир ће теке им овај рамаџан изиде одити на војску противу мухур-сеибије и ја по свијема зборовима виђу да ће утећ, ако не разби сопотивника, и то нигђе друго него к мене. Сада ме наставите смијем ли га ја прифатит к себе али не.

Чест имам непрестано називати се

Вашего Високоблагородија
покорњејши слуга
архимандрит черногорски
Петар Петрович

НЗ. Молим Вас љубезњејше поздравите од моје стране сву Вашу почтенују фамилију, којој желим како и Вама свакога добра и благоденствија ...

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 9. марта 1831.

Ваше високоблагородије,
милостиви господар
Јеремиј Михајлович Гагич,

Похвале достојњејше писмо Ваше имао сам чест исправно получит у прошасту понедељник, које је писато прошлога ферфара 21/5го а под № 18^м бјележеноје, и второје у истом приложеноје, писато 19/3го прошлог ферфара, које се касатељно до мене тиче.

Пак у Вашем нотом означеном писму што пишете за везира скадарскога да смо му објешчали се дат покровитељство, Ви будите увјерени да се ми нијесмо њему објешчали нити му вјеру дали да он дође у Црној Гори да га одбранимо од његова цара, него је он нас молио, ако би му дошла мука, може ли утећ к нама да га кућ препратимо. Него ми по свијема његовијем ријечима нијесмо му рекли да смо га ми капци содржати и убранити од љугога и јароснога меча брата сонца, а рођака мјесеца, него ја сам и од Вашег Високоблагородија био совјетован, тер сам мир закључио, зашто виђу да у твојим совјетима, када би се човјек њих држа, не би погрешности много учинио. Него и ово Вас увјеравам да нас много меч отомански не страши, нити ће не устрашит: имамо тврду узданицу на свевишњега Бога и на нашега цара. Ема по свему тому добро је не задијеват бољега и јачега, како, вјерујте, нећемо га ни задијеват за сада.

Јучер дође овђена момак господара Милоша некијема послима до мене ... пак ми и једно писмо даде за Вас да Вам га пошљем и у исто га прилагам, уздајући се да ће Вам сигурно доћи.

Новости. Везир ће у суботу прву на војску на низам, па на мохур-сеибију иде, и кажују да ће од све турске земље до Једрене све с њим на цара и да ће моћи он под својом командом скупит 120000 хиљадах војниках. Много слободно Ви пишем, ема имам узданицу да ћете ми простит, зашто Ви знате да сам ја у слободи узрасто, него јопета никому тако слободно не пишем као Вама, зашто држим да сте у числу првијех мојих пријатељах.

Који чест имам наименоват се Ваш истини почитатељ

и предањејши служителъ
архимандрит черногорски

Петр Петрович

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 26. маја 1831.

Високоблагородни господине
Јеремијо Михајловичу Гагичу,

Данас сам дошао из Брдах на Цетиње, али кад сам дошао, сасвијем сам нашао нечесово волненије, које говоре исти који волненије то пожижу да оно проиходи од конта Матеја Периновића из Доброте, а на њега је наслоњено од австријскога двора, али ја сасвијем то не вјерујем да то двор австријски чини. Него по свему тому народ, како и сами знате, прост је и необуздан, и може га смутити и сам Периновић како је почео с новцима ... него се молим штогођ ме совјетујте, зашто мене пишу наши посланици, тј. г. Иван и Мато, да ће доћи до Ђурђевога дне, него да кажем народу да се држи у слоги, миру и јединству. И казао сам. И тако су ми три оли четири пута писали, али сам сваком био преварен. Сад народ је остао без надежде, а ја, како и сам знадеш, трошка нејмам да установим такво правитељство које би народ довело до послушанија, а народ је сасвијем сиромашан, и наши непријатељи дају новце за смутити га, а Ви знате да новци многократ учине буну и смутњу и у столичне градове европејске, којизи имају и новацах и војске доста, а камоли неће у један сиромашни народ.

Него Вас јопета молим, ако ишта чујете за наше посланике, објавите мене; ако ли пак не чујете, и тако ми објавите и пишите ми бих ли ја могао поћи до у Русију и кудијен бих, зашто другојаче не ваљадне, јербо настаје погибелъ народња.

Везир ми пише да ће и опета на војску, али пређе ће се затварати него ли војевати изван града.

Остајући Вашего љубезнаго отвјета очекујући, јесам и бити ћу

Твој богомољац
и покорни слуга
архи[мандрит] чер[ногорски] и брцки
Петр Петрович

П. П. Народ је још слава Богу у слогу и поздравља Вас г. игуман Мојсеј.

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 20. јуна 1831.

Ваше Високоблагородије,

Чест јесам имао Ваше дражајшеје писмо примити од 15. (27) јунија, а под № 91^м означеноје. Исправно сам га получио и при њему оно од господина Вукотича, за којег ми говорите и расуждајете зрело која га је причина уставила тере сада не пребива с нама у Церну Гору, али ће брзо ако Бог да. Пак за мој пут у Русију што ме совјетујете, много Ви захваљам и на то исто ћу остати за неко вријеме. А вјерујте ми да ја толико и не желим у ова смутна времена тудијена ходити: једно, што ме је страх и животу у ова велика народња возмушченија и болијести, а друго, што ја нијесам искусан у језицима нити у другому ученију европејском, а сувише тога што сам млад љетима исто како и просвјешченијем. Него ми и ово вјерујте ја ћу од сваког благоразумнога и просвјешченога чојка примати совјете како и од Вас, зашто Ви објављам да се већ на све наше стране зна твоја добродјетељ. Али сам ја веома узео слободу писати Вама, али то је истино чистосрдечије, вјеруј, него све ме је страх да Вас не наиједим, исто пак да ми не прочитате ону руску пословицу: Гордец не терпит наставления, глупец не любит просвещения, и так лампаду угасить желая доброй ночи им.

Писао ми је везир скадарски би ли му могло неколико фамилијах пасат преко Церне Горе у Цесарску, али и на то чекам што ћеш ми рећи и одговорити, ема скорије што можете, јербо ће се он брзо, колико ја могу познат, затварати у град.

Мохур-сеибина је војска већ дошла у Гусињску нахију и покрила Пећ и Призрен и све до Гусиња, који одстоји од Подгорице 16 сахатах, а друга је војска на Мат, близу Скадра, и они Скадранин пресека је мост на Бојану који је био, пак заиста оће се затварат. Веће не знам што ће бити, али за христјане све добро.

Што ме питате тко ми је писар, сада мене није нитко до ја сам што пишем, него што бјеше дошло једно момче, ја мислим Вама извјесно, а именов Стефан Васич, али је ономадне пошло к кући својој у предрагу нашу Србију.

А ја остајем љубезно поздрављајући Вас и сву Вашу поштенородну фамилију.

Јесам Вашего Високоблагородија

покорњејши слуга
архимандрит
черногорски и брцки

П. Петровић

П. П. Не могу ти пером изразити колико те поздравља и колико те љуби срдечно наш игуман Мојсеј.

Твој исти архим.
Петровић

П. П. У ови исти час дође ми глас да везир скадарски изиде на војску на Љеш, који одстоји од Скадра 5 сахатах.

П.

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Црница, 1. новембра 1831.

Милостиви господин

Јеремиј Михајлович,

Имао сам чест получити писмо Ваше од 13. (25) прошлога окт., а под число 124^е означеноје, на којему нијесам Вам могао одговорити пређе, јербо сам био у великијема послима међу народом, али сада постављам себе у дужност, ако сам и на путу, одговорити Вам.

Што ми спомињете за динаре који су код Вас да их не можете по мојему прошењу послати у овому времену без вјерне прилике, зато Вас сада молим нека још за неко вријеме код Вас пристану, доклен пошљем нарочито чојка по њих. И заиста јако сам увјерен да је за Вас та работа мучна, али трпите, јербо ни за кога не трпите до за својега пријатеља и отечественика, који Ве љуби како своју душу.

Објављам Вам како се је предао неваљали и страшљиви паша скадарски великому везиру у прву суботу, 24^{га} окт., а 31^{га} истога окт. пошао је са својом фамилијом на брод пут Цариграда да се цару поклони. Будите увјерени да се није ови неваљатни ништа-чојак предао, да би га спасла Босна, ако не приђе, а оно би вјерно на пролеће, зашто ови везир што је под Скадар не имаде такве силе да би узео ни мањи град на силу а камоли тврди Скадар. Неваљали Мустафа скадарски имао је 1300 људих у затвор са собом, а имао је захире и праха у град најмање рећи за пет годинах, али његово неваљало и страшљиво срце све то учини за ништа. Али сам и то увјерен да неће жив до Цариграда доћи, него ће се лишити главе и свега својега имућа, а то је и заслужио.

Поздрављајући Вас и сву Вашу фамилију љубезњејше, остајем желећи Вам купно свакога благополучија и добра од свевишњега Створитеља. Јесам

Вам покорњејши
архимандрит црногорски
Петр Петрович

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Церница, 5. новембра 1831.

Милостиви государ

Јеремиј Михајлович,

Почитајемоје писмо Ваше од 31. октобра (12. новембра), а под № 130^м означеноје, имао сам чест исправно га получити и вјерно га разумјети.

Што у исто опомињете за нашега човјека што смо шиљали к мохур-саибџи за преговор, ми тога човјека нијесмо шиљали каквијем другијем образом него само да му внуши и каже да он пише и рече Турцима пограничнијема да се пасају, да не задијевају нека наша селенија (Кучах, Жупе, Дробњаках, Грахова и Сеоцах), зашто се они нешто у тијема мијешају и присвајају их да су њихова. И секретар наш се је вратио, али зато није ничесова одговора имао, него је обећао велики везир, када узме Скадар, да ће на то одговорити. Сада он је узео Скадар, не силом но срећом својом и Мустафином неваљаштином, а за вишеречено нама није ништа одговорио.

Имали смо толико писама другога садржанија ... и хоћемо утврдити мир на границе, будите увјерени. А друго, будите и ово увјерени, Ваше [Високо]благородије, да се ми толико не бојимо Тураках у садашње вријеме да нам што учине, зашто су се они и у стара времена, када су били силни неголи данас, кајали кад су наше отечество полазили с војском. Зашто вјерујте да је наше отечество утврдио његов создатељ жестокијем каменом, кршом и стијеном, преко које чојак који се није у њу родио мучно и миран иде пјешке а камоли каквијем другијем начином, да њезине синове истребљује, а некали данас да ће ни учинити што када су из числа живијех изишли, само теке што се помичу на карту плајвазом написану. Али и то имамо узданицу да ће брзо сјевер избрисати, зашто се на сјеверне стране највише резине налази, али сврх свега ваља и ону српску пословицу набљудовати: „Не бој се, а чувај се.“

Покорно Вас молим, отмјено љубими мој Србине, да ми опростите, јербо Вам веома се јесам усудио слободно писати, али вјеруј да из највишега мојега усердија к твојој доброты, којој навсегда остајем почитатељем и покорњејшим слугом

Вашего Високблагородија
архимандрит черногорски
Петр Петрович

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 6. децембра 1831.

Високоблагородни господине

Јеремиј Михајловић,

Почитајемоје писмо Ваше од 27. новембра (9. децембра) под № 148 имао сам чест исправно га получити и при њему остала турска која су Ви мноштво била послата за превести, али виђу Вашим данашњим писмом да нијесте могли моје прошеније и желаније испунити, нити сте имали вјерна случаја учинит га. Ја сам јако увјерен, Високоблагородни Господине, да сте Ви велики отечествољубец и да бисте Ви ради били са свијема силама своје могућности послужити своје драго отечество, али и ово вјерујте: ја да не знам Вашу љубов и поштено срце, не бих на Вас ни наслања моје после који требају да се крију, него ја Вас знајући и Ваше благородно срце познајући, ја ћу готов бити и посад како и досад на Вас наслањати све после од народа који се тичу тих странах.

Друго Вам објављам за великога везира. Он се налази у Скадру у кући Хусеин-аге Чолака. Он велики зулум чини по Скадру, а особито од пријатељах пашинијех. Вјеша их, сијече их и набија на колац, а реџале Мустафине, који нијесу с њим у Цариград пошли, шиље их у манастир у Урумелију и ту их лишава живота различитијема мученијама ...

Ми се сада налазимо у мир с мохур-сеибџом, али разумијем од некијех нашијех пријатељах да је почео једне ствари чинити које се не пристају онаквој особи и које су ниске за велике људе и помислити а камоли чинити. Он је послао неколико људих од своје стране и дао им је велике новце за да чине мутњу у народ црногорски и да га призивају да уљезе под његовим владањем, пак се тому чудим како он може то чинити и како му то његов султан допуштаје, зашто ја знам да је Порта отоманска у тврдому свезу с нашијема покровитељима ... и како он не помисли да ми можемо сјутра да хоћемо сву Арбанију противу њега подигнути и подбунити; али ми се нећемо у такве ствари мијешати, но желимо, ако он хоће, мир да је међу нама. Друго, разумјели смо да се спрема да прође преко Бјелопавлићах на Босну на силу без питања ничијега, али ми с помоћу Божом не бојимо се њега да на силу преко Бјелопавлићах на Никшиће паса доклен су ни неке крепости Богом создане и утврђене. Али по свему тому не бисмо ради били да се с њим ратимо и да се без преше лије крв љуцка, него, како видим, жеља моја не може се испунит, будући да Турци беспрестано, како и приђе, задијевају пограничне

наше Црногорце и не хоће од њих мировати.

Друго, имам чест Вама објавити како се Црногорци налазе у сагласију међу собом исто како су били овога прошлога времена од како је блаженопочившега митрополита *завјешчаније* проглашено, али сада је сувише стављено управленије народње, које управленије саставља 180 људих, из којих су 16 совјетници (*senatori*), а 164 исполнитељи (*polizia*), које слуша народ добро и како је дужност народња своје старије слушати и собом одбранима повиноват се. Мене се радује срце и душа када ја виђу моје отечество тако сложено и када виђу толико њихово почитаније к нашем царју и благодјетелу и к њиховијема старјешинама и главарима, али каква ће ми још и ово бити радост када виђу моје отечество ће напредује у наукама и процвјетава просвјешченијем и када га виђу да почне излезати своје просвјешчене и вјерне синове, који ће га умјети бранити не само оружјем него и пером умним ... како што и други народи европејски такве људе рађу и умножају их ко више може, јербо је премудро изречена ова ријеч: просвјешченије свјет ... а непросвјешченије тма. Него сад се и ја много радујем, зашто виђу да се сада омјерило пут ове цјели коју Вама више опомињем, али све с помоћу всемогућега Створитеља и нашега покровитеља великога императора Николаја, такођер и нашијех пријатељах, којизи намјеравају возвисити род храбријех Славјанах и избавит га испод тешкога и бешчеловјечнога и богопротивнога јарма турскога ... и при свему молећи Вас да дате све ово више писано до свједенија кому сљедује.

Остајем Богу Вас и сву Вашу фамилију препоручујући. Јесам и бити ћу Ваш,

Високоблагородни Господине,
покорњејши слуга
архимандрит црногорски
Петр Петровић

НАРОДУ ЦРНОГОРСКОМ И БРДСКОМ

Цетиње, 14. децембра 1831.

Од нас архимандрита Петра и остале госпoде русинске и свега Сената црногорскога и брдскога благородној господи главарима и старјешинама и свему народу црногорском и брцкому који доходи на пазар которски

О б ј а в л е н и ј е

Чујући ми да се купи велики пазар црногорски и брцки пред Котором и да бивају велике смутње међу народом околo куповања наши и другијех трговинах на тому пазару и желећи ми у свако доба сахранити мир и спокојствије с великомогућном државом ћесарском зато што шиљемо на томе пазару наше људе, а то кнеза Јока Богдановића и барјактара Филипа Кустудију су остале четири чојка од наше гвардије, које сте дужни сви који доходите на томе пазару слушати за сваку добру ствар која се до пазара тиче, и да сваки Црногорац и Брђанин оставља оружје у касин. Ако ли се који Црногорац и Брђанин нађе да их не послуша него им се успротиви, нека зна добро да се њима не противи него нама самијема; пак и ово знајте да ће такви непослушник бити кастиган од нас и свега народа.

За друго јесмо ваши доброжелатељи

Архим. Петрович

МИКЕЛУ МАРТЕЛИНИЈУ

1. јануара 1832.

Особиту бисте ми љубав учинили кад бисте толико само доброте имали унапријед писати ми на чистом српском језику или на талијанском, зашто досадашњи преводи с талијанскога језика сасвим су тавни и недостаточни. Ту су многе двојезначеће ријечи, много замршене и ништа незначаће. Зато много пута морам да дуго вријеме над њима сједим док им смисао разумијем.

Ако могосте кога наћи да и боље толмачи на српски, а оно изволите и као и досада писати; ако ли не, а Ви, молим Вас, и опет шаљите их у оригиналу.

С чистим etc.

ХУСЕИН-БЕГУ ГРАДАШЧЕВИЋУ

Цетиње, 4. фебруара 1832.

По посланому нама игуману Мојсеју имали смо радост примит твоје предраго писмо од 9. числа прошастога јануарија, у које видим пријатељство и љубав које желиш да буде међу нама. То нам је много мило чути, а особито што си зборио на ријечи с игуманом Мојсијем, ми све то кабулимо и тврду ти Божју вјеру дајемо да ћемо од сада унапредак бити уједно и крв своју пролијевати за вјеру и слободу нашу. Него те молимо како нашега предрагога пријатеља да се држиш јуначки и да се чуваш да те не би садријазем у чемугођ преварио, јербо знаш да садријазем нема велике јакоте, али има наредбе европејске, а ми смо тврдо увјерени да ће се садријаземова војска први пут јако побити с Вама, јербо не може бити јошт друкчије. Зато те много молимо да наредиш твојима људима да се мудро владају и да с малим числом војске не ударају на низам.

Много се радујемо чујући од игумана Мојсеја да си у сву земљу твоју прави суд поставио за свакога, будући да таквијем начином можемо се надати у Бога да ће нам помоћи и у свакоме другоме дјелу.

Ми се често бијемо с низагом садријазема и мислимо овога прољећа сакупити војску и ударити на низам, који се налази око Скадра; но за такву војску не имајући џебане, молимо те како нашега предрагога пријатеља да нам пошљеш једно 100 товара фишека, да тај низам што је око Скадра разбијемо и да га отолен рашћерамо. То смо наумили овога прољећа по сваки начин свршити, зато те много молимо да нам ту љубов и пријатељство учиниш. Ако ли не мога послати фишека, а ти нам пошљи аспри да купимо, али ми радије бисмо готовије фишека.

Ми смо по свој нашој земљи дали знати о љубави и пријатељству са твојијем људима, али ти добро знаш да има по крајинама људих хрђавијех који би могли штогођ скривити твојој земљи. Зато те молим да не примаш у рђаву страну, но да нам за такве људе напишеш и буди увјерен да ћемо их ми жестоко наказати. Али ти знаш да се ми с вама ласно не можемо мијешати, будући да нам Никшићи у томе сметају и побуњују народ против вас и против нас. Зато молимо да пошљеш неколико војске у Никшиће да накажеш те људе који не слушају заповијед ни твоју ни чију и да ту поставиш твојега човјека да заповиједа, и тада ћемо се ласно мијешати. Но тако како у Никшиће налазе се неки муселими који су одбјегли из другијех градова, те ако би ти људи побјегли у нашу земљу, буди увјерен да ћемо ти их свезане послати. Бићеш чуо како се мисирски паша обратио против цара и како је његов син Ибрахим-паша узео један пашалук царев који

се зове *Сан Ђовани ди Акри*. Тако исто и друге многе земље устале су против цара, а за остало ти ћеш знати, будући чујемо да примаш новине бечке.

И да си здраво.

РАДОВАНУ Ј. РАЈОВИЋУ

Цетиње, 11. марта 1832.

Да се зна и да буде вјеровано пред свакијем судом илити господаром ће би ово писмо изашло како Сенат развиђе дјела и прегрешенија Радована Рајовића из Дола, за која је био заслужио да се живота лиши, но сав Сенат из превелике милости, особито будући да је крвно дјело учинио прије него што су господа русинска у Црну Гору дошла, помиловао га је са животом и одсудио да исти Радован има платити педесет цекинах за глобу и карате и док те динаре не плати да има сједити у гвожђу, а кад плати, да се пусти и ослободи.

Предречени Радован платио [је] и глобу и карате, и тако га господа и Сенат пушћаше дома у своју кућу, и ако га заћедоше Павићевићи икад, да и има сва земља изгорјети и из наше земље ископати.

И за више вјеројатија потписује се

Арх. черногорски
Петровић

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 27. априла 1832.

Високоблагородни Господине,

Постављам себе у дужност објавити Вам како 22го овога мјесеца удрише Турци на наше погранично мјесто (село) Мартиниће, у које није било више од 150 људи на оружје, а Тураках је било вјерно од 4000 до 5000 с Намик Али-пашом, који је био везиром пређе у Босни. И тако ова турска сила попали једну част од села и то мање куће које су биле покрите са сламом, и посијеци 10 људих нашијех и зароби три роба. Скочи ово мало число Мартинићах посред Тураках и покољи се с њима и обрати силу турску у бјекство. Турци како побјегни, у то дотрчи једне 100 Пиперах и 200 Бјелопавлићах, за Турцима јуриш, Турци устрашени једнако бјеж, а наши за њима до Служа, 150 Тураках уби намртво, којијема су узели наши оружје, а сувише што су их Турци унијели мртвијех. Такођер било је и рањенијех више од 300. Сам Намик Али-паша једва с бјекством спасе живот.

Завјеравајући В[аше] В[исоко]благородије да јошт никад откако је Црна Гора настала нијесу мање људих више јунаштва учинили што су сад ово мало число краичниках, зашто је у то село нагонило се женама одважнијема које су по два по три Турчина маљугама биле и по два по три оружја узимале. Већ Бог зна што ће послјед бити! Тољко Вас молим не заборавте Вашег почитатеља, који остаје В[ашега] В[исоко]б[лагородија] покорњејши слуга

арх[имандрит] черногорски
Петровић

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 19. јуна 1832.

Ваше Високоблагородије,

Рад сам Вам писмено представити причину нашега несогласија с Турцима албанскијема и ко је тому почетак, а притом Ваше Високоблагородије може бити совршено увјерено да све ово што ћу Ви представити јест истинито, које би и сами наши комшије Турци посвједочили.

1. Без ни најмање причине уфатише Турци подгорички дванаест нашијех људих, који бјеху пошли да пазарују и свезаше их у синџир и у авсу бачише. А последијед писах ја Афиз-аги, који бјеше забит у Подгорицу, и пушти вишеречене људе, али пошто их неколко намучи у авсу и синџиру. И за то наши не учинише никакве освете, него све гледаху да ће их наказати забит, који бјеше од великог везира послат, но их не кће ни он наказати, нити им мога ништа.

2. Последијед тога дигоше се Турци спушки по наговору подгоричкијех, а све за инат забита спушкога и подгоричкога, и дођоше међу Спужом и нашијем селом Мартинићима, те нађу неке људе који су били дошли да земљу работају без оружја. Почну се Турци договарати и уложише на исте работнике ни криве ни дужне: пет убише а четири ранише, а наши јошт њих ниђе ни у малој работи не зађели.

3. Исти Спужани по наговору подгоричкому уфатише у Спуж на пазар двадесеторо чељади сиромашне и узеше им сваку работу што бјеху купили на пазару и избише их, и све их справише онако грдне дома. Подбуни се наш народ да за то учини на Турке освету, али му ми никако не дадосмо, него завјеравајући га да ће то дјело извиђети царски забити који су у област зецку, и тако се народ смири и опета почне улазит у пазаре наново.

4. На све то Турци не погледаше ништа што бјеху учинили толике преступке противу пограничног мира и тишине, него наново, у исто доба кад бјесмо пошли с нашом гвардијом у Брда, дочекаше на пазар једнога Бјелопавлића од гвардије и убише на пазар. Потом тога народ се узбунио и поче им искат да им одговоре Турци за оно зло што су им преко мира учинили, но Турци за то и не обратише главе, но се почеше јошт ругати с нашијема. У том се наши разјарише: нити кћеше правитељство, нити шта друго слушати, него нападоше на Спужане и Подгоричане и с њима се побише, а потом више путах ударали су кад наши на Турке, а кад ови на наше до последњега ударца

Намик Али-паше на Мартиниће. Пошто је то нападеније учинио су неколико тисућах војске и пошто је много војске учинио изгубити, ево је и нама много зла учинио не једанпут него пет путах. Покушавајући своју срећу на Пипере и Бјелопавлиће, вратио се натраг с великијем числом мртвијех и рањенијех, и више нити су наши на њих ни они на нас нападали.

Поздрављајући искрено Вашу љубезну семеју, имам чест с истиним почитанијем бити

Вашега Високоблагородија
покорњејши слуга
арх. черногорски Петрович

МЕХМЕДУ РЕШИД-ПАШИ

Цетиње, 17. јула 1832.

Од нас архимандрита црногорскога и Правитељствујушчега сената

Везиру Мехмет-Решид-паши, садријазему и управитељу од све Руменлије итд. итд.

Примили смо Ваше писмо, из којег видимо да Ви држите безразложно и лажљиво све оно што смо ми Намик Али-паши, везиру скадарском, писали и желите нам доказати да Црна Гора припада Порти отоманској и да росијски двор није се никад за нас узимао, нити ће се за нас кад постарати. На ово ми Вам одговарамо.

Прво. Јошт кад је царство српско на Пољу Косову пало и невољно под иго турско дошло, од онога доба до данас Црна Гора непресјечно је како своју независност тако и своју вјеру сачувала и крв своју пролијевала само ради слободе, независности и своје вјере, нити се икад икому хоћела покорити, знајући она добро почитовати шта је то слобода и предвиђајући каква би то невоља била туђима робовима бити.

Друго. За увјерити Вас тврдо да је Росија нас јошт одавно под својијем крилом држала и да је за нас мислила, налазимо нужно јавити Вам како је јошт блажене памети Петар Велики, цар росијски, нама грамоте шиљао као једновјерному и једноплеменому народу и своју милост и он и његови потомци, прејемници престола, ево за 120 год. нама указивао. Надамо се, дакле, да нас неће у потреби и сада заборавити.

А што Црногорце називате хрсузима и хајдуцима? Зар зашто бране своју слободу и независност и што знаду уважавати и свој закон почитовати? То се не зове бити хрсузином нити хајдуком, него вјернијем сином отечества и истинијем богопочитељем.

Што ли нас сада зовете да се Вама предамо и рајом турском постанемо, не видимо нимало да право на то имате, јер како ће тако наједанпут туђијема поданицима постати Црногорци, који су више од 400 годинах свагда мужествено непријатеље од себе одбијали, а само да слободу и независност у овијема бесплоднијема и пустијем кршевима сачувају и да слободно по закону своме жертвоприношенија могу совршивати и Господу Богу приносити, који ће свагда држати страну праведнијех и њима на помоћи бити.

Што ли нам пак сада пријетите да ћете на нас силну војску послати и нас све истријебити, то само је у руци свемогућег Бога, који управља судбом човечијом и, колико се год Ви уздате на своју силу, толико се и ми уздамо на Божију, која нас је за толико вријеме бранила, да нас неће ни сада оставити.

И ово имамо јавити Вам за узрок што нам пишете сада да је Црна Гора турска част,

а Ви сами прошасте године писали сте нам како једноме слободном народу и да смо с Вама по комшилуку у пријатељству, а сада пишете противу самога себе и против својих писама, која свједоче Вашу неправду против Црне Горе, која је могла прошасте године много штете Вашој војсци у Скадру учинити, али нијесмо кћели мијешати се с хајинима цара Отмановића, а Ви зато посјекосте нам осам Црногораца у Скадру на правди Божјој и посласте тајно у Црну Гору да се Вама Црногорци предаду и да се буне противу своје законите власти.

А што велите да смо Хусејин-капетану писали и с њим помијешани били противу Вас, на то Вам јављамо да смо ми, истина, њему писали, али зашто? Само зато да прими и да не сијече рају која је била на границе црногорске добјегла и желила у Црну Гору ући, коју Црна Гора није могла примити, зашто нема доста мјеста ни за своје људе, а ми нисмо с њим руку држали противу Вас, него јошт ми смо свагда ради били да га султан освоји и јарамазе да угњети, како што је био исти Хусејин-капетан. Тако исто и из Зете прибјегли су овамо неки од зулума и неки су се од овјих повратили, а неки и сад стоје и желе да се поврате, али не смију, јер су неком оца а неком брата посјекли Подгоричани.

Ми Вам и сад опет предлажемо да се прођете свакога на нас навојштења, него да у миру и љубови живимо, као што се пристоји на комшилуку, и да нико ником ништа не отима. Ако ли пак дигосте војску, то знадите добро да Русија, која нам је досада 14 грамота послала, неће нас тако оставити, особито зато што узрока немате никаква да нас не оставите у миру, да по овјема пустијема горама бринемо се себи за ужитак. И, ако Ви на нас нападнете, ми ћемо принуђени бити бранити нашу слободу и независност, коју су и наши прађедови бранили и многи жртвом постали. Тако исто и ми сви једнодушно пролићемо нашу посљедњу капљу крви за вјеру, слободу и независност, и да знате добро да Црногорци ради су сви до посљедњега погрести себе под развалинама својих кућах и со тијем оставити потомству свједочанство гробових крстах да су пострадали за вјеру и отечество неголи потпасти под иго туђега ропства.

И то Вам јављамо да ово није први пут да се Подгоричани и Црногорци бију него може бити стоти, а све за то што Подгоричани на тврду Божу вјеру невини сијеку Црногорце.

Молимо Вас да нам одма одговорите на ово писмо шта мислите, да се и ми знамо владати.

И да сте здраво!

У богохранимој Црногори,
Цетиње, 17. јулија 1832.

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 14. октобра 1832.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Откако сте Ви из Црногоре пошли већ досада трипут су турске чете на Црногору ударале. Први пут попалили су стаје Кучима, другом напали су на пастире црничке, од којих тројицу су убили и двије главе понијели у Скадар, и трећи пут засјели су Брањинашима, који су ишли да беру своје кукурузе, и убили су двојицу, те им и главе понијели на дар везиру скадарскоме.

Правитељствујушчи сенат писао је Али Намик-паши, везиру скадарском, молећи га да своје потчињене одврати од таквог рђавог поступка спрема Црногораца, но да живујемо на сусједству у миру и љубови. Обаче везир није ктио нашем Сенату ни рјечце одговорити, но ми пише да он тај потпис, сирјеч президента и кавалера г. Вукотића, не познаје и Црногорце турском рајом назива. Све ово видићете боље из приложене копије.

Црногорци, пак, нити су кад раја били, нити ће, ако Бог да, икад бити, јер да они желе бити туђи поданици, већ одавно има тко би их примио и ће би барем могли бити сигурни животу и совршавати слободно своје богослуженије, а не трпити, као под Турчином, свако угњетеније и ризични живот проводити. Црногорац, кад изгуби своју слободу и независност, он више свој живот не шчитава ни у што и радије свагда овај губи но оно двоје. При свем тому скадарски везир не престаје трудити се како би овај народ у турско поданство довео. Најпослије почео је потајно нашијема пошиљати бињише и берате. Један од ових берата имам и у рукама и жао ми је што ми га нејма тко истолмачити. Узмите сада на Ваше благорасудденије све предименовате турске поступке, пак чините закљученије: тко има право тужити се – Турци или ми? Ја Вас молим именом цијелог овога народа да бисте по Вашој удобности о томе изволили јавити коме сљедује, јер знам добро да Ваша препорука много може учинити, какогод што сте и сада Ви управ највише содјејствовали да се то три хиљаде цекина назначе, иначе Бог зна кад би ти новци дошли. Хвала Вам на усердију и труду које за овај биједни народ полажете.

Приђе неколико дана долазио је овдје г. Симо Милутиновић од јего свјетлости књаза Милоша послат с писмом којег и пошиљем Вама да благоизволите прочитати, а потом возвратити га.

Ужички епископ Никифор дошао је у Морачу, откуда ми и пише да жели доћи и

стојати у Црногору, почем из разни опстојатељства никако не може остати у Србији. Нешто собољезнованије спрема страдајућег ближњег, а нешто и оскудност духовенства у овој земљи принудила ме је да га примим и да му манастир у Црници определијелим за живљење и за обучавање клирика, а при том и кажу ми да је добри христјанин који се здраво стара укријепити народ у благочестију нашем.

С чувством отмјеног високопочитанија имам чест називати се

Вашега Високоблагородија,
Милостивога Господина,
покорњејши слуга
архим. черногорски
Петровић

В. Ф. ЛИЛИЈЕНБЕРГУ

Цетиње, 26. децембра 1832.

Високопревосходитељни Господине,

Нужда у недостатку соли, од које се по већој части Црногорци лишавају, приморава ме писати Вашему Високопревосходитељству с понизнијем прошенијем да бисте наредбу дали Вама потчињенијема властима да унапријед Црногорцима со продају у Будви и у Кастел-Ласто, почем Црногорци сви не могу ићи у Котор због великог удаљенија мјеста, а особито у вријеме зимно кад су им и путови снијегом заметени, преко којијех не може се никако пријећи. Пак и сувише чини ми се приличније ђе се остале робе продају и купују да ту буде и со продавати се.

Полагајући на досадашња у призренију народа црногорскога моја желенија, од аустријске власти свагда испуњена, ласкам себи да ће и ово моје прошеније бити услишано и што скорије у дјејствије приведено, како год што би и ја охотњејше рад био у сваком случају налазити се услужним аустријском владјенију. А међутијем чест имам с отмјеним високопочитанијем бити

Вашега Високопревосходитељства
покорњејши слуга
архим. черногорски
Петрович

ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ

Петроград, прва половина августа

1833.

Многопочитајемо Стефановићу,

Једва јутрос сјетих се да сам ти обрекао писати из Петробурга. Пространство града, симетрија улица, величественост стројенија и тисућама овим подобна за мене нова појављенија узроком су томе моме закашњењу. Но како нећу закаснити и како ли ћу сјести писати кад и не знам да сам на земљи, но, мислим, подигнут Дедаловим крилима да из ваздуха сматрам или у сну да гледам столицу јединовјернога и јединоплеменог цара славенскога, столицу која се у пуном смислу назвати може цара и то управ великога. Сад све то расуди, пак ћеш и сам признати да прије ти досада нијесам могао писати.

Ово ти јутрос полусанљив пишем из гласовитог манастира Александра Невскога, но теке именом манастира а свијем прочим палате, и јављам ти да сам здраво путовао од Беча до дожде, здраво дошао и здраво се сада налазим у манастиру Невском. Наслађујем се предивнијем погледом и прекраснијема зданијама Петробурга, разном искусном архитектуром дворова царскијех, храмова Свемогућему уздигнутијех и величественима памјатницима воздигнутијема осниватељу ове столице и просвјетитељу Русије какогод и другима мудрима њему посљедоватељима. Сваки беспристрасни овђе дошавши мора рећи и рећи ће: „Руски је народ велик, а цари рускога народа велики; свемогућа је рука Творца излила благодат на цара Русије и на сав његов дом, свемогућа је воља Творца возвисила Русију до овога степена, свемогућа је рука владике излила своје богате даре просвјешченија и човекољубија на дворјане.“

Немој рећи да ћу ти послуже другаче казати и да је озад Маре са сватовима; Мара или је дошла, или прошла, или је озада. Доиста је Петробург међу најљепшијема столицама европејским. Љубезно те поздрављам.

Ако примиш коју част од онијех црногорскијех пјесанах, пошљи ми овамо. Ја ове двије мнозини читам, а највише женидбу ... Имадем и Хомера на руском језику Гњедићем преведена. Српски је Хомер у народној поезији – ко ју хоће разумјети и коме је српскост мила; а ко неће, залуд му сва добра качества праве поезије у народским пјеснама, у којима се налазе.

Допушташе ли печатати ту *Глас каменштака* ? Ако су допустили, дај га печатати и

пошаљи ми 12 егземплара; ако ли пак нијесу, а ти ми пошаљи матицу (оригинал), пак ћу обист хоће ли га овамо дати печатати.

За друго остајем твој прави и искрени доброжелатељ и слуга.

Архим. Петрович Његуш

ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ

Беч, 9. октобра 1833.

СВЈЕДОЦБА

Којом ми дољепотписани свједочимо да је познатога српскога списатеља г. Вука Стефановића Караџића превод *Новога завјета* на српски језик чист и правилан и да је наша воља и жеља да се поменути превод на свијет изда на ползу језика и душевно спасеније народа српскога, на које с овим својеручним потписом и обичним печатом потврђујем свједоцбом и наш архијерејски благослов дајем.

Владика црногорски и брдски
Петар Петровић

ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ

Трст, вероватно 20. новембра 1833.

Господин Караџићу,

Оне ствари од типографије из Љубека нису још дошле, но, по извјестима које сам о том примио, биће скоро овђе. По Вашем зактевању послаће Вам господ. Владисављевић и слова и матрице, пак гледајте што скорије да се *љ*, *њ* и *ј* одлије, а моје матрице, ако Вам се допадно, могу се послати у Венецију да се нова салију писмена за Црну Гору. О свему тому можете се носити с господ. Владисављевићем, но при том нека Вам је препоручена брзоћа у дјелу. Ако Вам се допадно оне матрице код г-д Тирке и он Вам их посуди, гледајте да се писмена одлију. Ја данас пођо за Црну Гору, а Ви међутим свршујте с г-д Владисављевићем и јавите ми штогод у оне крше, откуд ћу и ја Вама писати. Упамтите, матрице од Тирке, ако буду љепше од мојијех, нека су слова у њима одливена; ако ли су моје матрице љепше, а оно у мојијема.

Који остајем Вас поздрављајући

Ваш искрени српски почитатељ
в[ладика] црно[горски] Петровић

ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ

Цетиње, 13. децембра 1833.

Куда год сам прошао из Русије враћајући се у моје отечество, нигда ми нијесу биле забрањене књиге које сам са собом носио само у Котору, гди ми је – ваљда да не би могао чиновно молитве свршавати – и *каноник* задржан. Ја се томе много чудим, с тим више што – мислим – књиге које иду за границу нијесу подложне унутрашњој цензури, само су дужни бити запечаћени сандуци, а на граници и печати дигнути. Сада се и к Вама обраћам да ми књиге, које су по Вашој наредби ту задржане, допустите изнијети или ми прави узрок јавите зашто не дате, да могу о томе претставити коме сљедује.

Очекујући од Вас скорога отвјета, остајем

Вашега Високоблагородија
покорни слуга
владика црногорски
П. Петровић

ХАСАН-БЕГУ РЕСУЛБЕГОВИЋУ

19. марта 1834.

Оно твоје пријатељство које си био са мном учинио на састанку ти си сасвијем искварио твојијем рђавијем поступањем против Жупљана, које си преко вјере чинио посјећ и плијенит. А што ми сада пишеш да ја наговорим Жупљане да теби дођу и да им ти разлоге даш, ја нијесам та човек који ћу људе на душу узет кад не могу поуздано знат хоће ли се здраво кући вратит, јер, да ми нијеси оне на пријевару посјекао, ја би их наговорио некако, но овако не могу никако. И вазда ће ми жао бити што нијеси држао ријеч, а ја сам моју држао и платио 20 талијера за она два Турчина што сам их откупио на твоју ријеч, за које си ми ти обећао те аспре, а сад, ако хоћеш послат или нећеш, како ти драго. Чуо сам да војску периш на Жупљане да удариш; но ја те молим да се прођеш тога и да гледаш љепши начин, е могло би на та начин горе изаћ и за једну и за другу страну.

ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ

23. марта 1834.

Почитајем господин Караџићу,

Ви сте мени послали пробу од Тиркини слова, а ја Вама шиљем од мојијех. Разгледајте лијепо једна и друга, пак ми искрено кажите које су љепша.

Глас каменштака пошаљите у Тријест на г-д Владисављевића с препоруком да га он оправи у Котор г-д Илији Лумбардићу. *Каменштак* овђен је писан, пак нек се овђен и штампа.

Сваки час изгледам од Вас она српска слова (ј, љ, њ), за која сам Вас молио да их дате салити ту, но чудо ми је да за њих досада ништа не јављате.

Поздрављајући Вас љубезно, остајем

Ваш искрено српски почитатељ
В. П. Петровић

ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ

Цетиње, 19. априла 1834.

Почитајем господин Караџић,

Примо сам Ваше од 27. марта с приложеном пробом славенскијех словах, а тако исто и друго од 3-га текућега с пробама истијех словах. Ова посљедња проба повољна ми је. Ја сам наручио да се предаду г. Владиславу 400 ф. ср., који ће их Вама што скорије послати. Кад ове новце примите, пођите у Будим и дајте слова салити како Ви сами видите. Ја сам намјеран штампавати овђе букваре, чаславце и псалтијере, и то на малом колу. Из овога можете виђети отприлике колико којијех словах треба од свакога шрифта и према тому владајте се, а у све узмите центих 15. Остале новце што Вам устребају за исплатити слова, јавите ми кад су Вам нужни да Вам и њих пошљем.

Ево Вам пробе од мојијех словах. По њима дајте она српска слова салити, а за већу точност ево Вам прилажем и ова у салитку што имам. Ваља да Вам кажем да нејмам апострофах ('), а тако исто и мјесечних знаковах за календар.

Ваш особити почитатељ,
владика црногорски
П. Петровић

ВАСУ ПОПОВИЋУ

Цетиње, 24. априла 1834.

Сјутра увече дођи овамо да се учиниш сасвим житељ пустиње цетинске.

Ти знаш какво је моје срце – доста сам ратова, блажени иже в рај внидоша и раја не увидјеша.

Христос воскресе. Алилуја.

Владика
Петр Петровић

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 30. априла 1834.

Високоблагородни господин Гагић,

Би ли могао на Вас послати једно десет књига моји појезија да их Ви опремите министарству у Беч, а потом у Русију? Дјело је мало, не износи свака књига више од три печатана табака.

Очекивајући на ово од Вас одговора и поздрављајући како Вас тако и сву Вашу љубезну фамилију, с почитанијем остајем

Вашега Високоблагородија
покорњејши слуга
в[ладика] П. Петровић

ПОДГОРИЧКИМ И СПУШКИМ ТУРЦИМА

Цетиње, 27. априла 1834.

Владика и Сенат црногорски, поздрављамо бегове, аге, спахије и све Турке подгоричке и спушке.

Данас су нам дошли Брђани Бјелопавлићи и донијели неколике главе које су ви посјекли када сте удрили на наше село Јаштреб. Сматрајући ми на вас, иако честа нападенија чините, како и на друго человјечество, ми се нијесмо могли похвалити с овијема главама, нити је наше срце у томе несретњему ђелу никаквога задовољствија нашло. Зато ви и шиљемо главе ваше браће натраг и пријатељски ви говоримо да се оставите ударања на наше крајине, јере доиста нас није жеља да с вама у немиру живимо, колико поради нас и вас толико више поради вашег цара, којег да оћете слушати, ми знамо, не бисте никаква нападенија учинили на вама пограничне народе. И знадите добро да смо ми кајил с вама бити у миру и у спокојствију само ако узоћете ви с нама. Ако ли не кћесте, каквом ни мјером узмјерите, онаквом ћемо ви и враћати. А противу воље нашега покровитеља, његовије сојузника и вашег цара никада нећемо одити. Оставимо старе будалаштине и све што је досад неваљалога међу нама било, а доватимо се добра и мира, јере ми оћемо ако ћете ви.

Тако знадите и здрави будите!

ХАФИС-ПАШИ

16. јула 1834.

С коликом сам охотом очекивао одговор од Вас на моје писмо од 29. прошлог мјесеца, претполагајући да ће Вам моја предложенија, мени се чини без вријеђања Вашег правитељства, у њему изложена бити повољна, с толиким сам негодованијем јучер примио једно писмо од 11. овога мјесеца на име Ваше потписано. У овоме се све сама презрителна израженија содрже и управ нимало не соотвјетствују мому предреченому писму; зато ме и у сумњу доводи да то неће бити Ваш одговор, кога Вам копију овђе прилажем, него нечији други подметнути. Да је то Ваш одговор, Ви не бисте могли рећи, као што у њему стоји, да мене правитељство росијско не познаје, јер ја у мому предозначеному писму нисам ни словца опоменуо за росијско правитељство, премда сам кадар по једновјернију и једнокрвију на њега ослонити се, и ослањам се моћи себе и овај народ сачувати од сваке угрожавајуће непријатељске биједе. Штавише, у поменутому од Вашег имена писаном писму и сама она поносителна ријеч *дијете*, презирући моје достојинство, не даје ми нимало вјеројатија да је оно с Вашим знањем писано, јер Ви као везир и заповједник од три санџака, сљедоватељно као паметни човек, морали бисте с пристојнијем начином писати мени као архијереју, кога је свјетјејши синод по височејшему благоволенију всеросијскога императора на тај чин произвео. Ако је, дакле, оно, које ја никада не вјерујем да је, Ваше писмо, изволите још једанпут потврдити, да би Вам могао с доводима на њега возразити. Ако ли није, а Ви изволите на оно моје прво согласити се и лично у Врањину доћи да међусобно погранични мир утврдимо за безбједност и благосостојаније обострани погранични народа.

По овом листодавцу очекујем Ваш одговор, по коме ћу моћи узети нужне мјере.

Владика црногорски
Петар Петровић

ЦРНОГОРЦИМА И БРЂАНИМА

Цетиње, 18. октобра 1834.

Од нас владике Петра Петровића свему народу црногорскоме и брдскоме објавленије и поздрав.

На знање ви дајемо, благочестиви народе, како смо 18. овога мјесеца, на Лучиндан, отворили гроб блажено и светопочившега претка мојега и архипастира вашег *Петра* и, пошто смо отворили гроб, нашли смо цјелокупно и свето тијело доброга и светога архипастира нашега. Зато, благочестиви народе, ми вама радосно и објављујемо о томе срећноме догађају, јербо знамо да ћете благодарити свемогућег Творца, који ви вашег доброга оца, крепкога пастира цркве и стада Христовог, вашег обранитеља и избавитеља, посла међу вама у светоме тијелу, да, како је био у смртном животу готов за вас дати душу и тијело, тако да му се молимо да он и сада, како светитељ и угодник Божји, буде молитвеник свемогућему Богу за нас како за своје синове. Ја мислим, благочестиви хришћани, да памтите ви ријечи светога *Петра* које је вама говорио „да живите у слоги, миру и јединству“. Ове свете и божствене ријечи ја мислим да је сваки од вас држао на срцу и доклен се није ови угодник Божји био међу вама јавио. А сада надам се да ћете их добро држати, јербо видите онога који ви их је говорио међу вама света и цјелокупна. И ви сте увјерени, ја мислим, да који Црногорац неће држати слогу, мир и јединство, биће му свети *Петар* саперник и на томе и на овоме свијету, него, који што има међу собом немира, сложите се и мирите, и тада ћете бити Богу повољни и вашем светитељу *Петру*.

За друго вас Богу препоручујући и његовом угоднику новообјављеному светитељу, остајем сваком доброжелатељ.

Владика црногорски и брдски
Петр Петровић

ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ

Цетиње, 16. новембра 1834.

Особито почитајем
господин Караџић,

Да сам Вам и приђе одговорио на Ваше писмо од 6-а новембра не би згорега било, али се мене доста рано и данас чини. Све ће бити како Бог узоће, а за хартију како ја узоћу. Наручио сам 100 стопах онакве коју сте Ви одабрали. За сада ће доста бити. Милаковић каже да је посла пословице. За слова ни гласа ни појаве. Бог да их сачува од свега злога. Не бих жалио да пропадну у царству Амфитриде, макар ако би се њима штампавали и укази, фермани Океанови.

Засад код нас не има бољег појача од попа Јована и попа Васа. Они се код нас славе својијем гласом како *Зонтах* и *Каталани* у Европу, а унапријед ако што боље буде, чуће се и до Вас. Вјерујте ми да мање нијесам чека (по Вашему одласку) да се преселим с попришта свјецкога у покој уједињени него Мојсеј из пустиње у објетовану земљу (идјеже течет мед и млеко). Што бих ви дуже писа, све би замршеније било и зато није потреба којекакве беспослице у поса окрећати.

Збогом остај, збиљски Србе,
храни Српство душом грбе;
буди свагда оне ћуди
да ти Српством дишу груди,
па ћеш сваком мио бити,
душом ћу те ја љубити.

Владика Петровић

ЦРНОГОРЦИМА И БРЂАНИМА

Цетиње, 20. јуна 1835.

Од нас владике
Петра Петровића
свему народу
црногорскоме и брдскоме
објавленије и поздрав!

На Мали Госпођиндан (8. септембра) одредили смо да буде сваке године на Цетињу скупштина народа и служба св. Петра, јер та дан долази и светитеља рођендан.

То дајући на знање и препоручујући вас Богу и Његовоме угоднику светитељу Петру, остајем сваком доброжелатељ.

Владика црногорски

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 20. јуна 1835.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Дошавши прије неколико дана из Бјелопавлића, ђе сам се за неко вријеме бавио по народнијем пословима, која сам хвала Богу с добријем успјехом свршио, имао сам чест наћи овђе височајшу грамату о возведенију мојем на сан архиепископа.

То изјављујући Вам, чест имам с отмјенијем високопочитанијем бити

Вашега Високоблагородија,
Милостивога Господина,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. Петровић Његош

ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ

7. јула 1835.

Чест имам поднијети Вам овде прикључену *Оду ступљења на престол јего цесаро-краљевскога величества Фердинанда I, императора аустријскога etc, etc, etc*. Истина да моја муза није способна (а чија би и била кадра?) опјевати то за све аустријске поданике и за пограничне народе смијешани с тугом и весељем дан. Сваки прави човекољубец срдечно чувствује тугу за изгубљењем блажене и вјечно достојне памети Франца I, но опет сваки у исто вријеме и весели се што је рука вишњега изабрала за прејемника престола јего цесаро-краљевско величество Фердинанда I, јер зна да ће њему оно бити надокнађено што је у оцу његовome изгубљено.

Моја ће радост на највећи степен попети се ако Ви ову *Оду* с оним чувством радости ушчитате с каквим сам је ја писао и да се увјерите о мом високопочитанију, с којим чест имам и проч.

ХЕРЦЕГОВЦИМА

Цетиње, 29. августа 1835.

Од нас владике црногорскога Петра Петровића благородној господи главарима и старјешинама свештеничкога и мирскога чина и свијема православним христијанима херцеговачкијема мир и благословеније!

Разумијем да је млогијема христијанима из тијех мјестах жеља да пишете св. Петру и то је ваше дјело похвално и благочестиво, јер милостиња је најпречи начин с којијем се може задобити царство небеско. Ја би одавде послао једнога калуђера к вама у писанију но нејмам чојека који је вјешт по тијема крајевима. За то сам изабра протопоп Стефана Ковачевића из Грахова и пошиљем га к вама да пишете св. Петру који што хоће и колико је што који кадар, а протопоп је чојек добри христијанин и мени познат врло добро за чесна и поштена чојека, и зато сам њега изабра и вама послао у писанију, и што који буде писати св. Петру, нека село даде протопопу на писмо и ја ћу по том писму од њега примити и вама одговорити да сам примио.

Препоручујући све добре христијане Богу и св. Петру, остајем свакоме доброме и чесноме

доброжелатељ
владика црногорски
П. Петровић

ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ

Маине, 7. фебруара 1836.

Почитајем господин Караџић,

Ваше сам писмо примио 1^{га} фебруара, у које не стоји забиљежено када је писато. Ви захтијевате да Вам на њему брзо отпишем. Што знам: али Ви брзо али позно отписујем? јербо не знам колико је Ваше трајало путем.

Ваше ће „Пословице“ бити брзо готове, а би и досада да није била премјена у штампарији. Што пишете за конат Милаковића, он Ви је понио што сте му писали и ето га к Вама да Вас лично полази. Пјесмознавца и пјесмотворца Јована Ковача нијесам мога добавит, јербо је он у турске руке, али сам добавио *Теодора Ивкова* Пипера, ни горега ни горевића. Ови знаде 120 пјесамах доста добријех и ми смо их већ више половину преписали. Када их све препишемо, послаћемо Ви их на дар, но с тијем уговором да их све штампати дате, да буде за удивленије људима ови прости Србин који је оволико пјесамах мога упамтит у своју просту главу.

Моје прошеније које сам да г. Татишчеву за Вас јошт није никаквога гласа произнијело, нити ја о њему ништа знам. Не знам јоште што ће од тога да буде, могло би што и бити, а лашње ништа. Ја знам да сам Ви дужан одговор из Котора, али сте Ви они који ћете опростити. Кога гође поздрављате сваки Вас троструко отпоздравља. (Симовскије.) Ја љубазно Вас, сву Вашу фамилију поздрављам, све Ваше пријатеље и добротворе.

Збогом остај, збиљски Србе,
храни Српства душом грбе;
буди свагда оне ћуди
да ти Српством дишу груди,
па ћеш Српству мио бити,
вјечно ће те спомињати.

Твој искрени
В. П. Петровић

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Маине, 17. фебруара 1836.

Ваше Високоблагородије,

Почитајемо Ваше писмо од 24. јануара прошлог имао сам чест примити. Двије жалости које су посјетиле Вашу душу и које су, ја мислим, причина Ваше болести, будите увјерени да су и мене тешке и да су ми увриједиле душу, јербо моја је душа таква да са својима пријатељима и печал и радост дијели. Природа је Вас и Вашу фамилију ту веома увриједила, а јошт више нашега доброга патриота и пријатеља Фрушића. Вишњи је управитељ дао у руке времену и плач и радост, а оно са својом смјелом руком раздаје и једно и друго. Када сте Ви оздравили, Ви ћете ако Бог да са онијема истијема те плачете и веселит се.

Чудо ми је ђе се није Милаковић свратио у Дубровнику да Ви каже причину његова путовања – зар му није дало врејеме. Он се отпустио пут Русије ни за какво важно дјело, него за једну малу ствар – узнаћете за коју.

Љубезно ми поздравите, молим Вас, госпођу Евстахију и сву Вашу фамилију којој желим да Творац иза печали посјети душу са радошћу.

Вас поздрављајући остајем с високопочитанијем

Вашега Високоблагородија
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

НЗ. Мој братучед Георгије Петровић дошао је и љубезно Вас поздравља. Другога па Црногорца није долазило.

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 27. фебруара 1836.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

По жељи мојој посветити *Свободијаду* имену високому наслѣдника рускога престола, разумијем из Вашег писма од прошлога 27. јануара да моје сочиненије иште Министерство иностраних дјел на разглед, да у њему што не буде противно данашњој политици. Ја га шиљем драговољно и све оно што нађе министерство својијем благоразумијем противно политици, нека га избрише, ја сам на све довољан – само не бих рад био да допадне у руке онеме који не зна силу српскога језика, да му он не буде судац. Што сам најбоље мога, ја сам се удаљава од онога што би могло бити противно политици. Молим Вас опростите ми, јер Ви нијеса[м] мога приђе послати моје сочиненије да га препроводите министерству. Томе је била причина што сам га морао начисто преписати, јербо није било пристојно послати га какогођ написано. С овијем имам чест одговорити Вам на писмо од 27-га текућега фебруара.

Остајем Вам с обичним почтенијем

покорњејши слуга
владика црногорски
П. Петровић Његош

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 13. маја 1836.

Милостиви Господине
Јеремија Михаиловићу,

Ваше почитајемо писмо од 14^а пр. априла примио сам, из којег разумијем колико је путах Вашој доброты досађивао г. Марко Радонић да Ви за њега ходатајствујете, то јест за његов повратак у своје отачество Црну Гору, на које Ви данас имам чест одговорит. Г. Радонић, да је био човјек какав се Вама представља и другијема људима, он не би ни прогнан био са својом фамилијом из својег отачаства, него би у њем био како остале почтене фамилије које у њему пребивају, јербо су он и његова фамилија бројена и чествована међу најпрвијема фамилијама у Црној Гори, него је г. Радонић својег отачаства свагда био враг и возмутитељ, не само он но сваки од његове фамилије. Стога су били и прогнани из Црне Горе. Ви знате, Милостиви Господине, да су људи зли и мутни који могу бунити народ свуда опасни и ђе су правитељства свој темељ јако утврдила, а камоли међу овијем свободнијем народом, који није нигда привика узду правитељства врх себе држати. Овђена лако онакви људи како што је г. Радонић могу наћи свободнијех немирнијех главах које ништа не разумију друго осим оно како им њима подобни каже. Њима се оно најљевше и најпоштеније чини. Ја сам истинито увјерен да би исти г. Радонић јопета, како би уљега у Црну Гору, почео мутити и бунити народ и обраћати га противу онијех људих који у народ његово правитељство состављају. Увјерени будите да његово обећање и његова заклетва не би ништа друго била до гола лаж. Дакле, када је отачество остало без својег врага, што ће му се јопета у дому уводити?

Што се пак тиче мене, будите увјерени да не само један Радонић него и стотина да их онаквијех дође, они не би могли мене ништа учинити; али оно што се чини зло мојему отачеству, оно је моје сопствено зло. Што пак кажете да нама могу више учинити зла с прага од Црне Горе неголи из саме Црне Горе, напротив тога они нама ништа не смију нити могу учинити из државе австријске, јербо ће бити наказани законима австријскијема. Ако ли би нама пак штогођ учинили (што се не надам), па не би били наказани ни законима државнијема, онда би се јавна непријатељска дјела међу нама и Австријом отворила. Веома ми је жао, Милостиви Г[оспо]д[и]не, што Ваше прошеније не могу испунити, али ћете виђети причине које ми не дају у истоме листу и надам се да ћете ми опростити, јербо Ви знате моје срце и душу: они Вас љубе и почитују како мојег искренога пријатеља, који ће свагда занимавати у њиховоме храму мјесто првога

отачествољубивога Србина. Г. Саво и његов син Георгиј Вас сердечно поздрављају. Ја Вас и Вашу фамилију поздрављајући искрено, остајем с почитанијем.

Вашего Високоблагородија
покорњејши слуга
владика црногорски
П. Петровић Његош

ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ

Цетиње, 3. августа 1836.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Дошли су ми гласови с наше границе да иде Али-паша Сточевић, везир херцеговачки, су неколико војске преко Грахова Вама на станак на Вашу границу. Вама је извјесно да племе Грахово од давног времена принадежи Црној Гори иако с неки земља Турцима доходак даје. За тај узрок Црногорци Граховљане пуштити неће да на њих Турци ту јарост и злоћу излију коју одавно питају у својима прсима противу Граховљана и који Турци данас кажу јавно да не само што ће се с Вама стати и мирно преко Грахова проћи, него да ће Грахово плијенити и педесет биранијех Граховљана објесити и на коље турити. Ово зло намјереније Али-паше и други Турака на конат Граховљана извјесно је по свијема нашим крајевима и то је, Милостиви Господине, побудило Црногорце да без својега крвопролића не дају Турцима ово бешчеловјечно дјело сврху њихове браће извршити. Што се пак тиче до Ваше стране, Ви, како нама пријатељска страна и человјекољубива, можете ће гођ хоћете преко наше земље, ако би Ви потреба била, поћи на станак Турцима, јер знамо да Ваш пролазак никакву теготу ни штету народу дао не би. А што се тиче до Тураках, они тијем путем кудијен се чује да намјеравају без крвопролитија великог проћи, надамо се, неће. Ради тога и објављујем Вашему Високоблагородију ове истине причине, за које се надамо да неће ни Вама бити противно, јербо ћете из њих познати да смо ми то дужни чинити по свијема правима.

Впрочем чест имам потврдити Вам моје високопочитаније. Остајем

Вашега Високоблагородија,
Милостиви Господине,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. Петровић Његош

ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ

1. септембра 1836.

На почитајемо писмо од 10. авг. о. г. чест имам одговорити да житељи од комуна поборскога не имају право никакви дуг тражити од Црногораца, јербо то нијесу дугови што они траже, него јошт прије четрдесет година у вријеме републике венецијанске, када су Црногорци и Приморци један другоме плијенове узимали, ка гођ што сада Црногорци Турцима узимају тако су тада Црногорци узимали Приморцима, а Приморци Црногорцима, а штавише, ти љуђи који су у то доба живјели они су помрли, а њихови синови за то нећеду да знаду, и што је ко у та времена коме узео, за то поговора нема, јербо је то давно било у вријеме републике.

То дајући на знање истоме капитанату, чест имам остати.

ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ

Цетиње, 2. септембра 1836.

Почитајем Господине,

Шиљем Вам остатак од *Пословица*, 300 егземплара, на г. Владисављевића у Тријест, тако исто и превод *Новога завјета* на српски језик, а за ону рукописну црковну књигу што пишете да сте оставили у Брчели и отолен да је понешена на Стањевиће, ја ћу гледати да је изнађем, ако не буде изгубљена, пак ћу Вам послати. Што ми пишете да је изишла на свијет *Историја црногорска*, списана Симом Милутиновићем, ја сам је добавио, но оно није историја но само препис грамата, а видићете кад је добавите и станете читати шта вреди и да историја не може се назвати. Што се каса *Новога завјета*, које желите да ја будем благодарјетел и да приложим 100 # да се с благословом и трошком на моје име штампа, ја Вам засад не могу на Ваше зактевање одговор дати, но ћемо се други пут преко писма разговорити за ту ствар.

С високопочитанијем чест имам остати

Ваш доброжелатељ и слуга
в[ладика] ц[рногорски] П. Петровић

АЛИ-ПАШИ РИЗВАНБЕГОВИЋУ

Цетиње, 6. октобра 1836.

Од нас Петра Петровића, владике црногорскога и брдског, Али-паши Ризванбеговићу.

Примио сам твоје писмо јошт поприђе, али ти нисам има кад одговорити на њем. Ти пишеш да те честити Отмановић поставио везиром од Херцеговине. То смо чули откако си постао тијем чиновником. А што пишеш е је Грахово у твој санџакат, досад није било, и ако си га пријеваром опалио, то си мога кријући учинити вазда, али никаквога поштења ни пред ким не можеш добити за такве твоје поступке. Ја ти кажем да је Грахово мој ђед населио и оно је наше, а посад биће ономе коме Бог суди. Што кажеш да си се мислио стати с заповједницима од Котора и Дубровника пошто Грахово смириш за поставити мир међу вашом крајином и ћесаровом, а послјед и с Црногорцима, то је све била твоја пријевара коју си и учинио над Граховљанима, но такви твој поступак није ти донио никаквога поштења. Зашто, кад си мислио харати Грахово, нијеси написа мене да идеш с војском харати моје људе, да би се и ја спремио бранити моје границе и људе који су моји? Ја знам веома добро да његово величество султан Махмуд није ти река да хараш погранични народ, но си кријући ударио, а кријући и побјега. Има боја нијеси ни с ким но с неколико Граховљана при помоћи триста и четрдесет Црногораца, који су били пандури на својој граници.

Што говориш да мислиш е сам чуо да су два цара у мир, па у мир њихов ко има право метати прст у рају цареву? Ја моју дужност веома добро знам на конат тога и наредбу коју сам има од мојега високога покровитеља да сједимо с миром од свакога. А ја бих с драге воље с поданицима високе Порте отоманске у мир живио како што живим с људима цара аустријскога, али ти твоју дужност не знаш, но желиш славу добити харајући народ који није подвластан Порти отоманској и то пријеваром. Али знај добро да на Црну Гору јошт нико није добио славу. Нећеш ни ти, вјеруј ми, иако се поводом твојега славољубија много наше крви пролило, ма ни турске није ништа мање.

Што говориш да не знаш је ли то из моје главе било да гвардија и неколико људи из Црне Горе дођу у помоћ Граховљанима и толико твојијех људи побију, ја сам ово мало число људи посла у Грахово као пандуре, а теке су дошли, твоја је војска ударила на њих и Грахово попалила, и они су се дужни били бити и били су се колико су могли и толико твојијех људих, што говориш, побили. И мене се међу тијема Црногорцима неколико момчади од моје куће нагнало и ту је двоје погинуло, нијесу имали но по петнаест годинах. Ја веома сажаљивам да нијесам знава твоје намјереније, зашто бих

скупио неколико хиљадах Црногорацах да те јуначки сретем на своју границу, како су се вазда научили Црногорци.

Него сврх свега тога покоља и крви која је пала и с ваше и с наше стране, ја те молим да се прођеш од Грахова. Нећеш ли се проћ, а ти одговор Богу и твојему цару за све што се досад догодило и што ће се посада око њега догодити.

Владика црногорски
П. П. Његош

ЦРНОГОРЦИМА И БРЂАНИМА

Цетиње, 12. новембра 1836.

Од нас владике
црногорскога и брдскога
Петра Петровића
благородној господи главарима, старјешинама
и свему народу црногорскоме и брдскоме

О б ј а в л е н и ј е

Дајемо ви на знање како се мислимо отпавити пут Русије. Тога ради вама објављујемо и заповиједамо да имате сјеђет међу собом у мир и у слогу, такођер исто и с народима који с вама граниче који узоће од вас сјеђети с миром, а особито с ћесаровијема људима будите у слогу и у мир, зашто је нама познато да они неће вас зађест никаквом смутном работом. За све пак послове и давије с којијех би се могла смутња догодити можете се јавити на Сенат и Гвардију, које ми остављамо да земљом управља. Који би се пак Црногорац или Брђанин наша да смутњу чини такви ће много жесточије бити кажњен неголи да смо ми овђен, јербо би показа себе да је јавни смутљивац и разурник својега отачаства. За друго остајем вас Богу препоручујући свемогућему и свакога ви добра желећи.

В. Ф. ЛИЛИЈЕНБЕРГУ

Беч, 20. децембра 1836.

Ваше Високопревасходитељство,

Године 1826. отиде Машан Савов Петровић, из црногорскога племена Његуша, у аустријско Приморје, у село Вишњеву, ка сестри својој у госте. Кад се он једну ноћ пред зору нађе у сестре своје, а жене покојнога кнеза Ива Бојковића, послати из Котора солдати и пандури уфате у сусједној кући Јова Попова Бојковића. На обичну при таквом случају у оним земљама ларму и вику стрче се сви сељаци поменутога села, међу којима се и Машан Савов Петровић, истрчавши из куће сестре своје, помијеша. У тој ларми и вици Јово Попов Бојковић некако се измакне од солдата и пандура и побјегне. Пандури и солдати да би се код своје власти оправдали, баце кривицу на сељаке села Вишњева и на Машана Савова Петровића, као да су им они отели Јова Попова Бојковића. Сељаци пак, да би се оправдали, баце сву кривицу на Машана Савова Петровића, коме онда није било више од тринаест година. Од тога времена власт которска тражи уфатити Машана Савова Петровића као кривца; зато он нити смије улазити у Котор, ни ићи у околна онуда села австријске државе.

Ја се покорно молим Вашем Високопревасходитељству да бисте надлежним путем благоволели овај поступак против Машана Савова Петровића укинути, да би он, као и остали Црногорци могао у Котор улазити и по австријској држави мирно ходити.

С гљубочајшим мојим високопочитанијем и преданошћу остајем

Вашега Високопревасходитељства
покорњејши слуга
владика црногорски
П. Петровић Његош

МИЛОШУ ОБРЕНОВИЋУ

Беч, 15. јануара 1837.

Пресвијетли Кнеже,
Милостиви Господару,

Почитајемо писмо Ваше од 1-вога октобра прошле године имао сам чест примити, из којег видим Ваше драгоцјено расположење к мени и народу црногорскоме, за што приносим Вашој Свјетлости моју чувствитељнејшу благодарност и молим всевишњега Творца да сохрани Ваше за свакога Србина драгоцјено здравље за похвалу и срећу свега славеносрпскога народа.

Молим Вас, Пресвијетли Кнеже, да ми опростите што нијесам има времена прије Вама одговорити на почитајемо Ваше писмо, будући сам оно примио пред самим мојим одласком из Црне Горе у Бечу, поради неких посалах с австријским правитељством црногорскијех, ђе се сада и налазим.

Послије доласка мојега у овоме столичном граду првом дужношћу поставио сам себе одговорити Вама, Свјетљејши Кнеже, на прељубезно мени Ваше писмо и изјавити у томе моје неограничено желаније виђети се с Вама лично и преговорити о многоме што би се тицало до ползе народа славеносрпскога, но опстојатељства нека неће ми дозволити моју давњејшу нелицемјерну жељу испунити.

Пресвијетли Кнеже, Ви изволите изјасњивати у Вашему писму да у књигопечатњи црногорској јесте познали нека правила ортографическа сасвијем противна правилима ортографије књигопечатани црковни славенски књига нашег вјероисповједанија. Поради мене била би неограничена радост да бисмо сви Славеносрби учинили међу собом једно правило књигопечатања, а особено Срби и Црногорци, но и то остављам до тога времена доклен будем срећан виђети се с Вама лично и преговорити како о томе тако и о многијема другијема стварима које би се тицале до среће подвласних нама народа.

У закључењу овога мојега писма имам чест поздравит Вас, Пресвијетли Кнеже, наступајућим Новим љетом, којег како и млогих другијех всеречно желим Вама проводити са свом пресвијетлом Вашом фамилијом у добром здрављу, спокојствију и благоденствију за похвалу и радост српскога народа.

С гљубочајшим мојим високопочитанијем и преданошћу имам чест бити Ваше

Свјетлости Милостиваго Господара покорњејши слуга

Владика црногорски и брчки
П. Петровић Његош

ПРОДАЈА МАИНА

Беч, 5. фебруара 1837.

SVJEDOČANSTVO

kojim ja doljepotpisani za sebe i za svoje naslednike svjedočim i objavljujem svakome kome nadleži znati kako austrijskome pravitelstvu prodadoh nepokretno imanje moje pod Mainom u okružju kotorskome sa svima k onom prinadležućim nepokretnim dobrima, to jest: građevinama, zemljom, dervećem i tako dalje – kao što se sad nalazi – za sedamnaist hiljada forinta u srebru. Istina da ovo imanje više vridi, ali budući da ga pravitelstvo austrijsko želi imati, tako mu ga ja za rečenu cinu samo za to dajem da bi pokazao moje prijateljstvo prema pravitelstvu austrijskomu.

Prodaja ova samo onda imati će svoju silu kad ja određenim na to aus[trijskim] činovnimcam imanje ovo predam i od pravitelstva pomenutu sumu novaca na kvitu moju primim, a do toga vremena ja pravitelstvu austrinskome dajem ovo pismo kako smo se za cinu pogodili; a i pravitelstv[ost]vo isto ovako pismo daje meni, kako ono pomenuto imanje za ovdje naznačenu cenu od mene kupuje.

РАДОВАНУ МРЧАРИЦИ-ПИПЕРУ

Варшава, 18. јула 1837.

Радоване,

Како примиш ово писмо, писаћеш Виду у Бјелопавлиће да нађе троје-четворо момчади, но која су лијепа виђети, која ће имати по двије леденице и нож и бијеле шалове. Толицину пиши нека и Тодор Мушкин из Пиперах изабере исто тако ођевене и оружане, нека буду готови кад им пишемо да нас срету. А ти изабери црногорскијех пешесторо, како на примјер Ђура Прелова, Мишка Никова с Липе, но нека буду лијепо ођевени, јербо иде са мном један човјек стидан, рад сам да их види. И нека ово све буде како ти пишем и немој да ко за ово зна. И гледа[j]те обијелите куће, нека је све лијепо и чисто, како смо ви писали и из Петробурга. И поздрављам моје родитеље и сроднике и стрика Сава, архимандрита Стефана, попа Николу и Филипа, Михаила и нека буду весели. Ја сам здраво и нијесам залуду стоја оволико времена.

Владика Петровић

[П. П.] И оне камаре на Стањевићима нека обијеле лијепо, то јест оне двије, и скла нека метну ако је које разбијено.

МИЛОШУ ОБРЕНОВИЋУ

Трст, 3. августа 1837.

Ваша Свјетлост,

Има неколико данах да се бавим овди у Тријесту чекајући прилике отправити се у Црну Гору и баш на два-три дни пријед мојега одласка допадно ми однекуд у руке сочиненија покојнога Обрадовича, препечатана у типографији Ваше Свјетлости. Ја сам се тому веома удивио и зачудио како се допустило то у Вашу типографију препечатат, у типографију из које су дужни источници слатки и питателни у народ православни истјецати, а не горки и отровни.

Свјетљејши Књаз, то је јавно подруганије с благочестијем, које је корен шчастија славенскога садашњега и будућега. Ја знам истинито да Ваша Свјетлост, како се у друге ствари умно владате, тако бисте и онај разврат од својега народа удаљили да Вам нијесу ту ствар наопако представили Ваши служитељи, којизи то зло сјеме нијесу намјеравали и посијали на штету благочестија ни иза шта другога до из сопственога интереса.

Такви случај мене принуђаје молити Вас покорњејше да заповиједите вишеречена сочиненија не пуштати из Ваше типографије и да их забраните у Ваше књажеводство свакоме читати и имати, као што и друга сва правитељства зла и развратна сочиненија запрећују.

Ја просвјешченије љубим, но оно просвјешченије које је полезно нашем народу, које је сообразно данашњијем опстојатељствама нашијема и којега је темељ благочестије; а просвјешченије развратно, којему су зли основи учињени на подруганије светиње славенске нити ја љубим нити ће ниједан управомисљашчи Славјанин.

Ја бих Доситеја почитова да је умио свој дар душевни обратити у корист нашега народа, али га обратити није умио и зато га презирем како човјека који није видио у што се садржи срећа народа, што ли му може причинити несрећу, и како човјека који је био некоме подло орудије подсмјејанија над благочестијем.

Впрочем поздрављајући Вас љубезњејше имам срећу бити с високопочитанијем

Ваше Свјетлости
предањејши слуга
владика црногорски
П. Петровић Његош

ДИМИТРИЈУ МИЛАКОВИЋУ

Цетиње, 16. августа 1837.

Господину казначеју Милаковићу,

Вама је познато да је господар император на моје прошеније о потребама народа црногорскога, које сам претставио његовом величеству, всемилостивјејше соизволио дати мени у новцу помоћ да се може подржати у Црној Гори унутрашње благоустројство и правитељство.

У пуној мјери желећи обратити ову помоћ на праву ползу народну и тим оправдати благодјетелъну милост коју нам је учинио господар император, ја налазим за нужно одма предати на сохрану дану суму навлашт за то изабраном казначеју и с тим у исто време установити навазда јасни и темељни поредак и правила ради трошења и расхода исте суме.

Знајући од давног времена одличито усердије Ваше и готовност посвећивати труде своје за ползу народну, а при том и имајући у виду да сте Ви већ за Вашу ревност коју сте указали к служби удостојени од господара императора орденом св. Владимира, ја налазим Вас достојним и због тога званије казначеја мећем на Вас. За овим таки предаћу Вам суму коју и предлажем да унесете у књигу прихода и скоро ћу Вам дати потребну инструкцију и правила по којима ћете се руководити у свима случајевима који се тичу Ваше дужности.

С моје стране ја остајем у совршеној увјерености да ћете Ви потпуно оправдати мој избор и старати се испунити у точности ову нову и важну обвезаност, у којој ћете Ви потпомоћи народној ползи и без сумње заслужити совршену признателност.

Владика црногорски
П. Петровић Његош

МОРАЧАНИМА И РОВЧАНИМА

26. августа 1837.

... Све треба да учинимо што можемо према својим снагама да спријечимо Турцима да газе нашу премучену браћу, која још стењу под јармом крвожедних тирјана. Наши џефердари морају да се чују његођ се пруже руке за слободу, а таквих рука данас видимо свуда по крајевима ђе живе наша поробљена браћа. Слобода је она свјетлост којој свако тежи чим се упозна и схвати колико вриједи.

ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ

5. септембра 1837.

Разумјевши из писма истога капитаната од 3. септ. п. р. о. г., да су неки Глуходољани из Црнице узели Паштровићима плијен, ја ћу заповијети да се та ствар извиди и плијен поврати, но вјеројатно то одма неће моћи бити, док се гође Глуходољани не измире и око другије ствари с Паштровићима, на које се не само Глуходољани но и многи други Црничани праведно туже што их Паштровићи узнемирују и повод им дају својевољној освети, која ће се од моје стране гледати да се сасвим унапредак искоријени.

ФЕРИК ХАСАН-ПАШИ

8. септембра 1837.

Примио сам Ваше почитајемо писмо писато 4^и септембра, из којег са удовољствијем разумијем да сте и Ви, како што сам ја, ради миру и спокојствију пограничноме. Када сте таквога умнога и народу полезнога мњенија, ја се надам да ће све добро бити и да ће се већ једанпут прекинути зло и бешчеловечије међу Турцима и Црногорцима. Веома ми је жао што не могу, како што Ви желите, послати к Вама моја четири човјека да се с Вам приговоре на који начин треба поставити мир и спокојствије међу ова два народа. Узрок је ови што ова четири човека не могу к Вама послати: људе које имам умне и који би за тај посао добри били они не могу своја мјеста оставити на која сједе да држе народ у доброме согласију међу собом и сусједима наоко себе, а људе друге који нијесу у такви послови вјешти немам рашта послати, јербо оваки не би умјели никакву ствар с Вама уговорити која би корисна била за мир који желите и Ви и ја да буде; по томе их узроку не могу к Вам послати. Него ја налазим за полезно да Ви с Ваше стране пошљете на границу три-четири човјека, а ја ћу с моје три-четири. Ови људи да се стану на граници и да мир учине међу Црном Гором и Албанијом. Ако сте Ви на ово моје предложеније согласни, како што мислим да сте, Ви мене пишите када ћете Ваше људе послати и на које мјесто, е ћу ја моје приправити да буду готови и да их тај дан пошљем да мир утврде.

ФЕРИК ХАСАН-ПАШИ

27. септембра 1837.

Знате како смо се око мира пограничнога досада два пута преписали и послали Ви ваше људе и ја моје да штогод добро учине међу два погранична народа и да мир поставе. Ваша жеља коју изјављате у писмима давала ми је пуно надање да ће се мир учинити међу нашим народима. Ја сам мислио да то у вољу Вама стоји, а да није то у руке злијех и бешчеснијех људих који не само што су непријатељи наши него су непријатељи своје законите власти султана Махмута, како су и на дјелу показали и данас су готови показати. Овај зли човјек је Мехмед-спахија Лекић, забит подгорички, који откако је ту постављен забитом свако је зло које је толико могао учинити учинио и на мир и без мира. С њега је било толико зла на Жабљаку и на многи други мјести. Вама ће, честити Фериче Асан-паша, ову моју истину посвједочити сви Турци подгорички, спушки и жабљачки. Ја сам мислио да Ви већ његово зло дјело познајете и да ћете му забранити унапријед у зло постављати како наше крајеве тако, јошт горе, подајнике могућнога султана Махмута.

Исти Мехмед-спахија је учинио и на овом наших људих састанку да се мир не учини или часова добра ствар која би приводила к миру. Он је на састанку говорио сваку ријеч која се не клони к миру него к злу оба народа. Ваши посланици нијесу умјели говорити с нашијема једнијем језиком. Он је преводио ријечи нашијех људих како му је била воља. Такођер ријечи Вашијех људих нашијема каживао тако зле и наопаке које, ја сам увјерен, да ниједан умни слуга султана Махмута говорити неће, јер, и да их говори, говорио би противу своје дужности. Иза свега тога, када их је Мехмед-спахија тако на састанку раздвојио, последијед разлаза посло је нашијема крајичницима човјека с којијем им је објавио рат. Сада ја сам рад знати је ли то воља Ваша да спахија тако ради или не и је ли Вас воља да се мир учини или не. Молим Вас на ово ми писмо отпишите да се умијем владати.

ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ

Цетиње, 2. октобра 1837.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Велику ћете ми љубов учинити ако имат будете доброту послати ми сутра рано Вашег доктора (физикуса), будући да г. полковник Озерецковски слаба се здравља налази и ја, надајући се напред да ћете Ви моју молбу испунити, ето пошиљем и коња ради истог г-на доктора. А међутијем с високопочитанијем чест имам називати се

Вашег Високоблагородија,
Милостивога Господина
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ

19. октобра 1837.

Најмањи знак када би се показао да се простире куга по Албанији пут Црне Горе нећу изоставити да метнем строжајши кордун спрема Албаније турске и о том да не јавим истом капитанату, кога сада могу увјерити да никаква гласа нејма о тој болести да се чује да се иста кужна болест пут наше границе распрострањује. Утолико и опет увјеравам исти капитанат да нико од Црногораца не мијеша се ниједан са житељима турске Албаније.

ФРИДРИХУ ОРЕШКОВИЋУ

Цетиње, 25. октобра 1837.

Благородни Господине,

Високопочитајемо и љубезни пријатељу,

Ваше почтено писмо од 13. овог мјесеца мило ми је и повољно било колико икакво писмо што може бити човјеку мило кад прими од свог сонародника који с искреностију свога знанца љуби. Оно ме је у многотрудним мојим пословима, због који нисам Вам могао досада одговорити, развеселило, и ништа ми повољније не би било као да ме и унапријед посјетите почесто, баш ако и не пространима, јер знам да Вам дјела не допушћају на то много времена, а оно барем краткима писмима, и надам се да ћете Ви овој мојој пријатељској жељи угодити.

Кад гдје успишете њиховој екцеленцији господину губернатору далматинском, молим Вас изјавите им моје високопочитаније.

У време мога и Вашег заједно бављења под Махинама препоручивали су ми господа Митар Микула и сердар Буровић из Будве да пишем и да молим њихову екцеленцију: за првога да му сина Марка приме у Задру у духовну семинарију, а за другога да му одреде плату која се даје другима сердарима по Далмацији. Мени је тешко било досађивати њиховој екцеленцији, знајући напред да су им се и други молили за друге конкуренте, па свакоме не могу ни њихова екцеленција жељи испунити. При свем том желио би срцем и душом да могу помоћи и једном и другом, јер су обојица добри и честни људи, но оптерећени многобројном фамилијом. Из тог узрока молим Вас да бисте имали доброту узети на себе то бреме – препоручити их од моје стране њиховој екцеленцији да благосклоно соизволе на моје прошеније.

Хвала Вам на доброту што сте изволили на прочитаније послати ми неколике н[оме]ре „Српскога листа“, које Вам враћам, а овај лист и мени долази из Пеште.

Ево Вам шиљем и писмо Вама писано од г-на Караџића, кога можете слободно увјерити да га ја и сада исто као и пре него што је ону књигу о Црној Гори издао љубим и почитујем. Па и зашто би ја на њега мрзио? Он је човјек наш ревносни списатељ, који чест свом народу, а покрај њега и себи чини. Напротив тога, ја би му рад помоћи и подржати га у његовим пословима, те како јошт. О овом га можете увјерити слободно и поздравите га.

Сад Ви примите искрено-илирски пријатељски поздрав од онога који Вас срдечно

љуби, почитује, много цијени и с којим се дичи

Ваш
покорни слуга и
искрени пријатељ
владика черногорски
П. П. Његош

На полеђини: Примићете пастрвицу да пробате каква је риба црногорска.

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 19. новембра 1837.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Почтено Ваше писмо од 11 (23) овога мјесеца имао сам чест получити и из њега разумјети да сте Ви од росијско-императорског посла при вјенском двору примили пет вексли од двадесет и шест хиљада шест стотина и шездесет и шест рубаља и 66 копејек асигнацијама, сирјеч онолико колико сљедује за друге 4 мјесеца од годишње суме коју је государ император всемилостивјејше соизволио заповиједити да се даје црногорском народу за определијељено време и да ћете Ви исте вексле послати у Тријест да се продају. Равним начином разумијем из предреченог Вашег писма да је Вама строжајше наложено бљусти и настојати да би се ти новци јединствено на ползу овога народа употребили. Ја Вам захваљујем на овом Вашем искреном објавленију и могу Вас увјерити да ја нећу на зло употребити монаршеско великодушије овом народу указано, напротив тога, настојаћу да овај народ осјети ползу од тога и да заслужи и унапред императорско благовољеније. Ви сами ту увјерићете се о истини ови моји ријечи, само ако не будете слушати моје и народњег блага врагове, јер, будите увјерени, ма како се ја трудио о срећи овога народа, свагда ће се наћи по гдјекоји човек коме се неће допасти моје устројство, но ја се таковог не плашим, јер сам вазда готов одговорити и дјелом освједочити да ја мој народ љубим, о његовом се напретку с пожертвованијем свог сопственог спокојнствија старам и императорску милост не да на зло употребим него јошт да је заслужим, радим. Штавише, ја молим покорно да министерство изволи у свако време кад оно за благо расуди послати овамо једнога свог чиновника да види држи ли се онај поредак внутренога устројства који сам при помоћи совјета г. потполковника Ј. Н. Озерецковскога овдје завео и троше ли се куд новци осим за народње благо. Ја се надам да ће министерство ово моје прошеније уважити, јер ће тад истинито знати о свему шта овамо бива.

По одласку г-на потполковника овдје није никакве важне промјене било. Народ повинује се својој власти охотно. Сенат и Гвардија занимају се усрдно народним пословима. У Турке од наше стране нико не дира, а њихове се преваре чувамо, јер мир кога сам и албанском и херцеговачком везиру подносио нису ми утврдили. С Аустријцима живимо у добром согласију и сад с њима дијелимо наше границе.

То је све што Вам засад могу соопштити, а унапред, кад се што важног догоди, нећу

Вас оставити без извјестија, као што и досад не би да није овдје био г-н потполковник Озерецковски, који је о свему стању Црногоре министарству донео.

С отмјеним високопочитанијем чест имам бити

Вашега Високоблагородија,
Милостиви Господине,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. Петровић Његош

ФРИДРИХУ ОРЕШКОВИЋУ

Цетиње, 24. децембра 1837.

Ваше Високоблагородије,
Љубезни пријатељу,

Ви знате колико ми је мило да научим италијански и француски језик, а сад ми се та прилика показала. Ту у Котору налази се г-н Жом, кога сам јошт у Тријесту идући овамо из Русије познавао и од њега неколике лекције примио, а сад исти г-н Жом иде за Скадар и даље. Ја би рад да он овамо дође к мени на неко вријеме да би се штогод ползовао његовима лекцијама; но будући да је у њега ту жена, зато сам писао г-ну администратору окружном молећи га да му допусти овамо доћи, а међутим да му жена остане ту у Котору.

У случају, које ја не вјерујем нигда, да ми г-н администратор то одрече, молим Вас као пријатеља да га и Ви замолите да ми ту љубов учини или баш, ако он то не може, да ме извијестите треба ли за то г-ну губернатору у Задар писати.

Ја се на Вас управ ослањам да ћете Ви за ту ствар својски порадити, жељу моју испунити и часприје одговорити ми. А међутијем с почитанијем чест имам бити

Вашега Високоблагородија
покорни слуга и пријатељ
владика црногорски
П. П. Његош

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 18. јануара 1838.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Колико ми је мило и повољно било кад сам имао чест видети из Вашег почтенога писма од 11 (23) новембра пр. год. да је росијско-императорски послан при вјенском дворје Д. П. Татишчев изволио заблаговремено отпрати на Вас пет вексли од 26666 рубаља и 66 копејака асигнацијама као втору трећ од годишње суме коју је всемилостивјејше благоволио господар император жаловат овому народу, толико ми је сад жао и неповољно да ми ти новци, којима сам се зацијело при свршетку прошле године надао, јошт ни данас не дођоше, будући да је требало чиновницима овдашњима дати жаловање одма први дана новог лjeta, а нисам га имао откуд дати, јер новцима које сам од г-на потполковника Озерецковскога за прву трећ примио исплатио сам сенаторима и гвардији жаловање које им је слѣдовало за време мога одсуствија, а нешто се потрошило и за материјал који се набављао за зданија која сам уједно с г-н потполковником нашао за неопходимо нужно постројити.

Ви знате и сами што значи кад правитељство на установљено време не даје жаловање својима чиновницима: народ обично, ако и не ропта, он пада у сумњу о темељном суштествованију свога правитељства, па и сами чиновници почињу дремати у својој дужности, а то већ смета скором напретку народног благостојанија о коме се правитељство стара.

Чудо ми је да већ од два мјесеца откако сте вексле послали у Тријест да се продаду јошт ни сада нисте примили за њи новце. Много ћете ме обавезати ако изволите скоро извијестити ме о причини тог закасненија.

Очекујући Ваш скори отвјет, чест имам с отмјеним високопочитанијем бити

Вашега Високоблагородија,
Милостиви Господине,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. Петровић Његош

ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ

10. марта 1838.

Позивам се на моје писмо од 24. фебр., у коме сам имао чест јавити Вам да су одавде људи нарочно послани да извиде тко је то од Црничана узнемиривао аустријску комисију, која је ишла ради санитарски дјела, за које сте ми Ви изволили писати у Вашем почтеном листу од 7^м марта о. г. по рим. Људи одавде послати довели су данас оне који су то преступленије учинили и то су ђеца из племена брчеоскога од братства Лоровића, од који једноме је име Илија, син Крста Лоровића од 14 година, а другоме Марко, син Ђура Лоровића од 12 година, и с њима нико од Црничана није био више до Иване, жене Лаза Лоровића, која исто дјечи долази стрина.

Повод к преступленију те ђеце био је овај. Комисија аустријска показала им се изненада. Видећи је, иста дјеца почну је молити да не иде к њима, јер су мислила, као што су им пријетили Паштровићи, да она иде узети им плијен; но комисија, не пазећи на молбу дјеце нити знајући да се она што боје, ишла је назначеним својим путем напријед, а дјеца, не имајући ни поњатија о комисији ни с каквим намјеренијем иде, помислила су да баш зато иде да им узме плијен; зато бјегајући да спасу свој живот, измакну се више својих кућица и нису кћела метати пушкама докле год нису Паштровићи, који су ишли с комисијом, убили пса. Видјећи дјеца да им је пас убијен, гађали су на њи по једном својима дугачкима пушкама, а трећа пушка што је пукла, гађао је предречени Марко, син Ђура Лоровића, из мале пушке и кликовао је своје племенике на помоћ. Нити му је ко дошао нити му је ко хтео доћи, јербо други чобани по писмама овдашњега правитељства знаду да правосудије аустријскога правитељства неће допустити никоме од своји подајника да удара на границу и стоку црногорску.

Вама, Милостиви Господине, може бити ова ствар показаће се и чудна, да се двоје дјеце од 14 година усудило такове ствари чинити; но ако је угодно Вашему Високоблагородију изближега увјерити се о истини овога мога доказатељства, ја ћу Вам и исту дјecu, која ће овдје соразмјерно своме преступленију и наказаније примити, послати, пак ћете виђети истину овог дјела, да није другојачије осим како се овдје изјавља, као што су и сва истинита моја извјестија која сам имао чест Вама соопштати касатељно погранични ствари црнички и паштровски.

С мојима људима који су ову дјecu довели дошли су јошт неколико Црничана, које сам ја испитао за оно што сте Ви у Вашем високопочитајемом писму од 20. овога мјесеца по новому стилу изволили писати ми: да су некоји Црничани ноћу 17. овог

мјесеца истог стила око 12 ура приближили се били непријатељским видом на стражарице аустријске, од које је једна код воде под Видраком, а друга на Гомилу. Ови Црничани увјеравају, и ја се на њову реч ослонити могу, да од стране црничке нико није ишао нити ће ићи око тије стражарица с непријатељским намјеренијем, и ја Вас истинито увјеравам и засад и унапријед да Црничани нити имају намјеренија нити смију икаквим непријатељским послом поћи противу стражарица аустријски, иако је прва на њовој земљи ограђена. И заиста, што се тиче непријатељски намјеренија о којима Ви излажете у Вашима почтенима писмима, од стране Црничана Ви можете слободно стражарице оставити да и чувају по 4 чоека, па ако се и у таквом случају нађе иједно племе црногорско да је узме или да јој какву штету учини, ја Вам за то одговарам за свеколике људе који су у црногорској граници, а Ви гледајте за Паштровиће, који готово свако вече плаше солдате, па говоре да то чине Црногорци. Такођер ако што и унапред учине стражарицама Паштровићи или око њи буду страшити или по њиховој злоћи или лукавству и солдата убити, Црногорци, како не примају на себе досада за ове ствари што су Паштровићи учинили, тако неће ни одсада никад. Ја Вас увјеравам да је намјереније Паштровића да макар каквим лукавством и потајним злом ожесточе аустријско правитељство противу Црничана.

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 17. марта 1838.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Има неколико дана да је овдје дошао неки кнез Николај Васојевић, иначе Радонић, који је родом Црногорац из племена Васојевића. Он се воспитавао у Русији, гдје је неко време служио као инжењер, па послѣ ступио је у турску службу, такође као инжењер. Када је оно 1835. Румели Валис био с војском у Арбанији, онда је он долазио овамо да види своје отечество и да мене посјети. Сад се налази у инглеској служби у званију вицеконсула, који је определијелен у Нови Пазар, и свратио се овдје из Скадра, откуда иде у Босну да се претстави везиру босанском, и донио ми је писмо од инглескога консула из Превезе Saunders-а, који ми препоручује за рукопомоћ да прође кроз Црну Гору.

Ја сам свакојако одговарао реченога кнеза Васојевића да се окани тог путовања кроз Црну Гору, претстављајући му опасност тог његовог пута од босански Турака, који питају ненавист к Црногорцима, но он је остао непоколебим у свом намјеренију и који дан поћи ће одавде пут Босне, док се мало опорави, зашто се сада налази слаба здравља. Право казати, ово његово путовање кроз Црну Гору из разни призренија није ми мило, но чинило ми се опет као непристојно да га вратим натраг, зато сам му и допустио пролазак.

Недавно писао сам Ферик Хасан-паши, губернатору скадарскоме, да би ја рад да утврдимо мир међу Црном Гором и Албанијом, и он ми је одговорио да ће сада поћи у Манастир (Битољу) к Румели Валису, па кад се отуда врати, да ће онда са мном састати се и мир учинити. У своје време извијестићу Вас хоће ли што бити од овога мира или не.

С отмјеним високопочитанијем чест имам бити

Вашега Високоблагородија,
Милостиви Господине,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. Петровић Његош

ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ

Цетиње, 23. марта 1838.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Согласно жељи Вашој коју сте ми изволили соопштити у Вашем почтеном писму од 28. (16) марта и ја сам рад доћи да се гдјегод с Вама састанем и да се разговоримо о пограничнима стварма, зашто ми ништа није милије ни повољније од мира и доброга пограничнога согласија, и надам се кад се с Вама састанем да ћемо успјети у нашем предузетију. Ја би и сада одма дошао на тај станак, но како се сада приближује празник Христов, а к томе и сњегови су свуд јошт по планини куда би требало да прођем, тако нисам сад у стању то учинити, но по празницима одма ћу имати чест предваритељно јавити Вам кад и гдје ћу доћи на састанак.

Изјављујући Вам чувства мојега отмјенога почитанија, с којим чест имам бити

Вашега Високоблагородија,
Милостиви Господине,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ФЕРИК ХАСАН-ПАШИ

25. априла 1838.

Од нас Петра Петровића, владике црногорскога и брдскога, Ферик Хасан-паши, забиту скадарскоме, пријатељски поздрав.

Примио сам Ваше писмо, које ме веома удивљава видећи да се мећете у туђе послове. Што је Вама стало до нас и до Примораца или ми наше границе подијелили или не. То је Вама ствар сасвијем туђа, по којој се показујете да не познајете своју дужност. Што кажете да Црница припада Вама, она истина да је припадала у старо вријеме Вама, како што је негда Вама припадала Арбанија и готово сва друга европејска Турска. Ако је ова увреда, коју мени наносите у Вашем писму, из Ваше главе, то је знак да добро не знате како ствари стоје. Ако ли је из чије друге главе, то они који Вас је ово учио да ми овако пишете није то Ваш пријатељ, јер се с Вама руга и смије. Ово Ваше писмо другојачији одговор иште, но ја желећи бити с Вама као забитом у пријатељству, удаљавам се од свијех нечистијех ствари које би Вас могле увриједити.

И да сте здраво.

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 26. маја 1838.

Чест имам саопштити Вам да је ови дана дошао на Цетиње г. инжињер капетан Коваљевски, који је по височајшој господарја императора заповијести на ове стране отправљен ради истраживања какви год руда. Ово ново доказатељство свагдашњег старања Њ. И. Величества о ползи народа црногорскога ја сматрам с чувством дубоке признатељности као залог будуће среће овога народа.

Пре неколико дана, т. ј. 19. овога мјесеца, имали смо чест дочекати на Цетињу високога госта Њ. В. краља саксонскога, који је сјутридан пут Будве пошао, подаривши ми за знак воспоминанија брилијантови прстен с вензловим именом његовим.

Овом приликом не могу пропустити да Вам јавим и сљедујуће: 5^а овога мјесеца неколико Турака херцеговачки посјекли су једнога Цуцу, а једну женску живу ухватили и повели у ропство; 7^а истога м[јесеца] Турци никшићки ударили су тајно на 5 Бјелопавлића, који су чували стражу у селу Повији, све пет посјекли и понијели им главе. Намјереније тије никшићкије Турака било је и село Повију опалити, но у свом злом намјеренију нису успјели из узрока што су из оближњих села Бјелопавлићи прискочили у помоћ Повијанима. Иза тога Црногорци за освету посјекли су неколика Турчина у Коренићима. Сад чујем, а не знам је ли истина, да се купи војска у Херцеговину да удари на Грахово и на друга црногорска села. Вјерно ако је што од овога, тамо ће се знати боље, зато и молим да ме удостојите извјестија.

При сем прикључена писма молим изволите отправити г. Димитрију Павловичу Татишчеву у Беч.

С отмјеним високопочитанијем имам чест бити

Вашега Високоблагородија,
Милостиви Господине,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. Петрович Његош

ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ

3. јуна 1838.

Ваше Високоблагородије,
М[илостиви] Господине,

Од некога времена поболијева ме нога, па бојећи се какви рђави посљедствија, чест имам обратити се к Вама с молбом да бисте ми учинили љубов и послали овамо вашег окружнога доктора, разумије се, ако му његова дјела дозволе и ако соизволи доћи да се с њим посовјетујем о овој ствари.

Ласкајући се надежом да ћете Ви моју молбу испунити и да ће г. доктор соизволити овамо доћи, ја пошиљем и коња по њега. Кад ће се он отуда упутити, то зависи од Вас и од њега, а ја би рад, ако је могуће, и сутра.

Овом приликом истом молим Вас да се не беспокојите за протоколе од граница општества Брајића, што Вам и јошт нисам послао. Они очекују на мог брата Пера, који ће и данас или најдаље сутра потписати, па та час имаћу удовољствије послати Вам кончене.

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 3. јуна 1838.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Сљедујући мудрима наставленијама нашега покровитеља Њ. В. императора всеросијскога, како сам посљедњи пут из Русије дошао овамо, тај час обратио сам се везирима скадарском и херцеговачком с понуђењем мира и доброг на обојудној ползи основаногa сношенија; но они, мјесто да уваже ова моја мирна подношенија, клонивша се к уштеђењу проливања човеческе крви, одбацили су и с презренијем и јошт већма настојали су беспокојити Црногорце, као што се јавно дознаје из поступака њима подвласни житеља. Од тог доба мало је кад времена пролазило да турски поданици нису пакост чинили Црногорцима час палећи им једно или друго, час отимајући или с намјером да отму животињу, час из пријеваре сијекући и и главе носећи; најпослије су гдјеког и жива хватали и у ропство водили. Да, Милостиви Господине, жива у ропство водили! Ово није измишленије за оправданије моје или Црногораца, него ово је дјејствитељно било. Недавно су турски житељи заробили једнога Црногорца, па јошт заробили у аустријском предјелу. Ово не подлежи никаквој сумњи.

Не пазећи на сва та постојана турска зла, ја сам, имајући свагда у виду свјато набљудавати совјете и наставленија великодушног монарха, којим смо ми облагодјетелствовани и у којему ми сву надежду и нашу садању и будућу срећу полагамо; – ја сам, велим, колико сам кадар био, одвраћао и заустезао Црногорце да злом не враћају за зло Турцима, надајући се на побољшање ови; но препунивши се мјера турски бешчеловјечија, Црногорцима није било другог средства остало него или да им се свете или да им предаду оружије. Дуг чести, презревши посљедно, предизбрао је прво и освету над Коренићима учинио.

Што се тиче Грахова, за које сте ми у Вашем почтеном писму од 31. маја (12. јунија) ов. г. за № 62 изволили писати да се тамо говори да су Црногорци њим завладали и да се Турци купе у Херцеговини да ослободе Грахово и ишћерају Црногорце из своји предјела, чест имам соопштити Вам да Грахово нити је данас турско, нити је од преко 100 година њиово било него црногорско. Граховљани су од сто година више дијелили зло и добро с Црногорцима уједно. Они су с овима заједно помагајући Русима своју крв пролијевали против непријатеља. Њима су моји предшественици као и осталима

племенима црногорскимa шиљали старјешине да им по обичају овоземском суде и судили су им. Такођер и откако сам ја постао за управитеља, владајући се примјером моји предшественика, моја им је гвардија вазда судила и дан данашњи суди им. Истина да су они Турцима давали понешто, но то су давали од неки земаља и пасишта која су држали до града Клобука. Ја им то нисам никад бранио, нити им и сада браним то давати, само да хоће Турци од њи мировати, и отуда не сљедује да је Грахово турска земља, као што сте га и Ви у претпоменутом Вашем писму изволили тако назвати. И други црногорски племена има која за гдјекоје земље аустријске плаћају, но она зато не престају бити црногорскимa племенима.

Осим тога треба знати да је Грахово, какогод и остала племена црногорска, често тукло се с Турцима и опет се по обичају ови земаља с Турцима мирило, па Турци, бојећи се Црногораца, нису до 1836. године никад смјели велику војску на њи дизати. Претпоменуте 1836. године, истина, везир херцеговачки ударио је пријеварно на Грахово, попалио га и посјекао неколико Граховљана и Црногораца који су им у помоћ били дошли, као што би и свакоме свом племену дошли и долазе кад Турци на које ударају. Речени везир, свршивши зло своје дјело, побјегао је тај час из Грахова, и побјегао је јединствено зато што се бојао Црногораца, који су и спремали се да се с њим побију. И тако је Грахово опет остало црногорско, равно као и друга племена црногорска која су Турци кад палили што су остала опет црногорска, којима су и насељена.

Кад би ми Турцима оставили сад Грахово, ми би морали и сва наша племена једно по једно уступити им, ако они добијају право притјажанија мјесто тим што га попале. На примјер, кад је при свршетку 1837. године везир херцеговачки имао намјереније ударити с војском на наша два племена, Горњу и Доњу Морачу, да ја зараније нијесам то обазнао и да нисам отпратио двије хиљаде Црногораца онамо, он би из пријеваре може бити попалио обје Мораче; но зато ни по каквом правилу ми не бисмо допустили да њима принадлеже докле бисмо кадри били Морачане својим оружјем подржавати. Паша скадарски виђели сте шта ми пише за Црницу да је његова. Да ми херцеговачкоме пустимо Грахово, он би сјутра опет искао Црницу.

Да ја нисам кадар ратовати с Турцима, то и Ви сами знате; а да нејмам ни намјеренија никаква на завојеванија, о том Вас увјеравам искрено. Притом баш и да сам у стању рат водити с Турцима и да је мноме овладало славољубље завојеванија, опет не би ја до тога чак степена неразуман био да предуздем оно што би ми причином било изгубити милост великодушнога монарха всеросијскога, коју милост ја далеко више цијеним него велика каква завојеванија; нити би њом жртвовао Бог зна каквима завладјенијама, а камоли једноме бесплодноме и празноме Грахову подобноме мјесту. Но Грахово је наше и што нама принадлежи то лако доиста не пушћамо, као што ни други нико своје не пушћа, јер кад бисмо почели то пуштавати, онда би наше мало племе ишчезло међу многочисленима непријатељима. А да је Грахово наше, то је познато и г. полковнику Озерецковском, који је овдје био и о њему на мјесту идући кроз Црну Гору вјерно извијестити се могао.

Ако што будете доносити о Грахову министерству, можете му донести из овога што ја имам чест Вама соопштити. А да је све ово истинито што Вам пишем, ја стојим добар и кадар сам свагда доказати. У случају да министерству буде соопштено онако како што

наши непријатељи желе и раде, министерство би се могло за неко време против нас вооружати, но најпослије и у овом случају знам да ће се увјерити и оно о свему овом што Вам соопштавам и мене права наћи као што сам и у овом дјелу прав.

С отмјеним високопочитанијем и преданошћу чест имам бити

Вашега Високоблагородија,
Милостиви Господине,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. Петровић Његош

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 10. јуна 1838.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Примио сам једно писмо за које пише Хасан-бег, забит требињски, да ми је послано од везира босанскога, но будући да је турски писано, тако и не знам управ ни од кога је ни каквог је садржанија. Овдје нејма нитко тко би ми га знао превести, а желио би часпре да знам шта се у њему садржи; зато сам принуђен отправити га к Вама, које овдје и прилажем, молећи Вас покорно да изволите дати га ту ком терџоману превести и с преводом заједно послати ми га првом поштом.

Надајући се скором Вашем писму, чест имам с отмјеним високопочитанијем бити

Вашега Високоблагородија,
Милостиви Господине,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. Петровић Његош

ВЕЏИХИ МЕХМЕД-ПАШИ

16. јуна 1838.

Од нас Петра Петровића, владике црногорскога и брдскога, честитому везиру босанском у Веги Мехмед-паши пријатељски поздрав.

Имао сам част примити Ваше пријатељско писмо у које ми пишете да желите знати како и с чега се она ствар догодила у Грахово, на које и имам част по Вашој жељи јавити.

Племе Грахово откако је населио га мој прађед и никшички капетан, оно је стајало вазда на један начин, то јест Турцима је поштено плаћало за земље које је држало унутра у турској земљи, а Црногорци су им вазда судили. У овоме племену вазда је било слободно доћи и Црногорцу и Турчину и састати се и кад су међу собом били у највећу рат, и на том мјесту нијесу један другога задијевали, већ су се гледали као пријатељи до 1836. године. Ове године ударили су кријући паша и муселими херцеговачки на Грахово, огњем га изгорјели и посјекли неколико Граховљана и Црногораца који су им у помоћ били дошли. То је била прва зађевица и зли почетак за оне крајеве. С тијем ударањем паша херцеговачки на Грахово иштетио је прве договоре које су имали Црногорци и Турци око Грахова, и задио је крвопролиће и зло на оном крају ни за што друго него зато да покаже како је он кадар Црногорцима узимати њихово. Ја Вас могу увјерити, честити везире, да није исти паша учинио то зло ђело од Грахова, да би Грахово стајало као што је вазда и стајало и Турцима плаћало оно што је вазда плаћало, и никакве смутње и буне не би било на границама, него би све било мирно и спокојно.

Ја кад сам сада дошао из Европе, ја сам писао истоме паши, по свему његовому злочинству што је учинио, да учинимо мир и да ова два народа помиримо, који много страдају од немира међусобнога, но он по његовој злој и хајдучкој ћуди није ни главе обрнуо.

Ја ово нијесам ни чинио поради паше херцеговачкога, него да испуним по мојој дужности вољу по једновјерију покровитеља цара рускога, који ме совјетова да живим с житељима високе Порте отечества у мир и у доброме согласију. Не желећи се наћи ни у каквом рђавом послу који би био противан добријема уредбама Његовог Височества султана Махмуда, ја сам и данас готов молити Вас искрено, ако можете ове хајдуке по нашијема границама уставити од њиова злочинства, да пошљете неколика чојка на наше границе да ствар граховску поправимо и да мир међу Црном Гором и пашалуком

херцеговачким учинимо. Ово је заиста моја највиша жеља без никакве преваре, да једанпут уставимо ове народе од њиховога злого обичаја, а такођер, по ријечима Ферик Ахмет-паше, министра високе Порте у Бечу, надам се да су паше и везири који с нама граниче имали заповијед да помире њихове народе с Црногорцима. Ви ћете с овијем учинит и славно и човјекољубиво ђело и подржати Вашег и имена славу, која се данас разгласила по свијема крајевима ради мудрог Вашег владања и добре душе Ваше. Ви ћете с тијем учинити да сви хајдуци и зликовци, који не слушају заповиједи својега султана, падну и моћи ћете од њи начинити све што сами хоћете, и што воља буде Вашег великога господара; а међутијем и наши крајеви биће Ви с руке докле бисте покорили ове хајдуке и зликовце под власт султанову.

Д. П. ТАТИШЧЕВУ

Цетиње, 29. јуна 1838.

Чешће усмене и писмене везе с аустријским чиновницима као и не ретке посете странаца који на својим путовањима и овамо дођу навеле су ме да се латим учења једног од европских језика. Пошто ми је познато да је француски језик у употреби више него икоји други европски језик и да француски, ако не сви, а оно већина образованих људи говоре, дао сам из Трста дозвати једног учитеља француског језика, који је тамо живео од давања лекција приватним особама. Бојим се да ће можда неко, не знајући за моју жељу да научим француски, Вашој Екселенцији присуство овог човека приказати са погрешне стране, те стога узимам част Вас овим обавестити о правој сврси његовог овдашњег боравка и да Вас уверим да је овај учитељ врло добар, честит и сиромах човек, који ће код мене остати две године, за које време се надам да ћу научити француски, и онда ће поћи у Русију да тамо себи зараде потражи. Ако Ваша Екселенција мисли да се варам у томе човеку, ја ћу га одмах отпустити.

Препоручујући се итд.

В. Ф. ЛИЛИЈЕНБЕРГУ

Цетиње, 12. августа 1838.

Ваша Екселенција,

Почтено писмо Ваше од 17 авг. по римском пуно укора, као и свако на мене отпушћено, имао сам чест примити. И ово је готово истога садржанија као и оно од 12. числа истога мјесеца, само што је у овом прибављено да моја воља занима мјесто права и да ово пред њом не ваља ништа. Кад би то дјејствително тако било, онда би било с моје стране сувише да се таквим показујем и спрема равног себи, толи спрема аустријске империје. Заиста, иако ме тим укоравате, ја знам да и Ви сами не можете то вјеровати, зашто знате да ја нисам чак толико глуп чојек да ја таким себе показујем пред чиновницима аустријским.

Што Ваша Екселенција спомињете да сам ја у Бечу дао Њ. Свјетлости књазу Метерниху и Вама чесно слово да ћу ја радити да се границе раздијеле међу Црном Гором и државом *Њ. Величества императора аустријскога*, то је истина. И заиста да је Ваша комисија с таквом справедљивошћу поступала у назначењу граница с каковом сам ја, оне би се досада биле и раздијелиле; но с оним поступањем и намјеренијем како чини Ваша комисија досадашња, трудно ће се у томе дјелу успјети.

А што Ваша Екселенција опомињете ако ја желим промијенути мисао, ја је другојачије промијенути не могу већ ако би све оне сопствености црногорске које захтијева Ваша комисија уступио, па и с тим не би успјео никаква добра учинити, само би противу себе васколик црногорски народ вооружио.

Вашој Екселенцији познато је добро колико сте ме пута увјеравали и Ви и Њ. Свјетлост књаз Метерних да раздјеленије граница међу Боком и Црном Гором гледаће се свршити најсправедљивијим начином, да се не учини ни једноме ни другоме пограничноме племену никакве штете, нити узимања сопствености, то ли га лишити и онога о чему живи и без чега не може суштествовати. Ја знам доиста да сте Ви и данас истога мњенија, но будите увјерени да се овамо на граници сасвим против тога поступа.

На питање Ваше Екселенције да кажем шта је моја жеља, чест имам одговорити да би Ваша Екселенција, ако бисте могли, изволили видјети очима сопственима како ове пограничне ствари стоје, па онда бисте видјели јесу ли свеколике тужбе на мене справедљиве или лажне. Ја се надам зацијело, како бисте Ви дошли и ствар развиђели, да би се границе свеколике у кратко време раздијелиле. У случају да Вашој Екселенцији

важни послови не допусте доћи, а оно когагод изволили будете послати или наредити да том ствари управља, ја сам готов са свијема могућијема силама поради да се учини какогод добар доспјетак овоме дјелу које је теже мени него икоме другоме.

С чувством глубокога високопочитанија и преданости чест имам бити

Ваше Екселенције
предањејши слуга
владика черногорски
П. Петровић Његош

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Доброта, 7. септембра 1838.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Имам чест Вам објавити да сам прекојуче сиша овди у Доброту, а јуче закључио мир с Австрицима, мир вјечни. Знам да ће ово Вама бити пријатно, стога и итам Вас увједомити, молећи В[аше] В[исоко]благородије да објавите ње требајуће.

Je vous prie temoignez mes respects à Mme votre épouse.

Поздрављајући Вас, чест имам назвати се с високопочитанијем

Ваш покорњејши слуга
владика черногорски
П. П. Његош

АЛИ-ПАШИ РИЗВАНБЕГОВИЋУ

Цетиње, 20. октобра 1838.

Од нас Петра Петровића, владике црногорскога, честитоме везиру херцеговачкоме Али-паши поздрав.

Како долази овђе везира босанскога чоек Аџи-Мехмет, намјесник силиктарев, и твој чоек Убејдулах-ага Шеховић, и ми учинисмо мир за Грахово и утврдисмо мухурима; него пиши јеси ли и ти каил на ови мир; ако нијеси да ти вратим карту.

И да си здраво.

В. Ф. ЛИЛИЈЕНБЕРГУ
Цетиње, 29. октобра 1838.

Ваша Екселенција,

Давно сам ја Вама обећао послати мало вина црногорскога. Моје обећање, ако је и позно, него испуњам. Ја би и давно ово испунио, него сам се нада да ћете Ви заборавит да сам Ви га обећа. Ја сам се похвалио да имам лијепа вина, а сада виђу да овака вина нијесу за такве особе, него је руска пословица „чем богат тем и рад.“ Ми бисмо ради били да је природа к нама тако расположена као што је к Италији и к Грецији, него наша природа, како је сама по себи љута, тако је и у својима производима.

С особеним високопочитанијем чест имам Вас поздравити и увјерити Вас о мојој к Вама непремјеној преданости, с којом остајем

Ваше Екселенције
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

СМАИЛ-АГИ ЧЕНГИЋУ

15. новембра 1838.

Примио сам твоје писмо из којег разумијем што ми пишеш за плијенове. Што се тиче посљеднога плијена те су га узели Цуце, ја ћу дат наредбу да се врати, а она друга се не могу вратити е су били пошли у чету прије, а ја сам се с Вашијема посланицима уговорио ко се нађе у чети прије него смо ми утврдили или погине ко или плијен догна, да од тога не има збора, него ми пошаљи оне људе коме је узет плијен да право кажу колико им је узето, пак да им се врене све.

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 20. марта 1839.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Имао сам чест получить Ваше почтено писмо од 17. (9) марта № 39, из којег видим да Вас људи непрестано увјеравају да ја не само што нисам намјесто продане пшенице и кукуруза ни зрна никаква жита купио, него да сад продајем и раж још у Котору налазећу се.

У мом писму од 23. фебр. № 11 ја сам Вам соопштио шта ме је принудило да сам се ријешио продати пшеницу. Та иста причина била је да сам и кукуруз продао. Такођер у истом мом писму јавио сам Вам и да је мој човјек отправљени у Бјелопавлиће закупио неколико жита и да ће сви новци извађени из жита, по височајшем повеленију црногорском народу посланога, бити опет уложени у покупку жита. Но што је вајде? Ви се ослоњате на увјеренија људи моји, разумије се, у овом случају непријатеља, а моје ријечи држите за ништа. Кад би росијско министерство било, сачувај Боже, таковога као што сте Ви о мени мњенија, то за мене отњуд не би добро било, јер би мислило да у мени нејма никаква отечествољубија којим се ја могу гордити, него да сам на овом свијету само зато да штету и пакост мом отечеству причињавам. Неправедна мњенија, особито у официјалнима писмама, о себи читати, морају свакога честнога човјека вређати. Зато ћете и извинити што Вам се овако тужим.

Не само што ми не би противно него јошт мило би ми било кад би министерство послало у Црну Гору свог вјерног чиновника да види купујем ли жито за запас Црне Горе и заводим ли магацине онако као што сам Вама писао – јер би он видио и увјерио се да ја не употребљавам на зло ни ову ни друге милости мог високог покровитеља. И тако би се и ја већ једанпут опростио неправедни укоризни, које моја душа не сноси лако.

Повторитељно чест имам јавити Вам да сам у Бјелопавлићима поголемо купио жита. Такођер купујем га непрестано и на Ријеку Црнојевића, но мучно га је наједанпут све количество добавити. Што се тиче ражи, она не само да се не продаје него ће се до који дан, чим узмогу коњи преко планина још снијегом заваљеним прелазити, у Црну Гору пренијети. Дакле, без свакога предосудженија и за себе и за мене, слободно можете увјерити министерство да ја за продано жито друго купујем и да ће бити спремљено по

назначенију.

Желећи да унапред мање вјерујете лажнима увјеренијама моји непријатеља, који Вам повод навлашт дају да ме каткад Ваша писма неправедно вређају, с отмјеним високопочитанијем чест имам бити

Вашега Високоблагородија,
Милостивога Господина,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 8. маја 1839.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

У време мог бављења у Русији разумјео сам да су ме моји непријатељи најцрњима бојама описивали пред министарством руским, тужећи се на мене од имена цијелога народа, а ово је и Вама познато. Ја сам истинито увјерен био, као што се нисам ни преварио, да народ није имао ништа против мене тужити се, јер сам знао лијепо расположеније народа к мени и сумњао сам таки да ту мора бити неко са стране. Зато сам и старао се дознати откуд је тај зли извор истекао и најпослије успјех узнати да је то био Иван Вукотић, који је са својима писмама учио неке недобромислеће како ће писати против мене двору руском. Ови неблагомислећи, а није их више било него четворица у све, заслуживши још пре тога праведну казн од мене, лако су се за њим повели и соблазнили. Да би Вам могао јасно доказати Вукотића отровно сјеме које је радио посијати међу овим народом, прилажем овђен његова писма у подлинику, из који ћете видјети гдје он између осталог и то пише Црногорцима аки би мене у Русију били ставили у тавницу, а такођер и гдје их наговара да мене убију.

Што се тиче његових писама и његова влијанија на народ, то је једна од најмањи и ништа незначећи ситница; но будући да је моју чест вријеђао, а исто би могао он по својој злоби и унапред таково безрасудно народу писати и моју чест оскробљавати, зато и молим Вас да бисте изволили о свему овом обзнанити росијском императорском министарству молећи га да оно, које се милостиво стара о нашој садашњој и будућој срећи, по својој к мени благонаклоности изволи ми учинити задовољственије поступивши с Вукотићем онако како оно по свом благоразумију за добро нађе да је нужно.

С чувствама отмјенога високопочитанија чест имам бити

Вашега Високоблагородија,
Милостиви Господине,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 10. јула 1839.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Послије дугог мог списивања с везиром скадарским напоследок успјео сам и с турском Албанијом учинити мир, но овај је мир тако слаб у својима основима да се врло лако поколебати и нарушити може. Да нису с друге стране побуђивали Турке не сагласити се на моја честа представљенија о миру, он би се, као што и сами гдјекоји албански Турци говоре, и давно и темељно учинио. Не пазећи на слаби основ овога мира, Црногорци га доиста нарушити неће.

С Аустријцима није јошт почето лани прекинуто назначивање граница, но и ако се почне, једва ли ће што од тога бити, јер аустријска комисија нема рјешитељно никакве власти да сама у договору с нашом комисијом забиљежи границе, него се поводи за својима, с Црном Гором граничећим житељима, а ови Бог зна гдје унутра у Црној Гори кажу своје границе. Вјерујте ми да би ја срцем и душом рад био да се могу око граница лијепојем начином с комисијом аустријском нагодити. Но је ли могуће на њена неправедна захтијевања, ослањајући се на жељу своји житеља, сагласити се и лишити неке Црногорце онога о чему живе? Једном ријечу, границе међу нама и Аустријцима није могуће раздијелити што не би од аустријског двора комисија упуномоћена била, јербо ова досадашња никакве власти нејма, јербо један најпоследњи сељанин аустријски да рече да не пристајем на то што сте ви комисија раздијелили, аустријска комисија, ако не доспије да га убиједи како молећи га да пристане, раздјеленије се они час прекида. Ово је причина која чини оволико ларме међу нама. – Ја баш и да хоћу склонити се на ово уступање и тако несправедљивим бити Црногорцима, неће Црногорци хтјети пустити оно што су и они и њиови преци с крвљу досада бранили. Мене је и лани не малога труда стало удржавајући Црногорце од непријатељски дејствија против Аустријца, који су неправо напали били на Црничане и попалили им стаје, но све једнако чини, на мене се сва кривица бача. Када је био бој међу Црничанима и Аустријцима, ја сам више од 2000 Црногораца у једној гомили зауставио да не ударе на Аустријце. Такођер и по другијема Црмници пограничним племенима дао [сам] наредбу да нико не удара на Аустријце говорећи да су они наши пријатељи. Мене су овоме послу свједоци који су све ово очима гледали господа К. Коваљевски,

бивши мој учитељ Француз Жом и аустријски официер Хартлин.

Чујем, а не знам хоће ли бити истина, да су Аустријци намјерени да граде и затворају воду на црничкој граници, којом се водом Црмничани од преко 70 година служе и без које нека племена морала би се иселити. Може бити да је њихова намјера била да тим само даду повод к свађи и непријатељству, будући смо се у том налазили с албанским Турцима, па да нас јошт већма спрегну и киње. Ако буде истина да ће они ту воду градити и затворити, ја не вјерујем да ће то бити по наредби правитељства, него само мјеснога началства, јер та забрана воде непремјено морала би изнова нарушити на црничкој граници слогу и добро сношеније.

Ми овдје одавна нејмамо кише, нити се надамо да ће што родити жито. У сваком случају да би сачувао се народ од глади, наручио сам с прошастом поштом у Тријест г. М. Вучетићу да за мој конат купи и у Котор пошље 4000 млетачки стара кукуруза.

С отмјеним високопочитанијем и преданошћу чест имам бити

Вашега Високоблагородија,
Милостиви Господине,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

В. Ф. ЛИЛИЈЕНБЕРГУ

Цетиње, 1. децембра 1839.

Ваше Сијатељство,
Милостиви Господине,

С отмјеним почитанијем имао сам чест примити Ваше мени свагда мило писмо од 3^а дец. по р. ов. г. под № 2210. Ја се душевно радујем видећи да она иста чувства добродушија и пријатељства Вашег и сада задржавате спрема мене која сте и вазда имали. А да ова ни у мени спрема Вас нису се угасила, то Вас чистосрдечно могу увјерити. Такођер ми је много пријатно што су Вам сад донијели о мени да ја употребљавам моју власт како би се садржала добра слога међу Црногорцима и државом Његовог Величества императора аустријског. Заиста и време је да једанпут и Вашем Сијатељству штогод истинито о мени реку, а ја, откако сам постао правитељем овога народа, тако сам све исто поступао као што и сада поступа, и тако ћу исто поступати вазда. Мени никад ни у помисао није дошло да ја, сохрани Боже, узнемиравам народ оног императора који је по примјеру своји предака милостиво расположен к Црногорцима.

Много и премного захваљујем Вашему Сијатељству на скором објављењу властима окружја которскога да је слободно продавати Црногорцима прах и олово. Овај нови знак царскога благовољенија к Црногорцима ми ћемо дубоко чувствовати и знати уважавати. Ја се надам док се јошт једном састанемо да ћемо све пограничне разлике срећно кончити.

Изволите, Ваше Сијатељство, примити увјеренија мојега истинога к Вам високопочитанија, с којијем чест имам бити

Вашега Сијатељства,
Милостивога Господина
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ

3. јула 1840.

Данас ми дође син Ива Дечка с Његуша вас окрвављен тужећи се на Марка Јокова и на остале неке Радониће, који су у Котору, да су га избии и оружје му узели. Ја сам неколико пута писао истоме капитанату објављујући му о рђавима поступцима реченије Радонића спрема Црногораца, и молио да их удаљи из Боке Которске, будући да они нијесу кадри оставити се својије злочинства и неваљалства.

Принуђен сам и сада поново обратити се истом капитанату с молбом да би изволио наредбу учинити да се предречени Радонићи макну даље од црногорске границе, зашто зацијело знам да их Црногорци неће више трпити да им западају, бију и краду и оружје узимају, него ће их доиста Црногорци негђе побити, па ће то бити противно правитељству аустријском. Овом непристојном случају преграду ставити зависи од истога капитаната, удаљивши речене Радониће кудгод подаље од Црне Горе, а тим би избавио и себе и мене од сваке непријатности, која би у противном случају могла нам бити.

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 19. јула 1840.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Имао сам чест примити Ваше почтено писмо од 13. (25) јулија под № 59, којим сте изволили извијестити ме да сте вексле продали с роком да се плате 29. јулија. По истеченију тог рока изволите, молим Вас, новце отпрати по пароходу у Котор на мог брата Пера Томова Петровића, од којег ћете и моје росписке добити.

Истина да је прошла већ година дана откако Вам ја нијесам ништа соопштио шта се догађа у Црној Гори и на њенима границама, ал' томе је узрок што нисам имао ништа новог ни важног соопштити Вам, иначе ја не би никако пропустио то. Што се говори у Вјени и ту да смо ми, штоно рек, у откровеној војни с Турцима ерцеговачкијема и албанским и што газете разне којешта о нама опомињу, то су само измишленија наши непријатеља, јер ми с Турцима немамо ништа друго осим обичне ваздашње ствари: они нас често, час овђе час онђе, нападају и штету нам чине, а Црногорци им свете се гђе и колико могу, а може бити каткад да им и у већој мјери зло за зло враћају. Бива често да самовољни Турци ерцеговачки и албански ударе на које село наше и предаду све што им до руке дође огњу и сабљи, па њиови главари, намјесто да их за таква ђела накажу, а они их јошт похваљују и даром даривају. Ово је прави и једини узрок зашто Црногорци морају да истом мјером враћају својима сусједима којом им ови узајмљују.

Ви можете слободно увјерити росијско-императорско министерство да ја сасвим никакве намјере немам покушавати се на завојеванија туђи земаља, нити ја почитујем ишта да је полезно мени и мојему народу што је противно вољи нашег покровитеља. Ја се свето држим совјета императора Николаја, који се у то состоје да са сваким у миру и согласију живимо ко хоће с нама тако. По овима совјетима ја сам свето досада поступао, па и од сада поступаћу, нити ћу се и у што пуштати што би противно било вољи нашег високог покровитеља. С Аустријцима у согласију и добром споразумијевању смо. Земље су на граници измјерене и само се чека да дође г. Чевкин, па да докончамо дијељење граница.

Писма која ми унапред будете пошиљати, молим изволите рекомандовати: Al Sigr

Giovanni Bjeladinovich a Cattaro.

С отмјеним почитанијем чест имам бити

Вашега Високоблагородија,
Милостиви Господине,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ

20. августа 1840.

Неколика писма имао сам чест примити од истога капитаната ради ђевојке Дафине, кћере покојнога Симона Вулетића из Глухога Дола, којој је насилним начином узео вијенац или, да рекнем, коју је растљенио Стијепо Франов Франићевић из Паштровића, док утолико дођоше и Паштровићи заједно с реченијем Стијепом. На моје позивање дошли су и Глуходољани и довели поменуто Дафину, којој по чистом испитању бабице дознало се да је узет вијенац. Таково преступленије у Црној Гори држи се много више него убијство, јер је тијем чест племена глуходолскога нарушена. У оваквим опстојатељствама ја не знам шта би учинио, будући да је Стијепо Франићев аустријски поданик, но шиљем обоје к истому капитанату, молећи га да би изволио приморати често поменутога Стијепа Франићевића да узме Дафину за своју жену, јер у противном случају највећа строгост суда није кадра уздржати Глуходољане од освете за бешчестије њима учињено. У случају сумње о изгубљеном дјевству речене Дафине, може се увјерити исти капитанат чрез тамошње бабице.

Сад од истога капитаната зависи да остане мир или свађа међу двјема фамилијама које утом имају учестије.

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 20. септембра 1840.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Од чести погранични турски нападенија на нас посљедно које се ови дана догодило врло је знатно за наш крај.

Хасан-ага Хот, буљубаша албански, Мехмед-ага, муселим подгорички, и Мехмед-бег, капетан спушки, скупе кријућ 6 до 7 хиљада војске, с којом пођу на наше село Додоше, удаљено од фортице жабљачке на врсту и по, с том намјером да исто село попале и поробе, и да наша поља ту лежећа опустоше. За турском војском ишла су и кола празна, определијелена на вожење из наши поља кукуруза. На срећу, нашим дође глас прије него што ће непријатељ ударити, те Додошанима, којих се броји до 120 пушака, прискочи у помоћ из другог оближњег села једно 100 пушака. Ово незнатно число људи дочека Турке, који су се већ били селу примакнули, с њима се мало преко ријеке побије, а затим усуди се и ријеку прећи и с Турцима потуку се. Послије кратког боја, који је трајао сахат, Турци нададу бјезати без обзира куда је који могао, тако да су наши једне сагнали и у саму фортицу жабљачку. Мртви и рањени од наше стране износи число 20, на страни турској има их извјесно преко 100, премда се говори да их је више. Међу турским рањеницима и поменути муселим подгорички броји се, који је јако обрањен. Овај је бој тако жесток био да су се и рукама хватали за пушке једни другијема, и неколике турске пушке донешене су ми онако искривљене, око којих су се чупали, а наши нијесу своје ни једне непријатељима пуштали.

Сви наши старци, па штавише и сами Турци признају да у овијем крајевима јошт никад мања шака људи против толико велике силе није се тако храбро као сада понијела. И доиста овај догађај остаће огледало ваљатности у љетописима црногорскијема, као што ће у љетописима рускијема остати узором храбрости и самоотверженија поступак штапкапетана *Лико* противу Черкеза.

Желећи да овај догађај изволите соопштити министарству, с одличним почтенијем и уваженијем чест имам бити

Вашега Високоблагородија,
Милостиви Господине
покорњејши слуга

владика црногорски
П. П. Његош

ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ

24. септембра 1840.

Маре, кћи Николе Кустудије с Његуша, удовица покојнога Станка Радонића, а мати малољетног сина Сава, тужи ми се и плаче да је изагоне од свог ђетета њени ђевери, синови покојнога Ђура Радонића, а такођер и њиов стриц Марко Радонић, обвинјујући је невино да је она потрошила све имање њезинога покојнога мужа. Напротив тога она има чисте конте, које је кадра и доказати, шта је у продуженије године свога удовства потрошила, шта је наплатила и шта је подмирила од дугова свога домаћина. Узимајући у призреније нужду поменуте Маре, која неправедно од гореречени Радонића страда, чест имам обратити се с молбом к истому капитанату да би изволио показати своју обичну доброту и правосудије узевши је под своје покровитељство и заштиту од гоненија и притјесненија предименовати њени ђевера и Марка Радонића.

Ласкајући себе надеждом да моја праведна молба неће остати неуважена, с одличним почитанијем и уваженијем чест имам бити.

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 4. октобра 1840.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Гласовити злочинац Смаил-ага Ченгић, муселим гатачки, пљеваљски, колашински и дробњачки, готово сваке године су по неколике хиљаде људи нападао је на наше границе. Он је и овије дана такођер разапео био свој чадор близу наше границе три сахата и почео био купити војску да удари на наше племе Морачу. Наши пак његово зло намјереније прије сазнали, скупи их се од три до четир стотине и ударе му једно јутро, тј. 23. прош. септ. зором на чадор, те га истога ту посијеку и јошт четиридесет² њему подобније зликоваца, међу којијема десетак намјерило се и од оније босанскије бунтовника против Већи-паше. Ово је знатно лице било и више значило у ове крајеве него буди који од везирах. Он се својим злочинством огласио, а вјерно и Ви ћете добро знати о њему тко је и какав је био. Ово Вам доводим до Вашег знања да не би тко други ову ствар преиначивши ју министерству казао.

С отмјеним високопочитанијем и преданостију чест имам бити

Вашега Високоблагородија,
Милостиви Господине,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

---

²Четиринаест – према копији објављеној у *Исходјашчем журналу*, IV, за године 1839–1847. (Прим. прир.)

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 28. октобра 1840.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Знајући ја да Вас интересира знати што се догађа на нашој и турској граници, чест имам јавити Вам да је турска од Херцеговине војска дошла до близу наших граница и ту се утаборила, но још није нигдје ударила на нашу границу. Као што чујем, има турске војске од 10 до 15 хиљада. 19^{га} овога мјесеца око 400 наши момака, кријући од својих начелника, пође једно четири сахата далеко од наше границе и нагазивши на Турке, принуђени буду пустити се с њима у бој, који је трајао од јутра до 2-3 сахата ноћи. Том малом числу наши људи није могао дати нико помоћ, но при свем том тако су се храбро и очајно бранили спрема силе турске да их није погинуло више од 30 до 40 и око 15 рањени. С турске стране, као што се говори, а и Вама ће бити тамо познато, било је и у три пута више погибије. У том боју узели су наши неколико турскије коња. То је све што Вам сад знам соопштити, а ако што унапријед буде, нећу пропустити јавити Вам о догођеном.

С отмјеним почитанијем и уваженијем чест имам бити

Вашега Високоблагородија,
Милостивога Господина
покорњејши слуга
в[ладика] черногорски
П. П. Његош

АЛЕКСАНДРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ

Цетиње, 21. децембра 1840.

Ми Петар Петровић Његош, по милости Божјој православној архиепископ, владар црногорски и брдски итд. итд.

Нека је познато и знано да смо ми Александра Црног, сина бившег српског врховног војводе Ђорђа Петровића Црног, који проистиче од старих књажева наше области Вasoјевића, признали свијетлим књазом и патриотом нашим по поријеклу. Нарочито цијенећи заслуге његова оца, који је својом храброшћу ослободио од турског јарма наше једноплеменике, сматрали смо за праведно и достојно да се одликује и одликујемо горепоменутог књаза Александра Црног војводским чином.

Зато, да би поменути Александар Црни био признат и поштован као књаз, наш патриота и војвода, потврдили смо ову диплому потписом и приложеним нашим државним печатом.

Дана у црногорској пријестоници Цетињу године од рођења Христовог 1840, мјесеца децембра 21. дана.

АЛЕКСАНДРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ

3. јануара 1841.

Сијатељни књаз

Александер Георгијевич,

Ваше сам љубезно писмо од 8. окт. примио исправно по г-ну Раду, такођер портрет Вашег бесмртнога оца. Никакав дар на овоме свијету не би мени пријатнији био од портрета витеза и оца јединоплемене мени Србије, којег су славни подвиги јошт када сам ја млеко матерње посао јако на таблици душе моје написати и који ће вјечно остати огледало витештва не само међу малијем народом српским него и међу великијема народима и у всемирној историји.

Такођер за оно што сте препоручивали г-ну Раду, што је могуће било од моје стране учинио сам, и унапријед све оно што будем могућ немојте ме поштедити.

Впрочем чест имам Вас поздравити и остати Вашег Сијатељства к услугам готов.

АВДИ-ПАШИ

1. фебруара 1841.

Авди-паши, забиту скадарскоме, прија[тељски] поздрав.

Ја знам да си ти царски већил и да ти је све противно што се противу закона царскије чини. Зато ти и пишем ово кратко писмо да знаш с часа су твоји војници погинули. Мени њихова погибија никако мила није била.

Ево с часа су погинули. Мехмед-ага Мећикукић учини мир с једним нашим њему пограничним селом и на тај мир посла двије стотине друга, те на мир и Божу вјеру посјекоше пет чобана наши и узеше им стоку. Наши крајичници, како то чуше, уфатише десет твојије војника и друга два Турчина, свеколике их посјекоше и на гробове њихове на посјечене браће попеше. Да није овако погано дјело ага спушки учинио, Црногорци од твојије војника ни једнога не би зађенули.

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

8. фебруара 1841.

Одавно Вама нијесам ништа писао никакве новине што се ради међу нама и нашијема сусједима Турцима, јербо да Ви све догађаје пишем, досадило би се и мени писати и Вама читати, али ово не могу пропустити да Вам не соопштим.

Извјесно је Вама, Милостиви Господине, на какве су погодбе два везира са мношцима учинили око Грахова прошле 1838. године. 20. октобра Граховљани су све Турцима што им следује предали и од Турака се нимало не бојавши пођу са својом стоком на зимовиште наједно с Турцима никшицкијема; него везир херцеговачки, дишући вазда злом на Граховљане, нареди те се сакупи од 2 до 3 хиљаде Турака и нападне на чобане граховске, којијех није више од 50 било. Чобани се почну бранити неки, а неки се на вјеру предаду својијема агама. Они те се предај, од њих Турци посијеци 7, а у ропство ухвати 32. А они те прегни да се бране, затворе се у своје торине, поби неколико Турака и своју стоку одбрани. Турци као вазда и ваздашњи нарушитељи нарушише и ове наше слабе погодбе. Каква ће све слједствија овоме бити, то Бог зна.

Турци од Албаније истога дана више од 3000 ударе на пастире наше, који су од снијега били збјежали са својом стоком близу града спушкога, него пастири стоку одбране. Од наше их је стране погинуло 10 и неколика рањена, а од Турака не знам што је било.

То Вама дајући на знање, молим Вас, Милостиви Г-не, да ово дате на знање Вашему вишем начелству.

Ј. А. ТУРСКОМ

Цетиње, 21. јула 1841.

Премда сте већ разумјели да смо благополучно раздијелили границу између аустријске Албаније и Црне Горе, но не могу пропустити да Вам и ја о томе не објавим, јер знам да је то Вама тако исто мило као што је и мени.

Имао сам чест примити од Ваше стране послани ми микроскоп. Овај чудесни инструмент заслужује свакојега вниманија: чрез њега људске очи јасније виде природу и човека, у велико восхишченије доводе твари великога Створитеља, који је како у великијема својијема дјелима тако и у најситнијема животнијема своје совершенство показао. На овом Вашем дару много Вам и сердечно благодарим.

С истиним високопочитанијем и преданостију чест имам бити.

АЛИ-ПАШИ РИЗВАНБЕГОВИЋУ

Цетиње, 18. октобра 1841.

Од нас Петра Петровића, владике црногорскога и брдскога, Али-паши, везиру херцеговачкоме, поздрав.

Примио сам твоје писмо, не знам у којему је мјесецу писано, зашто у њем мјесец није постављен. Ово је твоје писмо дошло преко Никшића отпечатано и ја не знам ко ова твоја писма отпечатаје. Из њега сам све лијепо разумио што ми пишеш. Прво, што ти се жали фукара пивска и дробњачка на наше ускоке да им велики зулум чине, ја вјерујем да доста од њих трпе, јербо је тај зли и дивљи обичај остао међу њима и Турцима када нијесу граничари на миру, те сваком другоме сваким злом досађују. Али ја не вјерујем да је ово писмо цијела фукара из договора писала и да жели да се ускоци раселе, него су ово неколика човјека писали који ускоке мрзе. А што кажеш да су ти ускоци вазда давали данак од како си ти везиром постануо на Херцеговину, а када ти га нијесу давали, да су ти га све одједном платили, они може бити да су ти неки пут и давали понешто, него без мојега знања и од мене кријући, како што га и мене многа села турска дају. А што кажеш да су га плаћали одједном, када га нијесу шћели лијепо давати, то знамо да су они често пута плаћали и много зла претрпјели, него је и њима свак ко им је што чинио посигурно платио. Зато исто што је досада било не може их нико прекорити.

А што пишеш да ти ја чисто кажем иштем ли ја царску земљу, ја никакве царске земље не иштем, разма што ти пишем, ако желиш мир на граници, како што ја желим, да ми се прођеш од ускока и од земље, на којој ускоци живе, јербо ево педесет и више година од како су ускоци ускочили к нама и отадар су они наши као и остала сва племена црногорска. И вјеруј ми добро, мој пријатељу, да те сви ти људи лажу који ти кажу да [се] ускоци могу с њиховога очинства раселити, зашто докле ми трајемо трајаће и ускоци, и оно своје никоме пуштит нећемо. Само ти људи што ти то кажу раде о немиру.

Тако знади и да си здраво.

МЕХМЕД-СПАХИЈИ ЛЕКИЋУ

Цетиње, 7. марта 1842.

Од нас Петра Петровића, владике црногорскога и брцкога и кавалера русијскога, Мехмед-спахији Лекићу, капиџибаши на коншилук, пријатељски поздрав.

Примио сам твоје писмо, из којег сам све лијепо разумио што ми пишеш. Ти знаш лијепо, спахија, да сам ја рад са сваким живјети по граници у миру и љубави ко хоће са мнош, а особено бих рад био с тобом, с којим сам јошт када сам био дијете уфатио љубов. Сада пишеш да си и ти рад да се наша љубав понови. Ако си ти рад, и ја сам рад да изнова љубав уфатимо и да крајине наше смиримо. Ови ће мир Богу и царима мио бити, а нашијема крајевима свијема рахатлук и добро донијети. Ако си каил миру, како што се ја надам да си, а ти отпрати три-четири твоја човјека под Жабљаком, а ја ћу моја три-четири да се ту, ако Бог да, састану и робље размијене и мир међу собом утврде и прогласе. И ако ти хоћеш да смо пријатељи на коншилуку док смо живи, знади добро е ја хоћу. И ову ми књигу по истој сахији отпиши да знам јеси ли каил ка и што пишеш са мнош пријатељство поновити.

И да си здраво.

МЕХМЕД-СПАХИЈИ ЛЕКИЋУ

Вероватно маја 1842.

Од нас П[етра] П[етровића], в[ладике] цр[ногорскога] и бр[дскога] и кавалџера русијскога, капиџибаши царскоме Мехмед-спахији Лекићу, забиту подгоричкоме, прија[тељски] поздрав.

Ти знаш, Спахија, како се саставише моји људи и твоји под Жабљаком, робље размијенише и око мира зборише, и ти ми посла да мир здрави учинити не можеш што нећеш питати пашу у Скадар. Ти посла и пита, и мене посла писмо да је каил миру паша, Скадар и Спуж. И ја тебе отписах да је мене то мило и рекох ти да пошљеш ти и спушки забит да робље размијенимо. Ја мишљах и чеках сваки дан кад ћете то оправити да мир и са Спужем прогласимо, али последијед чух од многијех људих да се спушки забит с тијем послом руга. Ја теби његов посао приказах, а ти рече јопет: „Ја идем сада у Скадар е хаерли нови паша доша и ја ћу о томе у Скадар зборити, и у здравље честитога цара и његова већила све ће добро бити.“ Ти из Скадра дође и мене лијепо посла и о добру, али спушки забит откако је из Скадра доша, јошт се више с миром подругује, који би био од више користи Спужу но икоме. Утолико они његов човјек те бјеше заустављен на Ријеку утече, а они у кога бјеше заустављен мене се бјеше у своју главу потфатио да га пуштити неће. Како виђе е Хасана није, помисли у себе да ће своју главу за Хасана дати, подиже потом за њим и уфати га и доведе на први конак и изгубише Хасана срамотно, поцрнио им образ. И буди истинито увјерен, мој пријатељу, да им није жалост била која им је била прије тога неколика дана у кућу, да шћаху веома од мене грдни остати за ту непоштену ствар, и свакојако их шћах неколико резилити да ми дадоше неки главни људи. И знади добро, Спахија, да ја мојом вољом никада нећу мира чинити са Спужанима што ми се не би ти за њих потхватио, е знаш лијепо какви су они људи и какав је њихов забит човјек. А мојом вољом на њих се ни војска дизати неће, но је ето они, а ето њихови помеђачи, па како знају нека раде, а у које год доба ми се ти за њих потхватиш, ја сам у свако доба готов и са њима мир учинити и одговорити на твоје писмо од 28. априла, на које ти друго не одговарам до овога да је од моје стране мир тврди и пријатељство чисто, и да ће ово од моје стране задугу трајати, а надам се да ће и од твоје.

И да си здраво.

ХАСАН-БЕГУ РЕСУЛБЕГОВИЋУ

Вероватно прва половина августа 1842.

Хасан-бегу Ресулбеговићу, муселиму требињскоме, пријатељски поздрав.

Примио сам твоје два писма из којије сам разабра што ми пишеш. Што кажеш е се тамо гласи да сам ја прогласио да ће доћи људи од два цара да ми предаду Грахово, ја о томе никоме ни ријечи река нијесам, а људи царски али ће доћи али не доћи, ја за то не знам. Ако дођу како реку онако ћемо пристати, а ја не тражим нико ништа да ми придаје што није било црногорско и досад. Него сам писа Али-паши да сиђе у Дубровник да се састанемо и помиримо ако му је мир мио. Ја се надам што ја и он утврдимо да ниједнога цара људи поколебати то неће, и заиста мож и ти од твоје стране писати паши, ако он узради око мира колико и ја, да ћемо се помирити. А што ми пишеш да су толико зулума учинили ускоци Дробњацима откако је ови мир учињен, мене се чини да те то варају, а ја сам посла људе међу ускоцима и што буду узели преко мира наредио им да све поврате. А ако би се што од њи и утајало, оно што буде почисто узето преко мира све ће се повратити и они бити каштигани.

Ово писмо пошаљи Али-паши. И да си здраво.

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 21. августа 1842.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Примио сам Ваше почтено писмо од 15^а августа, које ми је жалосну вијест донијело да се мој млади синовац, императорски паж Павел Петровић Његош, јошт 20^а маја ове године преставио. Овај тужни глас мене је сасвим поразио, па како и не би, кад оно што сам имао најдраже на свијету, то сам изгубио, јер с њим је сарањена јединствена надежда његове куће, његовог стрица, а и самога отечества. Како сам за мене овај жалосни глас примио, ја би одма поспјешио дужност родствену учинити – упутити се к гробу да га загрлим и над њим се исплачем, у којему је моје младо сунце зашло, мој ангел почива, којег сам љубио више него самог себе, и у којему је погребен онај на којег сам највише надежде зидао за будућу срећу његова отечества и мене тужна, – ја би, велим, поспјешио ту дужност учинити да се не бојим да мој полазак не би што противан био мојему милостивоме покровитељу, зато молим Ваше Високоблагородије да изволите извијестити се од Вашег началства и мени колико је могуће скорије јавити могу ли ја тај жалосни пут предузети или не.

С отмјеним високопочитанијем и преданости чест имам бити

Вашег Високоблагородија,
Милостиви Господине,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

АЛИ-ПАШИ РИЗВАНБЕГОВИЋУ

Цетиње, 18. септембра 1842.

Од нас etc. мојему побратиму Али-паши Ризванбеговићу, везиру херцеговачкоме и кавалјеру турскога цара, пријатељски поздрав.

Дајем ти на знање како сам хвала Богу здраво доша, а надам се на исти начин да си и ти. Послијед нашега сретњега састанка и гласите љубави ја сам све мислио како би теби хатар начинио и у дугоме нашем разговору у Дубровнику чух једном од тебе да су Бањани твој зијамет, а кад су они твој зијамет, мене није мило да пусти леже и да теби штета стога бива, јербо послије наше љубави рад би ти био у свачему напредак и корист, па зато сам сад и наумио вратити Бањане на њихове куће, јере знам да ћу теби, мој пријатељу, с тијем велику љубав и хатар учинити. Али с истијем начином да опростиш свакоме што је ко учинио и да им Васиљ и Раде буду главари, како што су и досада били. А и за друго се ја на тебе надам и знам да ћеш им лијепи и лаки начин од свашта учинити, него како ово писмо примиш, отпрати Аџи-Алибега и оне Никшиће које си на крајину забиљежио у Клобук, а ја ћу од ове банде Стефана Вукотића и Јока Петровића, а изисти ће и војвода Јаков и Раде и Васиљ да се састану и да ту углаве када ће се вратити и како. Ја сам ево данас отпратио људе пут крајине морачке да тај крај уреде, да од њега не бива никакве главобоље ни мени ни теби, него и ти нареди послијед овога састанка код Грахова, нека и твоји људи изиду да Колашин уређују и да се с нашим људима састану и ако буде од потребе, да једни другијема помогну. Друго нејмам ништа него тебе и твоју ћецу поздравити љубезно и увјерити те у моје истинито пријатељство.

Да си здраво и весело и отпиши ми на ово писмо одма у који ће дан твоји људи доћи у Клобук да ја моје отправим.

Ј. А. ТУРСКОМ

Цетиње, 28. септембра 1842.

Ваше Високопревосходитељство,

Почтено Ваше писмо од 30^а септ. по рим. имао сам чест примити, из којег са удовољствијем видим да је Његовом Величеству императору аустријском благоугодно било дозволити да се посредством суда од кметова ријеше све разлике између аустријски подајника и Црногораца. Ја то сматрам као нови и особити знак монаршескога благовољенија како спрема аустријски житеља тако и спрема Црногораца, јер доиста тим начином може остати утемељено сад суштествујуће узајамно добро погранично согласије.

По овом предмету с Вама договорити се ја сам готов кад год Вама угодно буде, а најљепша би за то сада била згода, ако Ви допратите Његово императорско Височество ерцхерцога Франца Карла у Котор, где ћу и ја поздравити га имати чест.

С чувством искренога почитанија и преданости чест имам бити

Вашега Високопревосходитељства
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ЦРНОГОРЦИМА И БРЂАНИМА

Вероватно септембра 1842.

Од нас Петра Петровића, владике црногорскога и брдскога и кавалијера рускога цара, свему народу црногорскоме и брдскоме који граничи с Херцеговином објавленије и поздрав.

Послијед дугога зла и крвопролића, које је било међу нама и Турцима херцеговачкијема, ја и Али-паша, везир херцеговачки, састадосмо се у Дубровнику, око свашта се лијепо разговорисмо и међу собом мир и јако пријатељство утврдисмо. Ради тога даје се на знање вама који сте на граници херцеговачкој да не би који задио чоека који је под власт Али-пашину, јербо знадите добро ко би икаква зла учинио на граници везира херцеговачкога, та нека држи да га чини мени и да му мјеста у мојој земљи бити неће. Тако знадите и да сте здраво.

Ј. А. ТУРСКОМ

Цетиње, 4. децембра 1842.

Ваше Високопревосходитељство,
Милостиви Господине,

Драгоцјено Ваше писмо од 25^а рим. новембра № 2796 и при истоме предложеније о установленију суда од кметства имао сам чест примити.

Вниматељно расудивши о цијелом садржанију претпохваљенога предложенија и примјенивши га к личнима и мјеснима опстојатељствама овога народа, не налазим да би од моје стране могуће било без икакве у њему премјене да се установи такви суд од кметства, који би кадар био занимати се непрекидно до свршетка дојакошњи свију цивилни распри налазећи се између аустријски поданика и црногорски житеља, зашто у таквом случају страна црногорски житеља не би у стању била трошком издржавати своје кметове који би се за то све време у аустријској држави бавили, будући да би такви суд од кметства морао одвећ дуго трајати, па и при свем том једва би могао докучити своју цијељ.

За потврђење мога мњенија навести ћу само ово.

1°. Зајмодавац или дужник могао би за све време трајања таковога суда од кметства не налазити се у свом отечеству; дакле, такво дјело остало би ни почето ни свршено.

2°. Могло би се десити да обични суд аустријски или црногорски за време тога суда од кметова и не буде признао јошт никога за праве и законите насљеднике умршега буди каквога зајмодавца или дужника; дакле, и такво дјело остало би некончено.

3°. Могло би се те лако догодити да се и ново учињене вересије појаве, којима би срок изишао пре него што се исти суд од кметства разметне: сљедоватељно, требало би и те свршавати, а међутим могле би се све нове и нове појављивати. У противном пак случају остаје опет распри недокончани.

4°. Свако лице од којег се што тражи безусловно требало би да се подвргне суду од кметства, иначе, разумије се само и по себи, свагда ће дужник који не мисли и без свакога суда чесно подмирити свој дуг, волити притећи својима обичнима судовима, код који ће се парница на дуже време растећи; а јединствено због растезања парница код обичних судова и ради се да се распре окончавају посредством суда од кметства.

Кад сам ја прошле године у Котору бавећи се учинио предложеније о кметству, намјера

је моја била и у њему изражена: не само дојакошње него и унапред које би се год распре догодиле између аустријски поданика и између Црногораца да се све посредством суда од кметова кончавају и да свак без изјатија који би позван био на суд таквога кметства мора пристати на то; но, видећи сад да то аустријски закони не допушћају, зато и не види ми се нужно да поради тога долази у Котор г-н Грије де Ронсе, царски савјетник, зашто би се готово тијем прије ничему него чему помогло.

С чувствима отмјенога високопочитанија и преданости чест имам бити

Вашега Високопревосходитељства,
Милостивога Господина
покорњејши слуга
владика черногорски
П. П. Његош

Ј. А. ТУРСКОМ

Цетиње, 23. јуна 1843.

Ваше Високопревосходитељство,
Милостиви Господине,

За знак мојега пријатељства и одличнога уваженија к Вашој особи пошиљем Вам на дар једнога од мојих хатова који се назива *Гавран*. Ови је хат био онога у свој Босни и Албанији турскога у садашње вријеме најславнијега витеза Смаил-аге Ченгића, па кад су овога Црногорци прије 2 године дана посјекли, узет му је хат испред његова шатора. Гавран је коњ млад, пунан огња и тако згодан да је управо весело на њему јашити. Примите дакле, Високопревосходитељни Господине, овај мали дар за знак највећег уваженија с којијем Вам га подноси Ваш срдечни пријатељ и покорњејши слуга

владика црногорски
П. П. Његош

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 29. јула 1843.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Одавно би Вам писао о стварима нашијема и Али-пашинима, али нијесам имао што докле виђу што ће се из тога родити. Ви знате каква је погодба лани међу нама у Дубровник била. Ја сам и онда готово знао, а сад виђу да оно није ништа било осим једна лаж с његове стране. Послијед, пошто је примио одговор из Цариграда, писао ми је једно писмо у којему ништа друго казао није него што ме опоменуо да сам на царској земљи поданик отомански. Наравна ствар да сам се ја том његовом будалаштином, иако ме је увриједила, насмијао, па видећи и он сам да сам се ја тијем подругао, почело се опет зборити о нашем састанку негђе на наше границе. По кратком времену како је у народ изишла ријеч о састанку, почела су се откривати злоумишљенија турска да намјеравају мене на састанку убити пошто их стало да стало. Утом дође вријеме и од састанка и ја пођем у Острог, а они некизи дођу у Никшиће. Цијелијех 5 дана варали су ме и чекао сам их када ће изисти на састанку к мени, док ево ти их шести дан ће иду, но та исти дан, мало прије него што ће они доћи, мени се да чрез једнога пријатеља открити све њихово зло намјереније, зато их и не пустим к себе, нити хћенем с њима станка чинити, јер знам да ни о чему другоме варалице не раде него да плету мрежу да у њу мене ухвате. Црногорци, који су чули шта Турци раде, и они су се о злу турскоме договарали, па кад виде да ја Турке к себи не примам, онда они те су око мене били и другијех неколико људи од оближњега села скоче на оружје, да оне Турке исијеку. Ја сам се свакојако старао да те ствари било не би и половину Турака учинио сам спасти, а 9 или 10 од њих близу саме границе исијеку Црногорци.

Три пута смо ми досада мир чинили с пријеварнијем везиром херцеговачкијем, и сва три пута је нас на миру преварио: једном нам је посјекао три чобана и узео око хиљаду оваца, другом посјекао је тројицу, трећом знате колико зла учини када Граховљане на мир пороби, посијече и поплијени, па ни за једну од ове три није нам удовлетворенија дао, и ова му четврта за руком не изиде. Ви, који сте близу граница и као консул нашега покровитеља, и сами све ове пријеваре готово знате као и ја. Ја оволико постављам себе у дужност Вама објавити, молећи Вас да доведете ово до знања Вашег началства и да га увјерите од моје стране да са злијема и пријеварнијема Турцима од Босне и Арбаније никако није могуће имати мира ни доброга споразумјенија, нити ће се моћи

мир у ове крајине међу нама и Турцима никако установити приђе него би посланици од двора рускога и турскога међу нама мир утврдили.

Ово Вам објављујући, с отмјеним високопочитанијем и преданости чест имам бити

Вашега Високоблагородија,
Милостиви Господине,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 12. августа 1843.

Милостиви Господине,

Драго Вас поздрављам са свом Вашом благородном фамилијом.

Знам да Вас много интересује знати што се међу нама и Турцима ради, али Ви немам што важнога писати, само [су] ту неки дан једно 1000 Арбанаса ударили на једно наше погранично сеоце у коме се не броји но 30 кућах, зажде двије сионице и једну кућу, која је исто тако сламом била покривена, но оно сеоце с помоћу једнога другог ништа мањег изаждену Арбанасе из села. Ту 40 Арбанаса падне мртвијех и рањенијех, а од нашијех никакав не буде мртав, но 5-6 рањенијех. Овако су ме увјерили они, по овдашњему обичају, који су неколико глава арбанашкијех донијели овамо.

Ми смо у рат са свијема Турцима окол нас, како готово свагда што смо. Они су вазда сложни на наше зло, и Бошњаци и Арбанаси. Веома ми је за чудо, Господине, да би многи људи радији да су Турци и ови пут, како много пута, преварили Црногорце, него ли е су Црногорци својијема варалицама зајам вратили. Чудо ми је да људи кажу да су Црногорци противу права народнијех сада поступили, а нико не каже да је Али-паша противу права народнијех поступио када моје посланике похвата, три на колац наби, а три [и] по године у синџир држа, и за друге многе невјере које је учинио мојијема крајинама, а и сада, да су преварили мене и моје Црногорце, за то не би нико ни ријечи рекао, но би све ћутањем прошло, како што је пролазило и ово до данас што је нама чинио. У нас је обичај који се у ови народ у закон обратио: којом мјером ко нама зајми, оном истом да му зајам повратимо. Да нијесмо зло са злом предусретали, давно би се на ову гору турска џамија поперила и ова шака Славјана своје име изгубила. – Истина да је мучно водити рат 100.000 народа црногорскога са 2 милиона Бошњака и Арбанаса, а особито у данашње вријеме када им правитељство цариградско сваку нужну помоћ у избобилију противу нас даје. Може бити да ће казати ко да ово овако није, али ја најбоље знам који сваки дан то очима виђу.

Дуже немам времена писати Вам, а имао би шта доста, али како би што изнова било, објавићу Вам, молећи Вас да и Ви мене како својему пријатељу што бисте чули објавите.

Молим Вас узмите од тије динара оне 700 рубаља те намирите рускога генерала за

мојега братучеда Георгија, а он ће овамо платити.
Впрочем драго Вас поздрављам.

Ваш искрени пријатељ и слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Котор, 24. септембра 1843.

Ваше Високоблагородије,

Постављам у дужност себе објавити Вама да сам јучер 23^г септ. благополучно се повратио из Грахова пошто смо с Турцима премирје учинили, и у идући четвртак послаћу ја мојега секретара Милаковича и Али-паша једнога чиновника у Каstellнови да се саставе и трактатом мир учине Херцеговином и Црном Гором, од кога ћу трактата, како се начини, копију Вама отпрати. Ви сте куриозни знати шта је међу нама и Турцима било на Грахову. Турака је по чистима извјестијама било од 12000 до 15000, Црногорацах најпре је било 4000 до 4500, но како везир скадарски и Арбанија почне ударати на погранична њима наша селенија, ја будем принуђен отпрати 1500 људих по граници арбанашкој да останове везира скадарског, који је сам предводителствовао Арбанасе. Херцеговци, како су чули да им помага везир скадарски (како што је обичајно да увек Арбанаси Херцеговцима помажу, а они њима у подобне случаје), посоколе се Херцеговци и почну излазити гомилама у предјел граховски. Ја нисам хтјео пуштати да се учини сраженије на граници турској, него смо све чекали да се нашему логору повуче поближе, да се снажније с њим побију; по 500 до 600 људи пуштавао сам, те су се с Турцима неколико пута ударали, но не гледајући на превосходство Турака, они нису, слава Богу, успјеха имали, како сами чујете, нити су смјели уљести у равнину граховску до 16^{га} септ. прошастога. А овај дан ударе около 1000 кавалерије турске и проспе се равнином граховском, наше два посјеку и неколицину ране, но послије неколико сахати буду принуђени с Грахова с бјекством повратити се, носећи собом неколико мртвијех и рањенијех, и оставивши на мјесту сраженија неколико мртвих коња. Док ево ти сјутрадан више кавалерије но први дан и од 4000 до 5000 пјешаца, и ударе сасвим зором на наше крило лијево. Од нашијех до 800 људи више није било, али су имали позицију добру: четири сахата су Херцеговци са свом силом на њих ударали да их изгнају из њихових засједа, но су ови храбро држали своје мјесто, нису пуштили да Турци ни наручије сламе запале. Наше десно крило, којим су сенатори предводителствовали, није се могло с једнога мјеста кренути, јербо се на њиховом мјесту највиши напор турски чекао. Но пред сами вечер пође наши 100^{на} других, који су били у резерву на помоћ лијевоме крилу. У то исто вријеме Турци будупринуђени бјежати, а ови наши пожену до близу крјепости клобучке. У томе сраженију погине много Тураках и коњах, и рањенијех много буде људи и коња, и наши

нађу неколико оружија и фишеках на мјесту сраженија, које су Турци побачали, и наших тек неколико буде рањено. У све ове бојеве које смо имали с Херцеговцима било је нашијех 11 мртвих и около 20 рањено, Тураках је погинуло и ранило се около 150 људих и узето им у ове бојеве 60 коњах, а толико их има мртви. Ово научи Херцеговце те не смедоше са свом силом на нас ударити. И послјед ови покушенија почнемо се преписивати ја и Али-паша и војске наше раздвојимо. У овом случају Аустрија се показала спрема нас и биједни Граховљанах великодушно и благородно, за које ћу јој ја за свагда остати признателан.

С одличним почитанијем и уваженијем чест имам бити

Вашега Високоблагородија
покорњејши слуга
владика черногорски
П. П. Његош

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње 24. октобра 1843.

Високоблагородни Господине,

Знам да сте љубопитни знати почисто што се догодило међу нама и Турцима од Арбаније у оно време када сам се ја бавио на Грахову. Опростите ми јер Вам нисам могао досада објавити, будући нешто зањат пословима, а нешто док дознам праву истину да Вам пишем. Албанци, заклети наши непријатељи, како су чули да се везир херцеговачки дигао с војском на нас и да сам ја пошао и одвео Црногорце противу њега, 1^а септембра ударе на погранично наше племе Пипере су три стране око 8000 Турака, но послвије дугога боја притрчи у помоћ капетан мартиницки су 50 друга. Тај мах обрете Турци плећа, мислећи да виша помоћ Пиперима дође и наши их пожену до у Подгорицу. С наше стране било је 12 људи рањени и мртви, а с турске преко 80. Истина је да су Турци неколико штете учинили у пољу од жита и сијена пиперска, него су и наши у пољу турска сијена попалили и многе винограде турске иштетили. У овоме боју буду Арбанаси грдно посрамљени.

Шеснаестога истога мјесеца ударе Турци на остров наш Врањину, којих је било числом 12000 и које је предводителствовао сам паша скадарски. Војска удари на Врањину, једна прегази од турске стране, јербо је у то време вода јако била спличала од суше, а друга дође језером у лађе. Лађах је било војени турски с топовима 15, а без топова од 50 до 60. Један се дан цио бише и Турци не могаше ништа учинити, само што блокираше својом флотилом Врањину, те јој у помоћ од Црногораца нико доћи не мога. А у Врањину је тако мало число било наши да се нису могли турској сили одржати. У све ово време с турске стране грмјели су топови турски и лећеле бумбе противу Врањине, а највише против моје куле, која је била на један особити камен у води, и у којој је било затворено 25 људи: они су се храбро бранили и много Турака околу себе убили, али залуду. Водом није им могао нико у помоћ притрчати од турске флотиле и топова. Турци кулу опашу, која је незгодно за бој била направљена, пробију јој зид гвозденима полугама док отворе јаму унутра у кулу и почну у кулу убачати бумбе: 7 Црногораца погину на мјесто, а 18 рањени и испечени од бумба похватају Турци. Тај исти дан кад освоје кулу на Лесендру ударе Турци на Врањину. Они су се и тај дан бранили и не могну им Турци никако одољети, но како се смрачи, видећи да не могу ништа учинити но сви изгинути, навезу се у своје мале чунове и између турске флотиле утеку тврдој земљи црногорској. Ови исти те су утекли, којих је било 200, на

њих сви Црногорци пљују и постали су предметом посмјејанија у свој Црној Гори, јер ту не изгибоше сви, али шта ће учинити двојица противу стотина, или 200 људи противу 10000–12000.

Седамнаести истога мјесеца опалише Турци село Врањину, у којему је било око 30 до 40 кућа, куће све до темеља разуре. Нашијех буде око 60 људи мртви и рањени и ухваћени на Лесендро и на Врањину. Турака је и више три пута толико било мртви и рањени, али све исто Турци осташе побједитељи на овоме маломе острову.

Деветнаести истога мјесеца дигне се паша скадарски са свом том војском с којом је Врањину похарао и повуче са собом бумбе и топове. Топови су му неки јаки, до 12 фунти кугла потеже. Учини оков под наше село Додоше и почне топовима и бумбама гађати село, али на село не смједне ударити, јер сухијем могаху наши у помоћ притрчати Додошанима; но послѣје једно два сахата окупе се наши до 1000 на Додоше и побију се с Турцима. Турци плећа обрете и побјегну, а наши их поћерају док и доћерају до фортице жабљачке, која није но по сахата пута далеко од села Додоша. Турака је ту много погинуло, али управо не знам колико. Ови исти дан разбјеже се војска турска, а паша пође у Скадар.

Турци јошт стоје флотилом око Врањине, на Лесендру их има око 4 до 5 стотина од војника, који су на царску плату: имају неколико топова украј себе и граде фортицу на Лесендру. Ми флотиле немамо с топовима, а сухим се до њих доћи не може, а топова добри немамо, али колико узможемо и како узможемо, с њим ћемо се ћерати доклен гођ ови островак оставе. И ако је мали, ал' је нама у њему велика штета.

Молим Вас да ово доведете до свједјенија Вашег начелства. С чувством мојега к Вам високопочитанија и преданости чест имам бити

Вашега Високоблагородија
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

АЛЕКСАНДРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ

Цетиње, 27. октобра 1843.

Ваша Свјетлост,

О како ми је добро дошло твоје писмо од 27^а септембра ове године! Општа народа српскога радост моја је радост. Славна и бесмртна дјела Карађорђа одушевљаваће Србе довијека. Твоје је, срећни и драги књаже, народу српскоме ступање на престол књажески празник најдражи њиховим душама без искљученија цијеломе Српству од малога до великога, а мени драже и милије од иједног српскога сина. Божије су судбе неисповиједиме. Његова је правда над твојом главом књажеском заблистала за срећу и славу цијела Српства.

Препоручујући се и унапријед твојој благонаклоности и пријатељству, чест имам назвати се

Ваше Свјетлости

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 19. новембра 1843.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Знам да Вас интересира знати шта се догађа сад на нашим границама, па зато и не пропуштам извијестити Вас о томе.

Да сам с везиром херцеговачким поновио и утврдио мир, то сам Вам соопштио јошт у мом писму б^{га} овога мјесеца под № 67, и какогод што сам рад да тај мир остаје ненарушим и вјечан, тако би желио учинити мир и с пашом скадарским, но овога не само што није била жеља да се међу нама мир учини, него је јошт преварним начином завладао црногорским малим островом, зовомим Лесендро. Сва средства у мојој власти стојећа ја сам употребљавао и употребљавам како би тај остров опет освојио од Турака, но признати морам да засад никакве прилике није, јер Турци довели су 15 с топовима снабђевени бродова и преко 40 превозни лађа, па с првима свуд унаоколо чувају га и бране од нападенија наших, а с другима промјењују и поткрепљују своју војску на њему. Истина и ми смо наперили два топа, те тучемо укрепљенија која су Турци на поменутом острову начинили, но будући да су наши топови стари и рђави, а к томе ни зрна не имајући доста, па и што их је нису од калибра, зато и не можемо имати жељнога успеха, али при свем том барем узнемирујемо непријатеље, па и штете им понешто чинимо. Да ми којом срећом имамо неколико бродића с топовима, те би Турци давно чистац с Лесендра, или барем да паша скадарски ту војну на свој трошак води, и тако би Лесендро досад наш опет био. Обаче види се да је то посао саме Порте. Тим се пак јасније види да је то управо њен посао што су и сами Албанесци преко нашег сердара ријечкога и војводе цеклинскога, кад су се ови с њима на разговор састали, чинили ми од стране Порте предложенија и обећања, шта мислите какова? – Да ће Порта мени онакова иста права и одличија дати којима је негда она бившега српскога књаза Милоша подарила. Но то су предложенија и обећања заваривајућа, која су кадра опсјенити само онога који при својој сопственој ползи и угодности општим благом жртвује, али никад онога који у срећи свога народа тражи и налази своју сопствену срећу. Не гледајући пак ни на силу и опсјену непријатељску, ни на слаба средства којима би кадар био надвластити непријатеља, ипак увјерен сам, полагајући моју надежду на Бога и на покровитеља нашега, да ћу с помоћу

њиховом и храброшћу Црногораца свагда тријумфирати над враги.

Молећи Вас да бисте изволили о овом увједомити и Ваше началство, с отмјеним високопочитанијем и преданости чест имај бити

Вашега Високоблагородија,
Милостиви Господине,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

АЛИ-ПАШИ РИЗВАНБЕГОВИЋУ

Цетиње, 27. децембра 1843.

Поодавно нијесам био у Беч, па зато овијех дана полазим да се мало проходам и надам се, ако Бог да здравље, да ћу се вратити у Црну Гору до два до три мјесеца дана, и мислим да ћу наћи ствари на граници између Црне Горе и Херцеговине у лијепом начину и слоги, зашто знам да ко отуда најмању рђаву работу учини Црногорцу да ћеш га ти кастигати. А ако Црногорац што ружно коме отуда уради, кастигаће га Сенат и мој брат Перо, који за ово вријеме остаје на мјесто моје. И све што би ти требало да за штогод пишеш мени, пиши моме брату и Сенату. Они ће ти све учинити исто тако колико и какогод би ти и ја учинио.

Објављујући ти ово као мом правом пријатељу, желим ти од Бога здравље.

АЛИ-ПАШИ РИЗВАНБЕГОВИЋУ

Вероватно 1843.

Од мене Петра Петровића, владике црногорскога и кавалера цара рускога, љубезни поздрав побратиму Али-паши, кавалеру цара турскога и везиру све Херцеговине.

Пишем ти само да знаш како примих твоје писмо да желиш да би се на комшилуку уздржао мир међу мојим и твојим људма, и да зла буду резил. Ја ти се чудим што збориш, јер не твориш као што збориш. Како смо у Дубровнику уговорили, ја онако и држим, и не дам никаквоме херцеговачкоме ускоку у моју земљу, а ти, пошто намести пандуре, допуштио си им да правим Црногорцима сијеку главе и да ударају на чобане, те их убијају и одгоне пљенове, и раји свака зулума и безакоња чине што никад тако, а ти их јошт дариваш кад ти црногорску главу доносе. Је ли се игђе у свијету чуло да једна страна држи мир и вјеру, а друга да на миру гази вјеру и све што хоће да ради? Ја држим оно што смо уговорили, а ти, ако оћеш, стави по паланкама поштене а не ајдучке људе, који неће јадну фукару прштити. Оваквим се начином може мир обновити међу нама, ако оћеш, а не друкчије. Сад ми отпиши како мислиш на нове пандуре.

АЛЕКСАНДРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ

Беч, 2. фебруара 1844.

Ваша Свјетлост,

Ево већ неколико дана да сам дошао у Вијену и не пропуштам ови пријатни случај да Вас драго и свесрдно поздравим. Откако сам овде дошао већ је неколико пута био код мене г-н Вук Караџић, жалећи ми се како му је оно пензије што му је давала Србија укинута. Сматрајући ја његове заслуге литературне на ползу нашега народа, пак и његово положеније у ком се налази; с друге пак стране уздајући се у Ваше српско чисто и неразрушимо пријатељство к мени, ја сам истоме г-ну Караџићу обрекао да ћу Вас о том молити и штовише, колико су моје надежде и љубав к Вама неограничене, ја сам горепоменутога увјерио да по мојему писму који дан очекива Ваше милостиво решеније којим ћете му пређашњу пензију унапред предужавати и оно што му је од ње заустављено досада отправити и тијем њега старца утјешити, а Вашег душоу преданог пријатеља задужити. Што се пак њега тиче, иако га је стање принуђавало те се неколико противне нама стране придржавао, али будите тврдо и истинито увјерени да ће посада бити Ваш душоу и срцем предани. Какав ће то Србин бити који неће Вас љубити?

Опростите смјелости онога који је Вас свагда пламтећом душоу љубио, а сад више но икада.

Ваше Свјетлости
искрени и предани пријатељ и слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ХАНИБАЛУ ВУЈИЋУ

8. марта 1844.

Црна Гора је слободна и независна земља, у којој се поштују свачија права и свачија личност. На основу тог принципа у њој честити људи могу уживати ријетку слободу, потпун мир и опште поштовање, и ту људи могу живјети угодно с далеко мање средстава него што је то потребно у другим земљама.

ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ

6. априла 1844.

Дајем ти на знање како [сам] за неке своје послове ову годину био до Беча, и тамо сам добио наредбу да са свакијем у миру сједим; ако [би] ме ко и напануо, да за то оружјем никакве освете не чиним. Такођер се исто надам да си и ти наредбу добио или ћеш је скоријем временом добити да ове наше крајеве смиримо. Него утолико, ако ти није досада заповјед дошла, нареди и ти са твоје стране, како што сам и ја с моје, да се зла по границама не догађају, а за ово око шта се не можемо погодити, како рекну старији онако ће и бити.

ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ

17. априла 1844.

Примио сам твоје писмо од 14. априла ове године, из којег све видим што ми пишеш. Откако заповједам међу овим народом још никада нијесам једнога чојека, не Турчина не кога другога, на вјеру преварио, нити мојом вољом ником каква зла учинио, а од зла сам се бранио ја како што од давног времена су и моји стари. И да су хоћели турски главари који су око Црне Горе, како што сам ја хтио, не би никаква зла нигђе у ове крајеве било, но би био мир међу Турцима и Црногорцима, како што је мир међу Црногорцима и Ђесаровцима. Али, Осман-паша, ти знаш зликовце турске који својега цара не слушају, него свако зло које им до руке дође раде. Граничећи ја с подобријема људма нијесам могао да се од њих не браним. Истина да су и Црногорци често путах за осветити се подобно Турцима чинили; него што год је мени до руке дошло, ја сам то поправља. Ја сам много пута Црногорцима робље турско отимао, обдарива робље даровима и враћа га својим кућама, како нпр. диздара жабљачкога са свијема његовијема и проче. Ово ће теби сваки поштени од тога краја казати да сам ја то чинио који неће лагати.

Шта сам ја тебе ланих учинио и је ли Црна Гора с пашалуком скадарским у миру била? А ти, како чу да мене дома није, преко мира опали оне 20 рибарскијех кућах у Врањину и намјести око ње лађе и топове царске. Ухватио си 10–15 старацах и богаљах на њу, те их и данас мукама мучиш. Ти знаш и сам лијепо да ништа од овога што си учинио није право, и ја, сматрајући тебе како намјесника царскога у Албанији, знам да се за такве послове хвата не би да те нијесу Албанаси окренули. Што ли кажеш да се ове наше ствари не могу писмом свршити, но да пошљем 2-3 чојека к теби, ти знаш лијепо Црногорци, који готово нигда из својих гора не излазе, они не знаду оне начине како треба о тијема пословима зборити, но ако те каил миру, како што је мене, макни ми се из овога ништавога острова те си га ланијех узео, па је мир међу нама готов и да се народ помијеша. Нећеш ли се ни маћи, ја свакојак задивјеват никога нећу, но ћу чинити како су ми рекли старији и чекати удовлетворенија од блистатељне Порте отоманске. А ти, ако желиш, како што ја желим, да све у мир и у ред стане по границама, пошљи к мени Хамзагу Казаза. Он је и прије код мене био, овђе му је доћи исто као и у своју кућу. Ако ли би ко што почео зборити тако или онако, а ти пошљи једнога коџобашу до мене да се разговоримо, може утолико бити лако и да се сложимо, ако ти ушћенеш ка ја. Што се пак тиче за Додошане, они се више пружавати неће орањем него што су ових година.

ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ

24. априла 1844.

Примио сам твоје писмо од 21. априла, у којем много којешта смијешнога виђу. Ти спомињеш аге и дрваре турске да сам ја ланијех побио, а не спомињеш главаре и чобане црногорске који су од Тураках погинули. То тако и бива да се у туђем оку и длака види, а у својему ни брвно не види се.

Свак зна да су ланих Бошњаци на Планиницу против моје воље погинули, али ништа друго није било него су панули у ону јаму коју су за друге копали.

Што кажеш да не пуштајеш царске земље ни прст, ја царско не тражим ништа, нити ћу тражити, но ја знам царе и царске земље уважавати како се пристоји, а ни своје, чуо си, нијесмо никоме пуштавали лако.

Црногорци, да су ланих дома били и да није мир с Арбанијом био, ја и ти не бисмо се мразили, нити би ти војске никакве на Врањину дизао, ја то чисто знам. Него сврх свега тога ја никога у моја писма никада нијесам увриједио, па нећу ни тебе.

Што се тиче за пошиљање људих и с једне стране и с друге око мира, кад ми се не хоћеш маћи с тога камена и с те воде, немамо их рашта пошиљати један другоме, него ја, како сам ти у оба моја писма писао, знади чисто да хоћу у миру од свакога сјеђети ко шћене од мене и чекати рјешеније од старијех, по којему ми се ред владати.

И буди здраво и весело, мој пријатељу.

АЛИ-ПАШИ РИЗВАНБЕГОВИЋУ

6. маја 1844.

Примио сам твоје драго писмо, једно и друго. Што се тиче ускока, надам се да ће им се турити запт да не смију ни у чије ништа таћи, а за ово што буду досад учинили преко овога мира наредио сам капетанима морачкијема да се саставе с твојим чоеком који је у Дробњаке и да све једни другијема поврате, и од тога краја надам се да неће ни мене ни тебе глава бољети, но да је и теби препоручено, мој драги пријатељу, немој да ко какво зло ускоцима учини.

Што се тиче Цуца, ја сам послао сердара цетињскога с дружином у Цуце да свеколико врате те су узели са Никшића који су погинули и да их жестоко оглобе, а за њиову злу освету шта ћу ти дуље причати. Али-пашо, ти знаш лијепо као и ја несрећну работу, освету наших крајева, али заисто да нијесу они погани ускоци посјекли кнеза њиова, Цуци не би смјели ни у што ргнути.

Што ћу ти се фалити, што се рече „туђему се пофали, а својему право кажи“, ја Цуцу нијесам кадар за ту ствар мушкетати ниједнога приђе но би ти мушкетао оне који су кнеза цуцкога посјекли. А како би ти њих мушкетао, вјера и Бог и ја би арамбаше од ове чете цуцке мушкетао пошто стало да стало, и како би се кривци мушкетали, када би тврди мир по граници свуда био. Но било како било, мал ће се никшићки из Цуца врати, и ја и ти пријатељи за свагда остати.

ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ

7. маја 1844.

Управо сам примио твоје драго писмо од 3. маја, из којег сам почисто разоброа све што ми пишеш. Доиста не могу да ти се неколико за неке ствари не чудим у ово писмо.

Што кажеш да су моји људи једног Жабљачанина убили и двојицу ранили на својима њивама ђе су орали, познато је свој крајини, и мојој и твојој, да, откако сам ја из Беча дошао, није се ни једнога Црногорца кренуло противу Турчина или христјанина Арбанаса кога да му зло учини. А напротив тога твоји топови сваки дан противу Црногораца пуцају, и тај исти дан кад је тај Жабљачанин погинуо цијели су дан пуцали топови противу Црногораца, који су своје њиве орали, па је истрчао гарнизон жабљачки и на наше неколицину ударио, а наши, ти чисто знаш како ја, да никога не задјавају. Ја се веома овоме немиру чудим.

Чуо си јучер што су учинили неки твоји људи који су посјекли на кумство двојицу од мојије[x]. Ја знам да ти за то знавао нијеси, но да је то њихов угурсузлук, али се све опет доводи до тебе како су твоји људи.

А што ми пишеш да би много лијепо било да ти једнога мудрога и вјернога човјека пошљем, вјеруј ми почисто, Осман-пашо, да ја човјека од тога посла немам, а доиста да га имам, бих ти га послао. А да ти опет пошљем онога који не би за та поса био, то ми стидно долази. Него што ћемо дуљити работу: смири ово, а можеш лако; макни ми се из тога шкоља да се поврате у њем ови 20 сирромаха да направе по једну колибу, и штогод усију и улове да се хране, да не досађују некијема Црногорцима и мени на капију. Ту ствари није око шта говоримо, знаш и ти чисто.

Ја ти ово писмо шиљем преко Лесендре, а ти мени, ако ћеш што писати, пошљи ми преко Жабљака у Додоше на Мрђена Савићева.

ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ

12. маја 1844.

Виђу у твоје писмо од 9. маја што ми пишеш. Што ми велиш е си разумио да сам по сиротињи подијелио нечесово кремене, да их приправљам бојаги да су готови, што ће сиротињи кремене? Сиротињи хљеб треба да се храни и ја сам многијема хљеба давао који га немају, а кремене никоме.

Што ми се фалиш е си подијелио твојој сиротињи прах да нас дочекају пријатељски, ада међер ти имаш су чим, умио би се добро фалити, зашто у твоја писма ја не виђу ништа ниједном до чесове смијешне фале и измишленијех. Него како год пишеш, буди увјерен, мој драги пријатељу, да од моје стране нико никога не смије зађести. А ко дође да њих напада, то се зна да ће се бранити, и буди увјерен, да хоћеш ти ка ја, да нико никог у овај вакат не би задио, но би све на рахат сјеђело.

Ј. А. ТУРСКОМ

Цетиње, 18. маја 1844.

Ваше Високопревосходитељство,
Милостиви Господине,

С особитим удовољствијем имао сам чест получити Ваш високопочитајем лист од 21. (9) маја, којим сте благоволили увједомити ме да се већ предузела дипломатическа радња да Турци острове Врањину и Лесендро, прошле године од нас пријеваром узете, очисте. Ја почитујем себи за дужност принети моју најчувствитељнију благодарност правитељству аустријском у то што оно великодушно узима учестије у судбу овога народа и стара се водворити мир и срећу у ове крајеве.

Што се пак тиче мога владања на граници спрема Турске, то Ваше Високопревосходитељство можете увјерити цесаро-краљевски свијетли двор да ћу ја, докле сам год жив, све то сљедовати по оној стази коју ми указују два велика и могућа двора, нити ћу се, сохрани Боже, упуштати у оно што што би њима противно било, обаче свакоме је познато добро дивља нарав и крвожедност злих Турака босанскијех и албанскије спрема христијана, а најпаче спрема Црногораца. Више пута ја сам Турке нудио миром, но јесу ли они то знали уважити? Напротив тога, они су то свагде сматрали као неку слабост с моје стране, премда су се овог свог преварнога мњенија често сјећали. Они су свакоме злу били почетак, а почевши једно зло, наравно да су многа за њим сљедовала, а њима је мир како год и нама од потребе, јер би мир дао спокојни живот овијема крајевима, у које би доста прилично и трговина процвјетала. Па ово се јошт може постићи ако се не допушти да њихова зла ћуд одржи врх, тј. ако се не допушти да им слободно буде свако зло почињати и продуживати у ове стране.

Ваше Високопревосходитељство, извјештавате ме да су наредбе паши скадарскоме дате набљудавати мир с нашом страном. Такођер ми је то исто дато на знање и од стране руске, но ја виђу овоме објавленију сасвијем противно поведеније реченога паше. Откако сам се год у своје отечество вратио, непрестано је војска паше скадарскога гађала топовима и бацала гранате с бродова и са сува на Црногорце, који су своју земљу работали, но неколико их је стотина готово сваки дан пуцало до 13. (25) овога мјесеца. О овој истини увјериће Вас цио народ црногорски, па и поданици аустријски који су прелазили у ову част Црне Горе и слушали их. Војска пашина 6^а маја убила је два Црногорца и једну Црногорку. Сљедујући вољи два велика двора, ја ником од

нашије дао нијесам да се у више зло с Албанезима упушта, него сам строге заповједи издао по граници да нико нема зађести Турчина, и могу Вас увјерити да неће од наше стране Турке нико зађести, а наравна је ствар, ако Турци узму плијен Црногорцима или посијеку главу, па их ови опазе, да ће трчати за Турцима и побити се с њима ђе се ухвате; – или ако би Турци скупили повише војске да запале село Црногорцима, то се зна да ће га ови бранити. Доводећи Вам то до знања и препоручујући се Вашем и даљем благоволенију, с чувствима отмјенога високопочитанија и преданости чест имам бити

Вашега Високопревосходитељства,
Милостивога Господина
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ

1. јуна 1844.

Истина је цијела да су се красте појавиле у Црној Гори, али нијесу опасне. А што је гдјеко од њих умро, томе је узрок био што нијесу при тој болести знали поступати како што треба с болесницима. Да су пак зле ове красте, ја би одма спочетка о томе јавио Вам да бисте могли узети нужне мјере за предохранити тамошње житеље од њих. При свем том, за сачувати унапријед свој предјел од појавленија реченијех краста, учинили бисте љубов кад бисте изволили послати на Цетиње једнога љекара који би из различнијех нахија неколико дјеце писао од краста, па би посљед од њих и други Црногорци осталу дјецу могли писати.

ГАБРИЈЕЛУ ИВАЧИЋУ

23. јуна 1844.

Из почтенога Вашег писма од 30. римскога јунија видим да су неки Бајице узимали плијен Марковићима из Маина, но то нијесу били Бајице већ други сељани с Цетиња, које сам ја већ тражио и наћи ћу их, па и даћу их казнити за то њихово преступленије; но то ће бити све забадава, јер да би знали да ће се најпосље и мушкетати, опет ће Марковићима узети плијен, а може бити, како чујем, и убити кога. Узрок пак томе ово је. Неки сиромах сељак цетињски имао је неколико коза, па Марковић из Маина ланих дође и кријућ поћера му те козе. Послијед пак насоче му се те козе на истога Марковића, па, да би се јошт боље о том увјерио, пође у стадо Марковића и нађе свеколике своје плијењене козе ђе им је Марковић покидао уши и рогове поломио. Плијењени сиромах молио је Марковића да му онако нагрђене козе врати и соџбину плати, казујући му да без тога нема чим своју сиромашку ђецу хранити; но Марковић, подругавши се тијем, нити му је хотио козе вратити, ни соџбину платити.

Ово није ствар од процеса, него је Црногорац свој плијен нашао и познао, па вратити му се не хоће. О томе сам писао и Вама, и Ви сте ми изволили одговорити, како год и Црногорцу истоме обећати, да му се то намири. Но досад не видим од тога јошт ништа. Молим Вас покорно да чините како Марковићи да речене козе намире, тако и Побори да намире вола којег су Бајицама узели и браћа истога који га је узео освједочили су овдје пред Сенатом да га је њихов брат узео. Како они то намире Цетињанима, ови немају на њих ништа више да траже. Не кћеше ли Маине и Побори намирити ове плијенове њима, будите увјерени догодиће се с тога ствар која ће и Вама и мени доста главобоље нанијети. Зато Вас повторитељно молим да бисте колико прије изволили дати наредбу да се то Цетињанима намири, па и ја ћу тад ове лакше снаћи и чинити да се врати Марковићу што су узели и да се унапријед од сваке самовољне освете уступе.

Увјерен будући да ће ова праведна моја молба часприје испуњена бити.

Ј. А. ТУРСКОМ

Цетиње, 16. јула 1844.

Ваше Високопревосходитељство,

Хвала вам и прехвала за свагдашње Ваше к мени вниманије и благонаклоност. Недавно имавши чест од Вас примити предивни геометрически апарат, свакојему од оних комада из којих се тај апарат састоји могао је г-д Вуковић начин наћи, до једном теодолиту, а овај је међу нама ново појавленије, од којег докле год не добијем од Ваше Екселенције о њему описаније, не знамо другога употребленија учинити развје да ми дичи камару као какви прекрасни цвијет.

Препоручујући се и у напредашњем Вашему пријатном воспоминанију и благорасположенију, с чувствама отмјенога високопочитанија и душевне преданости чест имам бити

Вашега Високопревосходитељства
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ

23. јула 1844.

Примио сам твоју књигу од 18. јулија о. г., у коју ми пишеш да су Црногорци побили Пираниће и Спичанина. Истина је да су убили једнога Пиранића, а за Спичана истина није, него су Спичани убили једнога Црногорца који је био прогнат од суда, и ја за то Спичане нимало не кривим, јербо је он то и тражио. А што су убили Љешњани Пиранића, он иако им је дужан крв био, смјели га убити не би да им нијесу три пута Турци подгорички западали и њихова жита штетили и палили и ошћели њих посјећ. Једном им је запада Користовић су 300 друга у Бери, но није мога од страже посјећ никога, него им је неколико жита упалио; другом Џановић су 60 друга код млина ситничкијех; трећом исти Пиранић су 100 Турака под Стојанову Греду, па им доша глас из четврте да ће опет на њих доћи да их плијене или побију, и они пошли чета на газ од Мораче, а не на Ботун, да виде је ли истина е ће ко пут њих пријећи Морачу. Опазили ови Пираниће ђе газе и метали неколико пушака на њих, и тако чујем да су једног убили, а једнога ранили. Ја одма, како сам ово разумио, њих сам дозвола на Цетиње и под кастигу ставио. Него те питам какву си ти кастигу ударио толикијема злочинцима од твоје стране што су сви од како се ја и ти преписујемо пријед зла порадили Љешњани него што су убили овога Пиранића? Јесу ли једном западали Шестани Бољевићима? Опазили су их, нијесу им могли ништа учињети. Јесу ли другом исти Шестани посјекли два моја чојека? Ти их доиста посла нијеси, али ти је мило било, јербо им нијеси кастиги никакве дао. Јесу ли вишеречени Турци подгорички и зетски три пута западали, како ти је горје показато, Љешњанима да их посијеку и плијене? Посјећи их нијесу могли нит плијенити, него су им жита нека поштетили и попалили. Јесу ли Спужани посјекли Мартинића некрива? Ти свијема овијема преступницима и зликовцима никакве кастиге дао нијеси. Ја не мислим да си их ти наговарао да то зло учине, али ти није противно било е су га чинили. Ја ћу Љешњане кастигати за ово једно које су чувајући себе учинили, а ти твојега нећеш ниједнога. Ја знам чисто да су јошт 10 пута учинили више него што су учинили. Него ово су све ствари мале, које се догађају међу свакијема граничарима који оружје носе, а нека ли неће међу овијема крајевима који су на то одавна навикли, и међу њима нека највећи мир буде, свагда ће се понешто овако догађати.

Него виђи шта ти чиниш. Ти митиш Куче, моје људе, дајеш им аљине свитне, дајеш им пара, дајеш им праха и оружје да мене и своје правитељство не познају. То се не чини тајно него јавно. Је ли тога игђе у свијет? Ма код Вас јест. Него све то радите најпослије

за горе своје. Да сам ти ја писа за ово што чиниш, ти би река: „Примам цареву рају, него раја царева цару хараче даје, а не мите се.“

Ти си ми пријед у једну књигу писа, па и у ову сад, мој пријатељу, да се ја на тебе некоме жалим. То би за мене ствар ниска и срамотна била да се ја на тебе толико жалим, а свијет има очи, види ко што ради. Ја се на тебе немам много жалити, иако си ми на вјеру узео та два ништава острова. Ја, да нијесам наставленија од мојијех старијех примио да сједим с миром, с друге стране уклањајући се увреду да не нанесем двору цариградскоме, и ја бих нешто чинио што бих мога за оно што си ти мене учинио. А и ти, ово ја мислим, лијепо знаш, него што ти се мило пред Скадранима пофалити е се на тебе владика црногорски жали. Много си ти мене јошт којешта у писма вријеђа, него мене није моја учтивост допуштала да се ја у оне нелијепе одговоре пуштајем које су твоја писма искала. Него ти пиши како хоћеш и ради како хоћеш, а ја доиста држаћу се темељито онога што сам ти и у прва моја писма писа, и који би год Црногорац учинио какву неприлику твојему чојеку, не бранећи своје имуће и своју главу, од мене ће бити жестоко каштиган. А Турци сваки дан смију, којему је воља, по Црној Гори ходити, како што некизи и иду и не смије их од мене нико зађести. И вјере ми, ако шћенете Ви, како што ћу ја шћети, о добру радити, у нашијема ће крајевима мир и добри поредак суштествовати како и у осталој Европи.

Друго немам него те пријатељски поздрављам.

ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ

30. јула 1844.

Примио сам твоје пријатељско писмо од 27^и текућега јулија, на које ти сада одговарам.

Прво, што кажеш да ниси знава да су Турци подгорички и зетски западали Љешњанима и да ти ја нијесам јавио. Да сам ти јавио е су западали, ти би одговорио: „Нијесу.“ Да су кога посјекли, како што су чекали да посијеку, ти би одговорио: „Црногорци су у крађи или на какву другу напаст Турака одили“. Деветога маја писао си ми за два моја чојека те су твоји људи посјекли да су моји њима крв дужни били и да су се по обичају овије крајева осветили, а данас ми пишеш сасвим друго, да су у крађу ходили и да су зато погинули. Ово се овако пише, а знаш и ти и ја да ово овако није. Је ли ова работа сама по себи смијешна? Ја откако сам жив нисам с никим овакове преписке јошт имао.

Ти кажеш да Куче звао нијеси, него да су сами дошли, како ваздашња раја царева, а ја и то ка и ти знам чисто за Ваше интриге које чините у Кучима да их мутите с осталијем нашијема племенима. Оваке интриге нигђе у свијет нијесу приличне једнијема људима који састављају правитељство једне државе и које су ниске к њиховима високијема званијама. Него Кучи су слободни ка и остала наша племена и ја за њих не заводим с Вама никакове препирке док бисте их почели угњетават или у наша општа стара права ударати. Него сада баш разумјех да је неколико Куча похватано од Ваше регуларне војске, јербо они су слободно тамо ходили како умирници с пограничнима Турцима. Него те молим, мој драги пријатељу, ако је то истина да су похватани, пиши нека их пуште у слободу, а ја ти се јемчим за њих да они не смију, колико ни остали Црногорци, никакова немира на граници учинити.

Што ми пишеш за пазар у Врањину да ти одонда мир држиш откако си наредио да се отвори пазар у њој, то није никада било досад мјесто од пазара, па неће ни одсад, ја мислим, а ти и сам знаш исто ка и ја, него што те људи наговарају да то пишеш и да се не макнеш из тога нашега острва. Они људи те наговарају који су непријатељи свакога добра и мира и внутрењега и изванскога.

Друго немам него те пријатељски поздрављам.

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 14. августа 1844.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Не дао Бог да би ја могао посумњати на свето слово мојега високога покровитеља, сирјеч да би ја посумњао да се Турци неће удаљити с наша два Вама извјесна острова, но опет не могу пропустити да Вам ово не објавим. Турци су преко цијеле године пођешто укрепљавали на поменуте два острова, али се то све чинило као испод руке; но ономад, тј. 9^{га} текућега мјесеца, дошао је један бинбаша с неколико официера, а јесу ли инженери неизвјесно ми је. Еле су одма сутрадан, тј. 10^{га} числа, почели јавно градити укрепљенија, на која 400-500 људи већ работају, а чујем да ће их јошт доћи толико. Такођер су им изнова неколико топа приспјела и свакога рода муниције у изобилију.

Под датумом 4^{га} текућега августа пише ми скадарски паша да ће он све пазаре од Албаније спрема Црне Горе затворити, а мисли отворити пазар у Врањини; него, ово само је обична клапња турска, јер тко ће му на пазар поћи? Оскорбитељне ријечи, које албански Турци произносе противу нас и противу онога који захтијева да они горјеречене острове оставе, благопристојност не допушта ми описивати, а није ни потребно, јер њихн фанатизм, који их на сваке будалаштине наводи, познат је свему свијету, само ћу нешто да овђен опоменем за скадарскога пашу. Један дан у присуствију турскијех муселима који су до наше границе, и пред некијема другијема турскијема старјешинах овако се изразио: „Оће Москов и Нијемац да се владици поврате ове аде, али је мени јучер реко инглески консул: ‘Држ’, не враћај их, него се на њима тврди’, па кад тако каже консул, наше ће, валах, и остати.“ Да је ово паша изговорио, то је цијела истина; а је ли њему то што он каже рекао консул енглески, не знам, нити шта друго хоћу знати до оно што ми каже онај у којег је цијела моја вјера и надежда.

Молећи Вас да ове истините вијести изволите соопштити Вашему началству, с отмјеним високопочитанијем и преданости чест имам бити

Вашега Високоблагородија,
Милостивога Господина
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

СИМИ МИЛУТИНОВИЋУ

Цетиње, 25. септембра 1844.

Свагда ми једнако драги господине Милутиновићу,
Ђе се прса младошћу жежу,
Ту с' ласкања модна не излежу.

Фала ти на свагдашњу твоју наклоност к овоме тврдоме и крвавоме крају, но српскоме од искона. – Многи су Срби излепшали на литературно поприш[т]е, него готово сви они пребирају туђе после, у туђе олтаре жежу српски тамјан, клањају се и удивљавају туђинству, а српско све пренебрежу – српско, које је сјајније, без никакве баснословне примјесе но многијех другијех с њинима баснама. Ти готово сам дичиш се са Српством и Српство с тобом. Шта ће ово рећи те Срби своје пренебрежу? Ово је што ми не имамо јошт благородне гордости народње, а она се имати не може без правога просвештенија.

Видим како из твојега писма тако из писма од 22^а августа Настасије, супруге покојнога кнеза Васојевића, да жели знати ће је и како је он погинуо. Он се је био упутио с једнијем турскијем ускоком из Подгорице (који се наша с покојнијем Николом Васојевићем) да иде пут Србије к својојзи фамиљи, него, како човек који готово бјеше полудио, како и сами знате, премјени свој план и с пута се близу границе српске поврати и опет обрне натраг преко Турске докле дође на границу црногорску наспрама фортици спушке у Косови Луг. Тебе је и мјесто познато. Ускок, спроводник кнежев, који је зла Црногорцима чинио, не смједо унутра у Црну Гору уљести, заиште на граници од кнеза да му [да] плату обећану што га је довле спроводио и с њиме тумаро до[в]де, но кнез, како убоги сиромах, није има шта да му да. Спроводник му хћедне силом узети нешто, а кнез не допушти. Ту се посваде и упери спроводник пушком и убије кнеза, и отале он утеци. То је било 30^а маја 1844. год. на двије уре ноћи. Ти знаш какве су наше крајине, које су готово свагда у рату с Турцима. Крајичници наши оближњи, како чују да пушка пукне, тако их по 10 слети к ономе мјесту, помисле да Турци некога на крајину убију и, за њихово удивљење, нађу човека у прљаве турске хаљинештине и помисле да је Турчин и шћедну му главу посјећи, но кад виде да глава није обривана него ошишана, не усуде се посјећи га, начну искрај њега викати: ко га уби и зашто? и ко је убијен? После им се јави ускок испод саме границе спушке и на вјеру се састане с некима од нашијех и каже им ко га је убио и рашта. Овај биједни и сажалења достојни сиромах буде укупат у Загарачу, а оно сиромашкога пртљага што је његово било и коњина те неваљала остане под руке од суда, ко се први јави од стране његове супруге да му се предаде. Строги је испит учињен

судејскијем начином над онијем селом близу којег је он погину, неколико је сељана у тавницу било затворено, но, када се је ствар развиђела како је, пуштили су се.

Убица је онај исти вече утека натраг у Турску. Име му је Гугоје Вукотин, фамилијом Божовић. Он је средњега стаса, нажуте косе, има око 26 год., тек што му је почела наусница пробијати. Може бити да је та исти убица који је расказива супруги покојнога Николе његову смрт, јербо нам нико не каже да је у ове оближње градове турске.

Ово је одговор на твоје пријатно писмо од 24^а августа о.г.

Друго ти немам писати до што те молим да препоручиш покровитељству свијетлога кнеза и његову правитељству наш народ који се исељава из Црне Горе у Србију, да буду како браћа Срби примљени и да их благоволе населити по онијема мјестима која су физически и климатом прилична њиноме отечеству.

Поздрављајући те љубезно, твоју госпођу и твојега Драгутина сина, остајем

Твој
непремјени почитатељ
владика черногорски
П. П. Његош

ПЕТРУ ПЕРОВИЋУ-ЦУЦИ

Вероватно са Цетиња, новембра 1844.

Много ми је било драго видјети из писма г-на Живковића да си здраво и да се добро учиш. Ова пријатна новина мене тјешу како год и све оне који имају учестије у твојој судбини. Моја је жеља да се добро учиш и да будеш доброга поведенија, па ако оправдаш то моје желаније и име Черногорца, ти ћеш ми драг бити како родни син. Од ове двије једине ствари зависи твоје шчестије, јер човјеку научену и доброга поведенија сви су паметни људи на свијету дружина и браћа. Ако ли, сохрани Боже, не будеш учити и поведеније добро имати, ти се никад на моје очи нећеш смјети показати и ја бих много радији био да те и није на овом свијету но да нанесеш мени, твојој фамилији и Черној Гори стид. Спомени се добро да си ти од онога племена горскога које се свагда одличава[ло] својим мужеством од кад су Турци у Европу дошли и које се у пјеснама српскијема толико ... слави ... Ова трудна и крвава позоришта порођена су сва благородном гордошћу. Ово нијесу баснословија и Шпарта греческа, но је ово истина Шпарта славенска. Имајући све ово пред очима, пази добро на благородно поведеније и на науке. Сваки је човјек причина својега шчестија и нешчестија.

Како ваканција испане, пријеђи у пажески корпус, гдје те је угодно било премјестити мојему високому покровитељу. Овамо су ти сви здраво које ти познајеш. Поздрави ми г-на Живковића, којему сам веома обвезан. Тако исто кажи Давидовићу да су му сви дома здраво и ово му писмо твоје покажи нека и њему служи за правило.

ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ

Вероватно децембра 1844.

Од нас Петра Петровића, владике црногорског и брцкога и кавалера цара рускога, Мири Мирану Осман Масхар-паши Скопљаку, забиту скадарскоме и од Арбаније, драги и пријатељски поздрав.

Веома ти зафаљам на твоје лијепо пријатељство које показујеш к мене како к твојему истинитоме пријатељу и патриоту. Тако ти исто зафаљам на твој срдачни и красни дар од 22 феса, које си мени посла. Ја то никада ни од кога нисам гледа, али како од мојега јединоземца добро ми је доша и веома ми је ови спомен пријатељски драг. Ако Бог да могло би бити да моје и твоје пријатељство буде сретње за ове мучне и дивље крајеве.

Друго немам него те драго поздрављам и свакојега ко ти је срцу драг, и на твоје се пријатељство ослањам како на самога себе.

И да си ми здраво и весело.

АЛЕКСАНДРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ

Цетиње, 12. јануара 1845.

Ваша Свјетлост,
Милостиви Господару,

Чрез г. Херкаловића примио сам Ваше драгоцено писмо од 30. дец. прошле године. Веома сте ме обвезали што сте изволили моје претставленије односително г. Вука Караџића пензије уважити. Вама је боље извјесно на томе крају поступање г. Караџића неголи што је нама на наше крајеве, но оно, како је да је, Ви сте великодушно учинили и обвезали онога који је у свакојему случају од настања до гроба једнаки пријатељ Вашег имена и који Вас с пламеном искреношћу предраго поздравља.

Ваше Свјетлости,
Милостивог Господара
почитатељ и слуга

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 2. априла 1845.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Већ од дугога времена не пишем Вам о пограничницима с нама Турцима. Већ су прошла два-три мјесеца откако нападенија нијесу чинили нигђе на наш крај, а за часове мале њихове зађевице и не стоји да се пише. Но ево неколико времена да се политика турска к нама сасвијем измијенила. Турци сад обећавају Црногорцима корете (тј. фермене) и џамадане свитне, златом, сребром или свиленијема гајтанима украшене, фине фесове и свакогодишњу награду, поред хаљина, у новцу, с тијем условијем да Црногорци буду непокорни својему правитељству и да сију сјеме раздора по Црној Гори. Па штовише неће Турци да пуште оку жита или соли на турскијема пазарима купити онијема Црногорцима који су по два и три конака хода удаљени од пазара црногорскијех или аустријскијех што ти Црногорци неће примити дарове и обећати им се да ће противни бити својему правитељству. Већ онијех најкрајњијех Црногорацах те су до Албаније из нахије Кучке стотина или двије примили су вишеречене дарове; но нијесу их примили ни из каквога другога узрока него да им је наручније и свободније пазаривати и стада до крјепостих турских пасти.

Паша скадарски чрез своје муселиме дао је од стране својега правитељства јавно прогласити по градовима с Црном Гором граничећијема да који год Црногорац хоће бити противан својему правитељству нека иде да прими од њега дарове, који се састоје у аљинама свитнима, богато украшенијема, у финијема фесовима, у жити и у парама, а врснијема људима и пушкама сребрнијема, и обећава да ће им се та награда сваке године понаврати, макар се Црногораца и на хиљаде појавило. Истина да се ја томе свему ругам и у овијема садашњијема опстојатељствима чудим, али опет постављам себи за дужност соопштити Вам, молећи Вас да изволите довести до знања Вашему началству каква гадна и подла орудија политика турскога правитељства употребљава противу нас. Тако исто молим Ваше Високоблагородије да и ово соопштите како је јошт пре неколико дана наново поткријепљена Врањина су неколика топа и с неколико џебхане и војске. Осман-паша, који ево неколико времена ласка се са мном, пише ми за ово да се не чудим што он придаје поткрјепљеније Врањини, јербо, вели, да је чуо Ђоја да сам ја скупио војску да ударим на Врањину, али он тога гласа није чуо, нити га је могао чути, него само лажама прикрива своје планове, зашто ја, да ми је саму остави прије него што

бих рјешеније од мојега високога покровитеља имао, ја не бих једнога мојега човјека у њу пустио.

С отмјеним високопочитанијем и преданости чест имам бити

Вашега Високоблагородија,
Милостиви Господине,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ВАСИЛИЈУ БЕРАРУ

Цетиње, 12. априла 1845.

Г-ну Директору Типографије Књажества Српскога.

По од дужега времена дао сам купити по Црној Гори наше народне пјесне и већ их добро число имам у рукопису, којима сам додао и од печатаних оне о Карађорђију. Ја сам намјеравао ове пјесне дати печатати у Лајпцигу, гдје би по мојој жељи могле изићи у великољепном изданију; но почем сад тамо полази г-н Вуковић, вручитељ овога писма, а знајући пак да тамошња типографија превосходи све остале у којима се што досад српскога печатало и да има добре коректоре, па зато и шиљем исте пјесне у рукопису Вама, учтиво молећи Вас да бисте изволили дати их печатати у 8° великом на велин папиру и украсити их образом бесмртног Карађорђија.

Радо бих да то дјело угледа свијет колико пре и што красније може бити, и надам се да ће оно из те типографије таково изићи да ће се моћи успоредити с најљепшима данашњима европејским изданијама.

Ако би се тамо нашао какав издаваатељ који би о свом трошку хтјео печатати те пјесне, то би ми мило било и купио бих ја за мене 100 комада. Не буде ли тога, а оно нека се печата о мом трошку, који ће Вам бити плаћен средством г-на Васе Васиљевића, земунскога трговца, па кад буду готове, изволите мени послати 200 егземплара, а што ће се чинити с осталијема егземпларима о томе ћете се разговарати с претпоменутијем г-м Вуковићем, који ће и усмено имати чест препоручити Вам за красоту изданија.

На крају рукописа у оглавленију стављене су пјесне у ред и по овом реду, молим покорно, благоволите дати наредбу да се и пјесне једна за другом печатају.

Изјављујући Вам чувствованија мојега отмјенога високопочитанија, чест имам бити

Ваш
покорњејши слуга
владика црногорски

ПАУНУ ЈАНКОВИЋУ

Цетиње, 12. априла 1845.

Високоблагородни Господине,

Колико ми је год могуће било, толико сам се трудио, па и сад непрестано трудим се како бих мало-помало распространио међу овим народом образованије, и на тај крај завео сам засад мале, а по времену настојаћу основати и више школе, јер сам увјерен да су оне најпозданије средство којим један народ до образованија и просвјештенија, слѣдоватељно до праве среће доћи може. А да бих колико пре ту пожељну мету докучио, заблагорасудио сам пошљати за границу каткад по неколико младића на науку. Но гдје би црногорска младеж могла лакше получити образованије ума и срца, а да не изгуби нимало од своје дичне народности, ако не у Србији, гдје се и све науке на нашем језику предају? – па зато и шиљем сад тамо двоје дјеце црногорске, а Вас молим да се постарате исходатајствовати од Његове Свјетлости књаза српскога дозволење да иста дјеца записана буду у число ученика у једноме од тамошњих училишта.

Питајући себе надежом да ће моја молба доиста бити уважена, с отмјеним високопочитанијем чест имам бити

Вашега Високоблагородија
покорњејши слуга
владика црногорски

СИМИ МИЛУТИНОВИЋУ

Цетиње, 12. априла 1845.

Предраги Милутиновићу, буди ми здрав и весео.

Између осталијех Црногораца који сад за Србију крећу налазе се и два млада Црногорца које шиљем тамо на науке и од којих један је син сердара Андрије Перовића из Цуца, а други је унук протопопа Андрије Пејовића с Цеклина. Чим тамо ако Бог да здраво дођу, они ће се теби јавити, а да ти их препоручујем много, не чини ми се да је та нужда, јер доста ће ти бити препоручени кад ти кажем да су ми добро мили и да бих рад виђети их по времену овђе наученима и образованима, тако да Црној Гори буду на ползу, а Србији, гдје су се учили, на дику.

Збогом, драги Милутиновићу,
ето тебе Цуца самовољни,
што до Бога не знаде никога,
ал' нек позна и предраго Српство.

Твој и твојијех почитатељ искрени
владика П. П. Његош

ИЛИЈИ ГАРАШАНИНУ

Цетиње, 6. маја 1845.

Високородни Господине,

Неколико сиромашни овдашњи фамилија полази у Србију себи тражити бољу срећу, па зато молим Вас да бисте благоволили препоручити их Његовој Свјетлости књазу српском и од њега исходатајствовати им дозволење да се могу населити гдјегод међу с нама јединоплеменим Србљима.

Ползујући се овом приликом и поздрављајући Вас чистосрдечно српски, чест имам изјавити Вам моје отмјено високопочитаније, с којијем остајем

Вашега Високородија
покорњејши слуга
владика црногорски

СИМИ МИЛУТИНОВИЋУ

Цетиње, 24. јуна 1845.

Љубезни мој господине Милутиновићу,
буди ми здрав и весео.

У данашњем свијету и нараштају готово су посвуда друштвена правила преобукла се у виду ласкања, чиста друштвеност преродила се у некакве фасоне пуне хладнога смијеха, који се кажу пореклом из Париза; али ово је, ја мислим, општа пјева високога просвјештенија. Ове и оване подобне ствари не допуштају без нужде дан данашњи никога чим обременјавати, но ја мислим да међу тобом таквијем и твојијем воспитаником, који ти ово пише, има нешто и друго које блиста светијем правилом искрено сречнога људскога друштва. Ево к чему води ово, да не замећем: пошиљем ти моје мало дјелце *Лучу микрокозма*, мноме састављену четири прве неђеље прошлога часнога и великога поста. Овијем те дјелцем утрућујем и молим да ми га даш напечатати у тамошњу дивну печатњу, да ми изволиш коректором истога бити, на лијепу карту да се печата, да га у почетку украсиш каквим високим идеалним вињетом; нек буде у октаву напечатано, по двадесет стихова на свакојему обрасцу; егземпљарах нек се напечата 300 или колико ти драго. Трошкове за печатњу, ако мож сам дати док ти их пошљем, добро; ако ли ти опстојатељства не допуштају самоме их дати, а ти се обрати господину Васу Васиљевићу, великокупцу земунскоме, да их за мене положи, и како ми објавиш колико је, послаћу му их преко Тријеста.

Мрави, позвати на биће Творцем, састављају своја искуствена мравишта, и пчеле великољепне своје палате. И ја, како твар умна Створитеља, треба согласију општем да подражавам.

Унапријед ти за све хвала и чисти поздрав од твојега признатељнога воспитаника.

Владика црногорски
П. П. Његош

СИМИ МИЛУТИНОВИЋУ

Цетиње, 10. јула 1845.

Љубезни Симо, здравствуј са свијема твојијема.

Примио сам твоје драго писмо од 19. прошастога јунија. Међер си ти заборавио наше стање кршно и положеније теке иштеш новаца на зајам онђе ђе их никада било није и ђе им се сухе и празне горе и кад их се штогод добије не даду ни обратити. Ти иштеш новаца у зајам за твоју пивару, а ја би их сутра иска у зајам да имам ђе за хиљаду неопходимости народнијех. Ја сам се до данас питао слатком мишљу да си се ти на тај конат коликогођ успокојио, а колико је моју душу данас узнемирило када сам разумио критическо положеније твојих фамилијарних стварих. Ја бих ти нешто и помогао по слабом могућству моме у одношенију тога, али моја би помоћ малена била спрема твојега искања, и унапријед она зависи од тебе ако би ти могла штогођ поправити твоје стање фамилијарно. Воспитаник је својему учитељу много дужан, него је доиста и признатељноме воспитанику веома тешко кад не може сасвијем удовлетворити жељи својега учитеља.

Впрочем драго те поздрављајући, остајем

Твој почитатељ и слуга
владика П. П. Његош

СИМИ МИЛУТИНОВИЋУ

Цетиње, 19. августа 1845.

Многопочитајемој господине Милутиновићу,

Ето Вама од Вашег ученика на дар 200 f., *petite ambassade, petite table*.

Лучу микрокозма изволите дати печатати 500 комата и за ово изволите узети од г. В. Васиљевића f. 88. Пошто се напечата, изволите ми послати 100 егземплара, а оно 400 г-ну Возаровићу, ако може нека их прода. Ако ли се не могу продати, а оно нека располаже с њима како оће, макар ако ће их на жртву мишима и мољцима дати. Само удостојите се Ви бити коректором тога дјелца, јер ја мислим да ме Ви понајбоље разумијете.

Збогом остај и буди здраво, поздрави ми твоје и то двоје ћечице, и приговори им каткад да уче и да буду доброга поведенија.

Твој воспитаник
Владика П. П. Његош

ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ

Цетиње, 22. августа 1845.

Од нас Петра Петровића, владике црногорскога и брдскога и кавалијера цара рускога, Мири Миран Осман Масхар-паши, забиту скадарском у и од Арбаније, пријатељски поздрав.

Видим што ми пишеш у твоје писмо од 18. августа, у које говориш да нико није на твоју вјеру погинуо, него да Црногорци један другога бију и да бјеже по свијету као што и Арбанаси чине. И пишеш ми да ти кажем којега су твоји људи изгубили. Ти знаш ка и ја, а и ја ћу ти казати. Прво, јесу ли Шестани два Годињана убили? Друго, јесу ли Арбанаси од села Ота два Ивановића, једнога попа, којега сам баш ја запопио, и једнога мирскога убили и пљенили? Треће, је ли Мустафагић подмитио те је погинуо Љутица? Четврто, нијесу ли од стране турске послати ускоци Бјелице те су убили два Лимљанина, а ови су Бјелице и сад у твој пашалук? Пето, за Клисифа из Лимјанах и за Мартиновића из Катунске нахије, који је исто тако од ускока из Турске убијен, јошт се поздравом не зна је ли то било турскијем наговором. Ово је све овако, а ти можеш рећи: „То није ништа било, нити да се од овијех људих ни рађа није ниједан.“

Што кажеш да си два консула пита је ли који Црногорац погинуо, то је смијешно питање. А може бити да си их и пита, него ти, како ми кажују ови те до тебе долазе, један начин говора с консулима држиш, а другојаче с онијема те их дариваш да смутњу чине по граници. Ваљада нећеш зборити консулима како што збориш некијема мојијема граничарима, ако ми не лажу, то јест да сви крајеви Турцима плаћају харач. Доиста ово нећеш консулима зборити, али ја, право рећи, сасвијем и не вјерујем да им збориш што ми кажу, него те само молим како пријатеља поћерај ове убијалице из твог пашалука, како она три Бјелице, који су у Сушањ, тако и Вујачића те је у Бар да не причине чесову мутњу на граници.

Што ти се жали Турчин пољски да му Љешњани некакву земљу притискују у Баре, буди увјеран да су то старе ствари и да он теке што ти досађује, јербо сам ја жестоку заповијест дао Љешњанима да не смију ни један крок туђега узети, него само да држе оно што су одавнога времена држали и што су у рат држали. И буди увјеран истинито, ја на то свеколико гледам и они не смију у твојега чојека никакву работу дирнут. Немој ни ти, Осман-пашо, слушати ове злобне Арбанасе да пожичу у тебе ненавист противу Црногораца. Арбанаси су народ сасвијем други иако су сада под твојом заповијести, а ти си с нама јединоплеменик иако су различита вјероисповједанија. И ти се можеш

поносити дичном свободом црногорском, ако не у ове дивље ћошкове, а оно барем пред великијем и просвјештенијем свијетом, јер су с тобом једне крви и једнога племена.

Друго немам него те пријатељски поздрављам и у твоје ја чисто пријатељство не сумњам. И да си здраво.

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 8. октобра 1845.

Ваше Високоблагородије,

Много Вам захваљам за цигародјелатеља Луку Џорџи. Он је већ три наша младића научио да цигаре савијају посредствено. Ја се надам у Ваше дружеско расположење к мене да ћу Вам наскоро захвалити и на дагератипца. За љубав коју ми показујете немам Вам су чим вратити нако празном захвалом. Да изволите наредити да и ја Вас што послужим, су чим ће Ве послужити један човјек који је на крају образованог мира и који се очама пред вратима едемскијема, мученик два противна урагана, азијатскога и европејскога, тј. ураганима просвјештенија и глупости. Дужа оваква размишленија бачају ме у дубоко униније, како што би и Вас у досаду. Ради тога их и избјежавам.

Поздрављајући Вас драго и Вашег напреднога Владимира и цијелу благородну фамилију,

Ваш
срдачни почитатељ и покорни слуга
владика црногорски

АЛИ-ПАШИ РИЗВАНБЕГОВИЋУ

15. октобра 1845.

Једна ствар од давнога времена нечувена догодила се ове године у Корита. Хасан-ага Диздаревић из Коритах и твој каваз Хасан Оџић из Никшићах дођу кући Пера Шапурића Корићанина, кућу му похарају, за 200 цекина имућа из куће понесу, сина му од мјесеца дана баце у Неретву и утопе, жену му узму и на силу потурче. Овакога нечувенога безаконија одавно било није. Раја херцеговачка јесу вјерни поданици царски, на аманет теби дати од Бога и од цара. Ти си вазда био сиротињска мајка и нијеси пуштавао досада дивљијема и безбожијема јарамазима да прште рају у твоју државу. Ово зло дјело нијесу зли људи допустили да ти разумијеш, него се надам, када га разумијеш, да ћеш учинити с онијема зликовцима како закони Божји и царски веле.

СИМИ МИЛУТИНОВИЋУ

Цетиње, 23. децембра 1845.

Мени предраги Симо,

Виђу из твојега описанија да је вињет који си у Пешти наручио за *Лучу микрокозма* доста добар. Дакле, прибави га одма, а новце што за њ устребају заишти од нашега општега пријатеља г-на Васиљевића, којему ћу ја скоријем временом то исплатити. Кад *Луча* буде напечатана, пошљи ми од ње 100 егземплара и упути их у Тријест al sign Michele Vucetich, negoziante, објавивши јошт ту да књиге иду у Црну Гору in transito, те ће ми тако доћи поуздано. А с осталијема егземпларима чини што хоћеш: на част ти их.

Поздрављајући тебе и сву твоју фамилију, а такођер и моје младе Црногорце Стефана и Пера, остајем

Твој свагдашњи почитатељ
в[ладик]а П. П. Његош

КУЧИМА

Вероватно 1845.

Од нас владике Петра Петровића Јоку Радованову, Радоју Милованову и Ђуру Бећову, Новаку Станкову и Марку Миљанову и свијема Вујошевићима и Миховићима поздрав.

Све што је досад било или што је ко учинио свакоме се опрашта свашто и вјера ви се свијема тврда даје да се нема нико ни за што бојати, него, како примите ово писмо, устајте на ноге и хајте овамо да изнова уредимо суд и начин у Кучку нахију, како што је и у све остале нахије. Немојте затрајат, да се не кајете, а и нећете, надам се, но часприје из договора хајте овамо како ово писмо примите, а и Кучима сам осталијем исто овако писа, који нијесу дошли да иду овамо, зашто ови те су дошли чекаће ве овђе да се сви Кучи из договора наједно скупе и да се изнова мир и суд у вашу нахију поврати. И да сте здраво.

ТЕОДОРУ ТИРКИ

Цетиње, 15. јануара 1846.

Ја памтим добро што смо ми говорили у Беч о поезији и о оружју. Ви сте велики љубитељ старог оружја и ја сам се старао штогођ за Вас наћи, како за својега пријатеља, и баш нађох један комад који је за Вас – велики мач Мусе капетана, славнога војводе Скендербегова. Њега Ви пошиљем. Истинито су ме и тврдо увјерили да је вишереченога старог витеза овај мач којег је последијед неки ага турски под својим потписом присвојио, када му је нешто око ножница оправљао. Мило ми је да је оваква знатна ствар испала ми за руком да је Вама пошаљем.

Пријатељски Вас поздрављајући јесам

Ваш
покорни слуга
владика црногорски

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 10. фебруара 1846.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Чудо ми је откуд је толика сумња код министарства да ја на што друго трошим паре које су дате на поупку жита и заведеније магазина. Никада ја злоупотребленија нећу учинити од великодушија мојега високога покровитеља, нити ћу се ја никада пред њим двојеструк показивати. Моја ће истина у чистоти и невиности пред обожајемим монархом свагда се показати.

Већ сам неколико пута Вама писао, па и сада пишем, молећи Вас да увјерите Ваше началство да достојинство 10 хиљада четврти жита, всемилостивјејше мени на устројеније магазина дарованих, ни на што се друго употребити неће до на тај предмет. Што желите имати описаније магазина, ево га: у Црницу су двије куће сеоске на тај предмет узете, у Ријечку нахију исто тако двије куће и ограђени два кошара да се жито у класовима оставља, на Цетиње један магазин поголем, у Бјелопавлиће и у Пипере један магазин и неколика кошара за класје, јербо у нас, како Ви је извјесно, мало је кога другога жита до кукуруза. Виша је част овога напуњена била житом у зрну и класовима, али у ове двије-три године неродне народ га је разнио, само у Бјелопавлиће што се налази у зрнима до 600 четврти рускијех. Ја исто тако, како Ви је извјесно, сваке године купујем жито у Боку и у Турску, те га раздајем најјевтинијом цијеном у причек народу, како што ћу и ове године то исто, а готово сваке године опет по неколике хиљаде стара дају трговци из Боке на мој кредит најмањом цијеном што се може, те се раздаје народу. Ви знате нашу крајњу нужду: цијели је народ почувствова благодјејаније великодушнога монарха. Впрочем, ако министарство икакве сумње у поглед овога полаже, нека изволи када хоће оправити својега чиновника да се на мјесто о истини увјери.

Овијем одговарајући на почтено Ваше писмо од 7/19. фебр. № 16, с отмјеним високопочитанијем и уваженијем част имам бити

Вашега Високоблагородија,
Милостивога Господина
покорњејши слуга
владика црногорски

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 26. марта 1846.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Многочитајемо Ваше писмо од 18. марта, № 21. и при оном копију с одношенија к Вама графа Медема од 5^а истога, № 152, имао сам чест получить.

Ја цијеним и уважавам благодјетелно попеченије о Црној Гори министерства високога мојега покровитеља, Њиховима благима и умнијема совјетима ја ћу свагда и у свашто сљедовати колико ми моје мале силе дозвољавају.

Што се тиче обећања Решид-пашина, оно ће бити ничтожно ка и сва досадања обећања турска. Турчин се добар показује спрема европејских силах, а спрема нас су Турци они исти који су били у 17^м вијеку. Ја, откако сам био у Бечу па доклегод у неки начин ставе наш вопрос и турски, како што су ми обећали да ће, готов сам у свако доба отвјет дати у теченију тог времена за поведеније моје спрема Тураках. Што се пак тиче поведенија турскога и то ће се знати, јербо да Ви станем све точно описивати бесполезно би било, а може бити да би ми се с неке стране и замјерило, само ћу Ви напоменути штогод важније.

Прво, паша скутарски има од свог правитељства потајни налог да може од правитељствених новацах до хиљаду ћесах трошити на мутње црногорске међусобне. Друго, ако би села црногорска која су по граници турској какву распру имала једно противу другога, он једнијема шиље џебане на дар колико год хоће, а такођер им даје и обећаје дарове у одијелу од свите, у жито, у оружје и у паре, који му рече да ће међусобни немир учинити или га учини. Впрочем треба знати да се ово догађа у Кучкој нахији, која је од нас удаљена, па и то у онијема селима ове нахије која су по граници турској. Треће, већ сам Ви писао да су ми у руке дошли до 10 барјака турскијех, које је правитељство турско дало некијема Црногорцима из Кучах ради побуне међусобне. Глупост и нискост овога поведенија турскога Ви ћете лако оцијенити, како би и сваки чесни и благоразумни Европејац.

О овом објављујући Вама, молим Вас да и Ви о том доведете до знања Вашему началству и да га увјерите од моје стране да се ја ни у што пуштавати нећу што би њему

непријатно било.

С отмјеним висо[ко]почитанијем и уваженијем чест имам бити

Вашега Високоблагородија,
Милостивога Господина
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ЕДОАРДУ ГРИЈЕУ

5. маја 1846.

Ваш почитајем лист од 14. маја рим. исправно сам примио, у којему ми пишете за жабе Луке Греговића да их нијесу дали проијети Црничани преко своје нахије. Мени је ово њихово сапротивленије неповољно било, јербо је причинило штету како трговцима тако и онијема који би задобили своју ћирију. Ништа друго том преносу жаба препјатствовало није до једно глупо народње предрасудженије (*pregiudizio*), почем мисли да иза преноса жаба прео ма какове земље сљедују гладне године. Ви знате што су народи прости у подобнима стварима. Ја сам, да сам се нагнао на црничкоме пазару, не бих могао ништа садјејствовати против овог глупога мњенија. Тај дан међу Црничанима мало није било међусобно крвопролитије и да су кренули заоставше жабе да јавно ћерају, без велике се смутње и њихова зла не би прошло. Ово је узрок којијем су жабе заустављене да не иду преко Црнице, којему ћете Ви лако у траг стати.

Што се тиче сваке друге трговине која се може наћи на црногорске пазаре, аустријским је поданицима слободно ходити и куповати без никакве дације и без никаква питања куда и зашто иду, као и у своју кућу. Вама је ово све добро познато, а мени је исто тако познато биједно црногорско трговање на пазару которскоме, које је свакога дана све горе и даже ево неколико времена докажују ми да им је Котор сасвијем затворен као непријатељима аустријским, премда они нити су кад били непријатељи аустријски нити ће бити. Ја сам се у садашње стање стварих веома томе зачудио, но то је може бити особени налог који сте Ви од својега двора примили откако сте дошли на управленије те провинције.

Овом приликом изјављујући Вам моје отмјено високопочитаније.

ЕДОАРДУ ГРИЈЕУ

17. маја 1846.

Што ме изволите питати Вашијем почтенијем листом од 23. маја би ли могао Лука Греговић повратити натраг жабе да их у лађе вози пут Кашцела, Греговића и његову дружину цијели је народ молио да жабе без никакве жалости натраг возе и не да би му ко препјатствовао, него је од свега пазара мољен био да их поврати, него се он с дружином није хтио на повратак согласити, а народ му их не допусти из глупога предрасудженија пренијети. И тако жабе остану у неку кућу на Вир, ту затрају и буду по ријечи исте компаније пуштене у црничко поље за освету и на пакост Црничанима рашта их нијесу преко себе пуштали да пренесене буду. Ово велико количество жабах учиниће велику штету усјевима црничком пољу, него, како је да је, ови вражји посао може му бити, речени Греговић и његова дружина, ако ће жабе изнова купит да их возе натраг, може им бити. Ја ћу дати нужно расположеније да им у то препјатствија не буде, само ме извијестите кад ће поћ да их купе да ја некога тамо пошљем да се на Вир налази.

СИМИ МИЛУТИНОВИЋУ

Цетиње, 30. маја 1846.

Предраги мој Симо,

Пошто сам у твом писму од 17. новембра пр. год. прочитао опис вињета за *Лучу микрокозма*, одговорио сам ти 23. дец. исте године да на мој рачун заиштеш од г-на Василија Василијевића ф. 55, па да с њима исплатиш у Пешти наручени вињет, и држим да ћеш бити тако учинио.

Ја сам се надао, а по твојем обећању, да ће *Луча* из печатње изићи још у почетку ове године, но ево брзо и по године преко рока а ње, барем овамо, још нема. Впрочем, може бити да је она и давно штампана, па ја још не знам. А може бити да ти послови твоје дужности не допуштају око ње у печатњи настојати, па да лежи и сад у рукопису. Но било једно или друго, за чудо ми је како ми у толико времена не јави што за њу. Дакле, ако је штампана, пошљи ми 100 егземплара на Тријест преко г-на Михаила Вучетића. Ако ли још чама у рукопису, а оно предај је г-ну инспектору тамошње типографије с молбом од моје стране да је он даде штампати, а ти му за печатање и за вињет трошак плати.

Не прими ово за потрк к врху магическе горе, него за општу слабост људску; желаније, и по вишој части будаласто, неограничено влада у човјека.

Збогом и кажи ми како сте тамо, знаш није крв вода.

Твој искрени почитатељ
в[ладика] П. П. Његош

ПЕТРУ ПЕРОВИЋУ-ЦУЦИ

Цетиње, 4. јуна 1846.

Љубезни сестрићу,

Примио сам твоје писмо ономадне, тј. 1^{га} јунија, на којему си заборавио ставити число мјесеца и године, а тако исто не опомињеш у којем се корпусу налазиш. Ово твоје небреженије ја не могу постићи од шта произлази, тако исто твоја празнословија у писмо веома су ме зачудила. Ове, истина, мале ствари, али су на мене чудновато дјејствије учиниле. Требало би, када мени пишеш (а и свакоме другому), да сваку точност строго набљудаваш и да ми о свијема предметима које учиш соопштиш и да ми поособ о свакојему кажеш какав си успјех у којему учинио. Училишта су воздвигнута да се остре умови људски, и људима који су у њима посвећени није слободно да будалају. Прибављам ти јошт 20 дуката у помоћ твојега содржанија. И писао сам у Беч г. Тирки да ти што прије достави дуката 50, од којих теби следује 40, а осталијех 10 предај Давидовићу; и, ако желиш љубав од мене заслужити, учи добро. Спомени се да ћеш послвије неколике године давати рачун што си научио. Неколике су године мала ствар. Све што иде већ је на праг од куће дошло. Немој име црногорско посрамити међу младијем нараштајем јединоплеменика.

Кад примиш ово писмо, одма ми одговори на њ и јави ми у коме си корпусу. За овамо не старај се ништа, сви су ти здраво које радо имаш. Сви за тебе жељно питају и поздрављају те како и ја.

Твој ујак

ВИНЦЕНЦУ БАЛАРИНУ

9. јуна 1846.

Видим из Вашег уважајемог листа од 6/18. овога мјесеца да је дата свобода заточенијема Црногорцима противу свакојега права народњега у тавницу скадарску, и тај ми је Ваш глас пријатан. Турци су и данас непријатељи христијански као што су били у четрнаестом вијеку, само да могу. Они, да су могли скрити од државама христијанскијех, те би то неколико Црногораца како су их ухватили, исјекли. Они су све они исти зли и бешчеловјечни варвари иако се у лажавој маски пред Европејцима показују. Ви их добро познајете како оно прозорљиво лице које се од дужег времена међу њима бави, па зато није потреба да их Вама дуже карактеризирам.

Вашу неусипну дјејатељност и человјекољубиво состраданије, које сте к поменутијема заточенијама показали, ја душевно чувствујем. Оно је похвале достојно и пуну благодарност заслужује. Ови похвални Вам подвиг одзваће се и пред престолом Вашег премилостивог и нама свагда благонаклоњенога императора. Моја би благодарност к Вама онда испуњена била када би за ово похваљено дјело к страдајућима по мјери Вашијех заслугах видио Вас награђена.

Впрочем с чувствима срдачне моје благодарности пребивам.

Ј. А. ТУРСКОМ

Цетиње, 2. јула 1846.

Ваше Високопревосходитељство,
Милостиви Господине,

Мислим да Вам није неизвјесан противу свакојега народнога права бешчеловјечни и злобни поступак сераскер Решид-паше спрема 85 Црногораца, а тако исто и спрема неколико поданика аустријских, но овијема буде одма дата свобода, а над Црногорцима, затворенима у погану тавницу скадарску, открије се она злоба којом су свагда Турци напојени противу овога народа. Да Турци нијесу принуђени показивати се у пријеварној маски образованија пред просвјештенима силама европејским, они би поступили с поменутима Црногорцима у Албанији готово онако као што се с бијелијема људма поступа на островима Зеландије.

Речени невини Црногорци страдајући у тамници турској, гдје су мучени и глађу и жеђу, а највише ужасном Турцима својственом нечистотом, имали су у Скадру једног јединог заступника, којег је душа бољела за невино страдајућима, а то је био г-н д-р Баларини, аустријски вицекомсул у Скадру. Овај благородни кавалер непрестано је посјешчавао, бодрио, потпомагао Црногорце и с пашом је често у распру ступао за овај бешчеловјечни поступак. Овим сјајним подвигом човјекољубија Ваш је вицекомсул благородност своје душе показао и ону свагдашњу благонаклоност коју пресвијетли двор аустријски има к овој шаки народа горскога.

Мене је г-н Баларини у овоме дјелу веома задужио и ја му остајем вјечно благодаран. Но благодарност је једна само искрица која сјеца на душевни олтар, а отолен се као електричком жицом преноси к ономе тко човјека овако високо задужи. Ја само оволико могу, а ово је мало. Ви пак можете оно што треба, само ако изволите. Тога ради и обраћам се к Вашему Високопревосходитељству молећи Вас како ону сјајну особу која је к мени свагда добро расположеније и пријатељство показала да благоволите исходатајствовати код Вашег премилостивог цара г-ну Баларини награду достојну његовој заслуги и чести аустријскога имена по изложеноме дјелу.

Впрочем чест имам називати се са свагдашњим мојим к Вам високим уваженијем

Вашега Високопревосходитељства,
Милостиви Господине,
покорњеји слуга

владика црногорски
П. П. Његош

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 16. јула 1846.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

У нас је ову годину суша да је такве не памти садашњи нараштај: њиве ни своја сјемена нијесу донијела, народ је цио без жита – ово је горе но куга. Скадарски паша од имена својега правитељства обећаје јавно свакојему Црногорцу дати жита на дар да се преране за ову годину, само који се Црногорац јавним противником своје власти покаже. Ова крајност могла би лако неку побуну код нас учинити. Тесно ми отвсюду.

Всемилоствивјејше пожалованије мојега високога покровитеља на покупку жита ја ћу употребити на помоћ народа, па и све друго што узмогу; али ће то све мало бити, јербо је сунце спржило све и народ је без жита. Са душевном горешћу ово Вам соопштавам, налазећи неку утјеху у том што ће Вас, како мојега јединоплеменика, тронути моје лично стање.

С истинитим високопочитанијем чест имам назвати се

Вашега Високоблагородија
Милостивога Господина
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

П. П. У исти час дође глас да сабира паша скадарски војску многочислену да удари негђе на нашу Крајину. Поводом тога служи му неурожај Црне Горе. Посљедствија ћете овога разабрати каква буду. Ја само дужност себе постављам ово Вама објавити. – В. Његош.

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 6. априла 1847.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Сутридан пошто сам ја изишао из парохода, сирјеч 26. прошастога марта, премамљени митом, а највише житом и хљебом на ову гладну годину, неколика села црногорска од нахије Црничке објаве се непријатељи својему правитељству. Паша скадарски, који је о томе и радио, одма пошље међу њих на помоћ им око 3-4000 војника, хљеба доста и џебане. Ради тога буде принуђен Сенат отпрати 2000 Црногораца, предвођенијех мојијем братучедом Георгијем, сердаром ријечкијем, сердаром цетињскијем, и тако ове 2000 Црногораца ударе на прво од побуњенијех села, у којему је била војска турска и џебана, и послјед упорнога боја опале неколико кућах у селу Бољевиће и Турке изаждену. С наше стране било је мртвијех 19, а рањенијех око 20 људи, међу којијема је и мој братучед малу рану добио од зрна од кумпаре; а с турске стране около 60 мртвијех и рањенијех кажу да је пало. Црногорци у овоме боју похватили су били и неколико живијех, но, бивши све христјани, даду им слободу.

У нас је велики глад и мука. Паша скадарски је изнио по граници на неколико мјеста хљеб и жито, и свакојему га Црногорцу дава на дар на сву његову чељад, само ко ће у буну противу својега правитељства ступити. Милостиви Господине, не можете вјеровати шта се ради: толико хиљада црногорскога народа што даром храни и што им дарива сребрна оружја и хаљине, како Вам је познато; на буну их подиже, дава им џебане и захире колико им је год воља, и сувише војске. Из преднаведенога моћи ћете разумјети оно затрудненије у којему се налазимо. Ради тога молим Вас да објавите ово Вашему началству.

С особеним високопочитанијем и преданошћу чест имам бити

Вашега Високоблагородија,
Милостиви Господине,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ВИНЦЕНЦУ БАЛАРИНУ

28. јула 1847.

Колико ми је тешко Вас изнова обременјавати мојим писмом, него пријатељско Ваше к мени расположеније и нека дужност мојега званија дају ми слободу Вам писати.

Грдне и бешчеловјечне интриге паше скадарскога које употребљава по границама црногорскијема Вама су боље познате неголи иједноме Европејцу. У овијема интригама што се може видети она злоба душе хијенске са којом су Турци млијеком материним задојени и првенствовали свагда пред најзлогубијема варварима који су се до данас на свијет показивали. Паша је скадарски толико новцем, хљебом и разним стварима даровао Црногорце. Рашта је то раздао? Жели крви црногорске, жели се ње пити. Његова су наставленија била која је давао онијема Црногорцима те су га мамили: „Сијеците, робите, палите и истребљавајте плодове и усјеве. За то ћете велику награду свиколици од цара примити, у којег је блага као воде у море.“ Најпослед, да му је све за руком изишло, шта би учинио? Једно зло и крвопролиће које би се најпослед највишијем злом турскијем завршило. Хиљада или пет хиљада Црногораца да су погинули, све једно бива – Црна Гора има простора, за једну годину би могла набавити милион житеља. Али права турска душа не живи ако не дише злом христијанскијем. Јесу ли вишеименовани послови сходни с духом деветнаестог вијека и с намјеренијама младога султана преобразоватеља?

Интриге су пашине добиле ону цијену за коју су, али се још код њега у Скадру налазе четрдесет-педесет Црногораца, које је ове гладне године домамио на хљеб и на мито, и у тајство их код себе оставио (које тајство готово је вид ропства добило). Они се данас налазе у Скадру у најжалоснијем стању, готово су сви болни и губави од нечистоте, умиру и муче се. Истина је да они не заслужују мојега никаквога вниманија, али ме опет њихово жалосно стање боли. Ко ме ћу се за њих обратити да их избави од те муке ако нећу Вама, мојему искреному пријатељу, кавалеру човјекољубиве и благородне душе и консулу онога могућега двора који је свагда великодушним благовољењем дисао к Црногорцима? К Вама се обраћам, Високоблагородни Кавалеру, молећи Вас да употребите Ваше могуће влијаније и Ваше познато благоразумије да ослободите страдајуће Црногорце, који противу свакојега права народњега страдају данас у Скадру.

Извините ме великодушно за ову досаду и изволите сохранили ме у Вашему

драгоцјеному пријатељству.

ОСМАН-ПАШИ СКОПЉАКУ

Цетиње, 5. октобра 1847.

Владика црногорски поздравља Осман-пашу Скопљака, везира скадарског.

Дошло ми је твоје писмо од 17. фебр[у]а[ра]³ о. г., у којему неке ствари смијешно напомињеш. Прво, што кажеш да оперемо своја срца, па да учинимо сваки лијепи начин и слогу на наше границе, моје је срце за људе свагда чисто и опрато, а с нељудима принуђен је човјек да се нељудски влада, јер иначе не може и да би хтио. Што се хвалиш да имаш код мене пријатеље који ти доказују моје намјереније, добро кад их имаш, мени их не казуј да од мене не пострадају. Ову и другу оваку ствар ти можеш казати онијема који свијет проз чибук гледаше, не мени. Моје је намјереније јавно и чисто, кога је како ваља онако са мношвом у сусједству и да живује.

Ти говориш да ја све нешто тражим. А шта бих ја то тражио и са киме ћу га тражити? Када је Бајазит (Илдерим названи) Босну покорио и када су дивље орде азијатске наше малено но јуначко царство разрушиле, онда су моји преци и јоште неке одабране фамилије које нијесу ту погинуле од Турака оставили своје отачество и у овијем горама утекли. Ја сам инокосан, ја сам сирак. Помисли ће су ми браћа, славни и гласовити кнезови и војводе нашега царства. Ће је Црнојевић (Бушатлија), ће је Обренкнежевић (Махмутбеговић)? ће је Кулиновић? ће је Скопљак? ће је Видајић? ће је Филиповић? ће је Градичевић? ће је Сточевић? ће је Љубовић, ће је Ченгић? Па ће су многи остали? Камо господа и цвијет нашега народа да своје отачество и своју славу заједно потражимо, да смо сви наједно? Онда бих ја с њима нешто велико потражио.

Бог сами знаде када ће се они своје славе споменути и до када ће се ова моја браћа од своје рођене браће туђити и називати се Азијатима, и до када ће за туђу корист роботати не сјећајући се себе ни својега. – Од онога несрећнога дана откако је Азијатин наше царство разгњавио, са којим се ова шака горштака за општо поштење и име нашега народа бори? Све са својом рођеном браћом истурченом. Брат брата бије, брат брата сијече, развалине су нашега царства у нашу крв огрезле. Ево наше опште несреће! Ово је несрећа и вражда братска више но сила туђа учинила те је наше јуначко племе постало туђима надничарима и служитељима како што си и ти туђи надничар. – Кукавну је Црну Гору овај разур нашега народа готово удавио, но и општио. Ово је учинило те је данас Црна Гора и бити ће довијека алмаз у витешку круну. – Ја бих волио но ишта на свијету

³У неким објављеним верзијама стоји: 17. септ. (Прим. прир.)

виђети слогу међу браћом у којима једна крв кипи, коју је једно млијеко одгојило и једна колијевка одњихала. Што се пак тиче мене самога и ове шаке народа, ја поштења нимало више не желим но га имамо пред великијем и опамећенијем свијетом, но се нешто друго жели, јербо је крвава храна и голо поштење. Ја бих рад да сам се мало доцније родио, јер бих видео своју браћу ђе су се себе и својијех споменули и ђе [су] јавно пред свијетом казали да су они достојни праунуци и потомци старијех витезовах нашега народа. Када се ова света ријеч изговори, благо цијелом нашем племену. Онда ће име црногорско, босански и прочи витезови српскога народа како свети талисман (аманит, запис) честовати и у њедрима носити.

Ја чујем да ти Црногорце хајдуцима називаш. То име нимало срамотно није. Хајдук значи *chevalier* (*Ritter*). На примјер, кавалџери су ови хајдуци: Марко Краљевић, Реља Омучевић, Гергелес Алија, Тале Ораманин, Скендербег, Стојан Јанковић, Илија Смиљанић, Бајо Пивљанин, војвода Драшко Поповић, војвода Вук Мићуновић, Никац Томановић, Црнац Карамахмут, Карађорђе, војвода Вељко Петровић. Ово су само неки од нашега народа који нијесу данас у животу, а ови су тројица и данас живи: Абделкадер, Шамил и наш војвода Мића Морачки.

Истина је да су неки Црногорци убиваоци, грабителџи и мамителџи, али их необуздана и дивљџа сила турска насили, па и јуначка невољџа. Помисли, мој драги земљџаче, оволико народа сабило се у овим горама, готово од свуда затворено. Кад је година иколико родна, може се прилично прођи, али кад дође година као што је лањска била, живџа мука од њих бивџа. Ја сам се лане неколико мјесеца уклонио у Беч и у Млетке навластито да ову муку очима не гледам; а друго, ја сам срца жалостивџа, па бих све своје разурио, а свакојџако ми је мало што и остало. Када са мном говориш како мој брат Бошњџак, ја сам твој брат, твој пријатељ. Али када говориш као туђин, како Азијџатин, како непријатељ нашега племена и имена, мени је то противно и свакоме би благородно мислећему човјџеку противно било. Ја знам ти ћеш рећи када ово моје писмо видиш: „Шта овај човјџек којџешта пише и снијева?“ али се надам да ће наши потомци, кад било да било, дати достојну цијџену отачџства љубнимџа мислима и писму владичину, на којџега се данас виче са сваке стране како на бијџелу врану.

Владика
Петар Петровић Његош

ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ

Цетиње, 1. новембра 1847.

Почитајем г-н Караџић,

Већ је вријеме да Вам дајбуди на треће писмо одговорим. Молим да ово не припишете љености или другој и горој работи. Вама је неколико и повише но другима моје стање извјесно, ради тога ми се лако код Вас и извинити. Бог и ја сасвим знамо моје положеније. Паклена се мрежа разастире. Стари су се ђаволи бојали крста, а данашњи се боје слободе. Да је човјек постојан, што би требало да је, ја бих јој најусрднији жрец био, али ми кад и кад крвава и тврда борба досади, те проклињем час у који је скочила ова искра у наше горе из гомилах пепела величине Душанове, рашта и она није умрла ђе се огњиште српско угасило, но се припела на гору те бљеска и довукује на себе громове злобе и зависти како златна игла потресне стријеле облачне. Не, Боже ме сачувај, ја сам највиши грешник на земљи када што противу ње помислим – она једина нас издваја од проче животиње. Е! да је груба маса дивљине, злобе, тирјанства и глупости слијепе не окружава, ово би била најсветија, најсилнија одаја душевноелектрическога телеграфа.

Ја бих веома рад био да се није ополчила српска јерархија на Ваш превод *Новога завјета*. У томе послу нејма се рашта моје мјеније тражити, јербо други послови мени не допуштају да се оном науком како би требало занимам; стога и моје мјеније не би важило ништа као неопитно и неосновно.

Особито би ми драго било када бисте пријатељски од моје стране поздравили г. Савку Г. Николића и њину напредну и благородну ђечицу, и да их увјерите да ми је спомен о њима свагда пријатан.

Поздрављајући Вас и Вашу поштену фамилију, остајем

Ваш почитатељ и слуга
в[ладика] црногорски
П. П. Његош

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 11. новембра 1847.

Ваше Високоблагородије,

Ето и Вас. Добро пошли! Слава Богу што су Вас вјерно силе служиле на толико далеком путу. Сада треба неколико отпочинути док се душевне силе у ред ставе иза буре великога, разбалованог и смијешнога свијета. – Пријатни свој кров једино је убјежиште од смутнијех и несмисленијех бурах. Ово ја судим по себи, јербо мени свагда сопутствује противни вјетар, а прибјежишта за мене, по прилици, нејма до у гробу. – По срећи Вама је сасвијем другојаче: Вашему је бродићу вјетар у крму, а убјежиштем се благијем и пријатнијем наслаждавате. О судбино, судбино, рашта си мени тако строга? Ја сам твој великомученик. Звијезда под којом сам се родио ваља да је сателит раскаљенога Меркура, те не може благе зраке на мене пружити. Мојему ангелу хранитељу ваљда јошт глава мрчи од некаквога Бакусовога пира. Доиста је удивленија достојно да се све наше ствари на обратни дурбин гледају, ал' да, што хоће људи, то и вријеме трпи. Тако, на примјер, кад Црногорци почну самовољно радити, као што су свагда, кад кажу: „Владика је човјек слаб, па би требао строжији и способнији човјек да њима влада.“ Кад се преступници накажу, онда веле: „Владика влада строго, тирјански.“ Када Турци нас пуште те мало отпочинемо, онда кажу: „Већ Црногорци нијесу они први, него им је управленије данашњега владике јуначкоме духу много повредило.“ Кад Црногорци не мирују, но се свете и гоне с Турцима, онда кажу: „Томе је узрок славољубије данашњега немирнога и крвожеднога владике.“ Свака се наша побједа крије и назива суровом, дивљом, и Бог зна каквим именима. Турска се побједа пак похваљује и за њу се каже: одржали су ти и ти Турци сјајну побједу над одметницима, непокорницима, ордом дивљом, која само своју самовољност безаконим правом оружја и силе подржаје и пр. и пр. и пр. Свачије је право оружја свето и најзаконије до нашега. – Еј, кукавна Црна Горо! Сирота пука, она не припада племену људскоме, но је из неба пала или из ада искочила, те је се свак туђи. За наше подвиге и борбе за слободу, за име славенско, за христијанство нејма благородне симпатије. Наша крв, наша страдања и муке не заслужише чловјеческога состраданија.

Ја знам добро да Вас, како благороднога брата Србина, наше стање интересира, него што бих Вам новог јавио кад су Вам извјесне интриге које Диван употребљава преко скадарскога паше? Оне су готово сваки дан јаче, тј. виша обећања и трошкови, само да

је код нас анархија и да се једном докаже Црногорцима да оно што ја радим није добро.

Имам нешто ново: 25^{га} пр. октобра удари кријући на наше ускоке у Тушину 7-8 хиљада Тураках, но малина нашијех покажу се јуначки, што је мало кад било: потуку и порањавају около 100 Тураках, узму 30 коњах, ухвате 40-50 живијех, но су то христијани били, те их не посијеку, но им само узму оружје, и тако рашћерају Турке као орлови кокошке. Турци су нашима мало штете учинили: само што два ђеда слијепа посијеку, још тројицу убију и двојицу ране.

При Вашему приложено писмо од мојега сестрића Цуце примио сам, али ми је зачудо да ми ништа не пишете јесте ли га виђели, како је, је ли какав успјех учинио у наукама и каквога је поведанија. Учинили бисте ми љубав кад бисте изволили штогод о њему напоменути ми, јербо, како је да је, не може да ме неколико не интересира.

Поздрављајући Вас и Вашу почтењејшу фамилију остајем

Вашега Високоблагородија
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ЕДОАРДУ ГРИЈЕУ

Цетиње, 18. јануара 1848.

Изволите наћи у Вашему окружију купце, ја ћу одма принудити Црногорце да их продају, па и то не за ону ц[и]јену што би кћели Црногорци, већ коју погађачи назначе.

Да пак мирачка земља томе подлежати не може, то Ви и сами знате, јербо Мирчани без ње никако сушествовати не могу што се не би раселили, а ја ни могу нити ћу согласије дати на раселеније Мирца. Ради тога и молим Вас да изволите изнова представити стање мирачких ствари пред очима Вашег началства, молећи га покорно од моје стране да се удостоји погледати на стање мирачко и да по својему познатому благоразумију друго расположеније дјелу мирачкоме удостоји се учинити.

Нимало нека се не чуди Ваше Високоблагородије што је мени противно да данашњим даном тако Ви поступате с Црногорцима. Али Ви кажете да испуњавате власт царску. Е, добро, кад је воља царска да се сваки дан Црногорци бију, плијене, робе и различнијема другијема начинима бешчесте, нека буде тако; ал' ја сам увјерен да би се и царска воља гнушавала подобнијех злодјејанија, а не да их јошт проузрокује. Впрочем Ви чините, па знате и ради шта чините.

Прошле године поробљена је кућа Балића у претурији кастелновској. Ви сте говорили да су је поробили Црногорци. Ја сам се пак толико мучио да томе великоме из речене куће изнешеноме благу у траг дођем и најпосље сам дознао да кућу о којој је ријеч нијесу Црногорци поробили него људи од Вашег окружија, и, између 40 и неколико разбојника који су ту кућу поробили били, 7 и то најнезнатнијих Црногораца, а остали су сви били од Вашег окружија; па послјед, кад су ту срамотну крађу дијелили, Црногорцима мало што и дали, но је све остало у лупежах од Вашег окружија. А за ово ће Вам све казати чисто неки Васо Каланџија, који им је друг био, а ето га сада у Вашој тавници. Ви ћете може бити рећи да ја правдам Црногорце, но то би било против моје чести и интереса кад бих криве правдао, као што је противу моје чести када прави страдају.

Ја мислим да сам већ на опиту многократно показао колико је мени драго добро согласије међу Црногораца и Бокеза, а и поданас ћу, ако Бог да, у свакоме случају колико узмогнем и што се до мене дожене, ради тога се и Вама молим и препоручујем Вашему пријатељству да не допуштавате таква насиља и бешчеловјечија да се чине, него да се и сада благо и праведно у тој провинцији с Црногорцима поступа, како што је свагда откако њом Аустријци владају.

ЊЕГУШИМА

Цетиње, 16. марта 1848.

Би ли ко могао вјеровати да ће се догодити што се догађа? Ја ви залуду пишем, залуду заповиједи шиљем да зла и погана ђела не чините поданицима ћесарскијема; него видим што се надао нијесам, да за моје заповиједи главе не обрћете. Ако радите ту буну противу ћесара, ћесар је велик за њу чути или не чути; *ако ли је радите за инат мој, то сами своју кућу разурате.* Које било да било, добро је да ве познам какви сте ми; као сваком што сам писао и заповиједи шиља, тако ви и сада залуду пишем. Устајте на ноге сваки ако ме чут хоћете и не дајте на границу његушку да се догоди никакво злочинство у Боку. Нећете ли ме послушати, а ви се разберите што учинисте, да мени образ нагрдисте, међусобни суд разуристе и себе у ништа бачисте.

Н. Н.

Вероватно пре 20. марта 1848.

Ваше Високоблагородије,

Би ли врагу на ум дошло што ће се догодити? Да, од подобнога народа може се свашто чекати. Тешко ономе ко је њин поглавар; – то је најжалоснија судбина на свијету. Истина је да су Црногорцима многе неправде у правима нанесене, али ко би могао помислити да ће они одједном у овакова грдна преступленија угазити? Ништа не знам што бих охтио рећи видећи их ђе моја заповијед ништа не важи, заповијед и совјет мој, њиховога највишега доброжелатеља; видећи их преступницима противу онога царства које се великодушним благоволенијем свагда к њима питало. Све ћу моје могуће силе употребити да се ово зло угаси и надам се да ће ми кад-тад виновници овога главом све платити.

Поздрављајући Вас пријатељски, остајем с обичним мојим к Вам почитанијем.

В[ашега] В[исоко]благородија

НИКОЛИ ТОМАЗЕУ

Цетиње, 21. априла 1848.

Počitajemi gospodine Tomaseo,

Primio sam Vaše pismo od 31. marta n. s., koje me veoma udivilo. Nije mi nužno bilo napominjati dužnosti k čovječestvu, jerbo su one sveti amanet koji je priroda dala svijema osvještjenima ljudima. Ko obožava svobodu i ko je upravo svobodan, on podobnome sebi ne želi ni tvori obide, jerbo gazi obožajemu svetinju nogama. Zla kleveta! Bog znade kada će se pleme slavensko ispod njene gadne anateme osvoboditi i kada će ga zora istine obasjati. Osobito pak protivu ovoga svobodnoga gnjijezda kleveta vječno germi. Je li kervavije stranice u svemirnoj istoriji od černogorske? Je li strašnije, viteškije i duže borbe među nejednakostiju jošte svijet vidio nego što je vidio borbu Černogoraca poslje padenija carstva na Kosovu? Zloba i kleveta sve su ovo od svijeta koliko su mogle krile i naopako ga predstavljale iz ova četiri uzroka: prvo, što smo Slavjani, koje kleveta posvuda goni; drugo, što su naši susjedi svagda bili neprijatelji svobode, protivu nje su tvrđi kordon deržali nego protivu čume; treće, fanatizam trostruki, pakleno sjeme nesloge, koji je našem narodu više zla učinio no sve inoplemene sile i oružje; četverto, što su Černogorci u gdjekojima nepristojnostima učenici turski, te urade gdješto po običaju turskome.

Da! Cijela se gotovo Evropa danas služi jednim šibaletom, isti šibalet upotrebljavaju Černogorci evo četiri vijeka i po: on priliči čovjeku da nije buran i kervav.

Žica koja cijelo Vaše pismo prolazi iz dvije je strune upredena. Ja ih obje dobro vidim.

Budite zdravo i veselo.

Vaš obični prijatelj

Vladika cernogorski

АЛЕКСАНДРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ

Цетиње, 2. маја 1848.

Ваша Свјетлост,

Казати ће Вам г-н Бан моје намјереније. Не дао Бог у данашњим опстојатељствима да Ви себе не покажете пред српским народом за онога који и куда Вас призваније назначује. Нека све препоне падну које би се дигле на униженије Ваше пред народом, који Вас већ спаситељним назива. Нека се крв српска ријекама пролије, нека страданије буде које хоће, само силно и свето име Карађорђево нека буде непреклоно на опредјеленије судбе. Све ће добро бити. Велики Ваш отац ако Вам буде огледалом, Ви сте бесмртни. Ако ли се склоните под влијанијем себичности страха, загрмљеће на то вјечно проклетство рода.

Ваше Свјетлости
пред[ани]
В[ладика] П. П. Његош

ИЛИЈИ ГАРАШАНИНУ

2. маја 1848.

Ако је игђе икога, нас ево; ако ли нема никога, ја не могу ништа до стиђети се што сам вам брат. Сад али никад, никад ако не сад.

БОКЕЉИМА И ДУБРОВЧАНИМА

Цетиње, 20. маја 1848.

ОБЈАВЛЕНИЈЕ

Од владике и свијех Црногораца драги поздрав нашој браћи од обје цркве Бокелјима и Дубровничанима.

Чујемо да у овоме преврату ствари у свијету и до вас доходе некакви позиви и ласкања од туђинаца. И то знам да се ваше скупштине на различите партаје дробе, ради тога и ми, како вама најближа браћа и највећи доброжелатељи у свијету, шаљемо вам ово објавленије којијем вам чисто дајемо на знање.

Прво, молимо вас, како нашу браћу, да сва друга намјеренија и позиве одбаците на страну, а да будете срцем и душом привржени својој народности и сасвијем вјерни и послушни Јелачићу, свому јединоплеменому бану од троједне краљевине, који је под круном ћесарском.

Друго, ако пак, сачувај Боже, покажете се невјерни својему бану и примите се туђина, а своје добро одбаците, знадите чисто, ми ћемо постати ваши заклету непријатељи, с нама ће се многи ваљасту јунак од та два окружја здружити и крв ће се издајническа немилице пролити и куће издајническе у пепео разасути. Ви знате да се ми не умијемо шалити, но пазите добро што ћете радити.

Треће, у случају нападенија каквога непријатеља на вас, ми смо у сваки час готови вама на помоћ притећи и за вашу слободу [с вама] уједно нашу крв пролити.

Тако знадите и да сте здраво.

БОКЕЉИМА

Цетиње, маја 1848.

Од мене, владике црногорскога и брдскога Петра Петровића Његоша, свему свјашченству, капетанима, кнезовима и свему народу бокешкоме поздрав.

Чуо сам и увјерио сам се да је сва Бока у договору здружена и непокорна се показала својему законитому ћесару Фердинанду I без икаква узрока или невоље, него по примјеру други манити народа који ће себе и вас без икакве потребе упропастити. Бока је и Црна Гора тако спојена као душа и тијело, један народ и дух, један обичај и језик, и један без другога не може ни живјети ни умријети, и зато вас ја у срцу не разликујем од Црногораца, и готов сам вазда [с вама] зло и добро дијелити. Али ја данас не видим да вам је икаква невоља но права ваша обијест. Зато вас отечески совјетујем да се ви те обијести прођете и да се својему ћесару покорите као прави синови својему оцу. Ако ли [ме] пак не шћесте послушати, знадите да ћу вам ја – с дозвољењем аустријске владе – с мојим Црногорцима назвати добро јутро и да ћу вам грђи но Турчин бити, а ви знате да се ја не шалим. Тако знадите и да сте здраво.

ПЕТРУ ПЕРОВИЋУ-ЦУЦИ

Цетиње, 6. септембра 1848.

Предраги сестрићу,

Видим из твојега писма од 6. прошастога августа да си ти рад поћи у Беч слушати философију и друге теби нужне науке, да си ту жељу твоју средством г-на Матије Бана молебно предложио Његовој Свјетлости књазу српском и да се он на њу саглашава. Што се мене тиче, ја не само што нијесам томе противан него јошт и душевно желим да ти у вишем свијету, гдје се науке у најбољем цвијету налазе, свој ум просвијетиш и да се образујеш, па зато и дајем ти пуну власт да своју жељу у дјејствије привести можеш, с тим обаче примјечанијем ако књаз српски доиста за добро налази тај твој полазак у Беч и ако ти он по свом великодушију благоволи одредити плату да онамо можеш науке свршивати.

Дајући ти ово на знање за твоје управленије и поздрављајући те, остајем

Твој
доброжелатељ и ујак
владика црногорски

СТАНКУ ВРАЗУ

Цетиње, 20. октобра 1848.

Почитајем г. Враз, братски те поздрављам.

Усрдна ти хвала за дивни дар који си ми послао. Ко је удаљен од свјесних људи и од литературнога свијета, тога и мала ствар ограши, па јошт кад је дар братски.

Чудна времена! – потреса – догађаја – преобразовања – уздигнућа, па и времена нестрпљења! Ноћи се молим да што доброга сним, дању да ми добро у новинама донесе. Сто пута је лакше онеме ко се бори но онеме који чама код куће. Да Вам могу што на муци помоћи, најсветију бих дужност под небом испунио. И да је иоле споразумјења било, могло се с нашега краја веће помоћи но се икому чини, па помоћи без муке и пјевајући. Иде ли наша ствар на те стране правцем? Хоће ли се наш народ свијету показати народом благородним и достојним самосталности своје или ће вјечно обожавати туђе вериге, које им већ толика вијека готово препилише врат и сатријеше народност?

Ја видим страшне погрешке. Мени се чини да се од правога циља далеко одступило. Боже дај да се варам. Ако се сада сагријеш, дуго ћемо тај гријех кајати. Онај силни и напредни Вам напрег и подвиг, ако се на зло окрене, тешко нашем народу. Она благородна, усрдна и велика ваша жртва, ако се принесе вражјем олтару, изневјерена је наша народност. Ја сам стрепио и питао се надом доклен није Б[ан] лишен главног началства, а сада, чини ми се, видим што је.

Јошт нешто. Ја сам се чудио што се то с нашим г. Гајом урадило, док ми сада раскажу све потанко каква је збиља несрећа слијепога демона код вас донијела да своје злобно и отровно сјеме и код вас посије и да порок баца на општега угодника наше народности. Зар је код вас непознат М[илош]? Та, људи, Бог буди с вама, оно је пакосни и лаживи несрећник којег грте сви пороци најгаднијег тирјанина.

Збогом, г. Враз, братски ти поздрав са свим народољупцима од твојег почитатеља

Владике П. П. Његоша

ЂОРЂУ СТРАТИМИРОВИЋУ

Цетиње, 8. новембра 1848.

Високоблагородни господине

Ђорђе Стратимировићу,

Прими, српски млади витеже, за знак признатељности овај дар од мене. Ово је лик Обилића, лик највећег јунака који се досад на земљи појавио. Каквим се знаком могу толико дичити српски родољуби-вitezови колико овим? Он је јединствена бојна награда твоје собраће у соколовом гњезду. – Који би знак на твоја јуначка прса љепше пристао од овога? Прими га, дакле, с оном искреношћу и усхићењем с којим ти га шаље с најискренијим братским поздравом

владика црногорски
П. П. Његош

Ј. А. ТУРСКОМ

Цетиње, 17. новембра 1848.

Ваше Високопревосходитељство,

Истина је да су Црногорци спремни да буду у помоћи својој браћи Хрватима, једно по једноплемености, а друго по њиховој природној наклоности војничке трудове сносити. Видећи ја да моја сабраћа Срби и Хрвати показују се најавно да правцем иду наклоњени к народности и к поретку, и мене је иста мисао одушевљавала која и Црногорце, ако устанак Србах и Хрватах не би била слијепа нека подстрека, која би на опште наше поруганије пред свијетом служила. Када би ово посљедње било, Боже ме сачувај од тога учестија, тада би ја њих за најпоследњи народ у свијету држао, тада би ми се мрско било њиховијем братом називати. Ако су они најсрамотнији пут издајства законности своје изабрали, па када бих у томе њиховим учасником био, онда бих се крио од сунца и од људих.

Ваше Високопревосходитељство, свагдашњи мој пријатељу, срдечно Ви захваљам на примјечанија у Вашем писму. Ви мене познајете добро, ради тога и увјерени тврдо можете бити да се мојом вољом ништа предузети неће што би ме с овом шаком народа слободнога учинило отпадником од правога и опамећеног свијета.

Овим Вас увјеравајући и одговарајући Вам на Ваш драги лист од 2^а новембрија н. с. под № 2484 пр., чест имам остати с обичним уваженијем.

Вашега Високопревосходитељства
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

НЕКОМ ТРШЋАНИНУ

Цетиње, 20. новембра 1848.

Почитајем Господине,

Драг ми је позив којим ме браћа Славјани тријестински позивају за својега сочлена у њином *Збору*. Основатељима истога Збора служиће на велику част ако он буде славјански. Наше ствари свеколике имају велику главу, а слабе ноге, те не могу опстати, па ја се и тому друштву бојим да не пође трагом за прагскијем. Е, сиромаси Славјани, што би Европа без робовах да јој није њих? Та морао би *mein Herr* збацити рукавице, а ефендум бенум побацити чибук, па се један и други побратимити са трудољубијем да им њина срећа у нарочитије поклонила Славјане. Да, наше је племе имуће других народах као проча животиња, и ко има више стадо, он је богатији. Ко се иколико сумљао да нијесу Славјани рођени за ропство, нека данас њино пословање види. Може ли што гадније на свијету бити од њине сљепоће? Ја се свагда чудим, а нигда се начудити не могу, како некима људима може постидно ропство толико драго бити. Они су подобни пашчету јербо се пашче трза да добије слободу, но како исту добије наново к веригама трчи да га свежу.

Куда би та срећа за мене самога и за ову шаку народа славјанскога да је наше велико племе правога вјероисповједанија мњенија освијешћених људих! Та и нашијема би од вјековах за слободу мученијама убрзо конач дошао! Али бадава, Славјани једнако за ропством теже.

Поздрав ти братски са свима пријатељима које имаш у Тријесту и са правим Славјанима.

Владика црногорски

ЈОСИПУ ЈЕЛАЧИЋУ

Цетиње, 20. децембра 1848.

Ваша Свјетлост,

Свакому се напретку Твојему радујем како сопственоме своме, јербо је Твој напредак народни, а то се зна и мој како Твојега собрата. Свијетли Бане, трудно ли је Твоје свето звање, но величествено и дивно. Тебе је тајна судбина на челу Јужних Славјанах поставила, Тебе срећа с дивним напредностима вјенчаје, али се види, све Твоје изопачују. Спаса си престол, династију и све њезине посљедоватеље; учинио си им услугу какву им нико јоште није учинио од њина постања, па Твоји задушници послје неколико дана мјесто захвале намећу Далмацији стари гвоздени јарам. А Далмација је Твоја бановина. Далмација за дивним братством не чезне, али што је сирота крива кад не види даље од носа? Али сада, или хоће или неће, морати ће се трсити талијанства.

Сваки народољубац, цијели народ наш у Тебе је очима упро и к Теби руке пружио како небом посланоме Месији. Твој је задатак велик, њим Европа нови лик добива, он миче гадну љагу са лица силних Славјанах, који до дана данашњега ништа друго нијесу били до продани и жалосни робови и надничари других народа. Ах, драги Бане, већ земља од ове мрске неправде стење, душе су благородно мислећих Славјанах у вјечној муци, стиде се свијета и људих због овога нискога стања у којему смо спрема других народах европејских, нашем сабраћом. Ради чега мимо проче народе овај зли нароч нас прати? Рашта смо привикли робовати, рашта своје силе не познавамо? Рашта неко слијепо задахнуће управља Славјанима, те се самовољно у туђе вериге вежу? Ја сам, истина је, с овом шаком народа под анатемом тирјанства и шпионства свободан, али шта ми је боље кад гледам около себе милионе моје браће ће стењу у туђе ланце?

Веома ме је обрадовало потоње Твоје писмо од 7^{га} децембра. Нек их буде туга. Може им бити називати Те баном далматинским. Нека именују како хоће, само нека је Далмација у Твојој руци, да се једном саставимо. Несносно ми је оно што Ти прво звање имјесто у царству обећаше, па одступише – од свашта ће одступити. И што се снажном мишицом не узмогне држати оно све треба за ништа сматрати.

Желио сам, да ми је могуће било, послати Вам у помоћ неколико Црногорацах и готови су свагда на Твој глас а на корист општу. Ништа ме досада на свијету није интересирало толико колико Твој посао. Ради тога би велику задужбину учинио да ме

чешће удостојиш Твојим неоцијењеним писмом. Свако, мало и велико, моли Ти Бога за здравље и за срећан успјех, а ја више од свакога, који с највишим почитанијем остајем

Ваше Банске Свјетлости
предани слуга

ДАНИЛУ МЕДАКОВИЋУ

Цетиње, 6. јануара 1849.

Кад свак ратује, ми мирујемо, а кад свак мирова, ми ратовасмо. Све су нами данашње борбе на страну, али нас борба једнородне браће јако пече, којој желимо помоћи да нисмо вјековима овако на крају југа запали и на грдну жалост удаљени. Знате, мила браћо, да ми од Косова збјежасмо се у ове горе, које непрестано нашом јуначком крвцом обливамо, којом су ове горе постале јуначке и непобједиме, и у истима нама је наша драга слобода једини и најсветији знак српског поноса и славе. Ми се боримо у нашим горама, у нашем Богом утврђеном граду, у граду слободном гњезду, гдје се поносити српски соколови легу. Боримо се на отвореној пољани против сваког душмана за образ јуначки, за славу дичног имена, за вјеру и дражајшу слободу, која је наша чиста и невредима светиња. – Знајте, браћо, да кроз наше јуначке чланове тече права српска крвца, знајте да смо од искона заклели се прахом наших прадједова „радије с мачем у руци умрети но иједној се сили срамном ропству предати“. На жалост нашу, ако вам не можемо данас помоћи, а оно смо, право да речемо, на понос и дику српском роду и не сумњајте да неће вријеме доћи кад ћемо се даље упуштати да вам поможемо и нашу крвцу заједно с вама пролијемо. – Ни досад нијесу наше мишице крвцом до рамена обливале се за саме ове чудновате горе, но јесмо и за друге, а понајвише за силну браћу Русије кад им је год потреба била. Данас је Русија силна и велемоћна, па нек свети аманет одужи вама, мила браћо, јер ми бисмо, али смо предалеко стањени и несрећна нас политика јако одвојила, за које јој нимало фала. – Ми смо сиромаси, али јуначким поносом и човечном слободом богати, која је најљепши дар човечества. Ми сад тек чујемо за вас кад чујемо ломљаву и праску ваших пушака, ваших бритких палошинах, којима браните своје отечество, браните и борите се за слободу – цвјета вам образ пред свијетом! Нас је мала шака, али смо срца уздања, да се никог не бојимо до Бога милога, који нам вазда у нашој невољи помага. Да нас није од сјевера одвојила Босна и Ерцеговина, а од запада Далмација, ми бисмо вама давна у помоћ дошли, али погледајте да немамо пута, но смо опкољени нашим и вашим незнабратама, који се радије у туђе крило бацају но да се са нама удруже. – Нас Лацмани називају ајдуцима, али је поштеније име благородног ајдука, но њиово срамно ропство, јер ми имамо се чим поносити, а они, јадни, немају ни имена од народа, већ мисле да је Млечки прва звјезда у свјету, а крилати лав најмудрије створење. Не чује се наша лијепа поздравка: *добро јутро и помага Бог*, но бу *ђорно*, бу *ђорно шјор*. – Оканите се такве лудорије, а угледајте се на осталу браћу, која вам и опет добра желе. Лав је

поломио крила и упао у пучину сињег мора, ком још само комад репића вири; а кад и ови комадић умакне, што ћете онда? Није лав ваша дневна звјезда да вам свјетли пут по бјеломе свјету, но туђа крила, туђи репић, које у вашу торбу уљести не може. – Једном смо вас поздравили да се придружите браћи Рватима, да сте заједно док вас зла срећа понијела није.

Господине уређиче, примите поздрав из наших гора и напредујте дихањем српског духа, које сте досле показали. И да сте здраво.

СТЕВАНУ П. КНИЋАНИНУ

Цетиње, 14. јануара 1849.

Високородни господине,
Стефане П. Книћанине,

Дико рода нашега! Ти ми потпуно оправда име војниках Душанових и Карађорђиних. Моја и свакога правога Србина велика је признатељност к Теби. – Ти си се из саме благородне гордости роду на жртву дао и страдајућој браћи у помоћ притекао. Ради тога ћу Те ја вјечно љубити и вјечно уважавати.

Из чисте признатељности к Твојим подвизима шаљем Ти на дар лик бесмртнога Обилића. Он ће добро пристати на прсима побједитеља томашевског и спаситеља Панчева. Зато га прими, млади војводи витезова србијанских, с оном искрености и усхићењем с којима Ти га пошаље уз најусрднији братски поздрав

владика црногорски
П. П. Његош

Ф. С. СТАДИОНУ

Фебруара 1849.

Ваше Сијатељство,

Она иста чувства чистога пријатељства која су ме свагда одушевљавала спрема сусједне Аустрије и данас ме одушевљавају. То ја у себе чувствујем, тим се руководим, и ово ће Вам моја дјела освједочити и тисуће Ваших поданиках. Ја ћу оваквим и унапријед остати и због тога моје се име не да злоупотребљавати, нити се к њему могу никаква опака толмачења односити.

Истина је ја сам љубитељ благоразумне слободе, која дичи и облагорођава човјека. Она је наш жртвеник којему се најблагороднији производи овога горскога гњијезда јошт од пантивијека приносе. Него је и то истина, стотине путах дјелом освједочена, да сам ја највиши непријатељ анархије, која је гора него куга. Та мене је анархија више главобоље дала но иком у Европи.

Ја нејмам причине бити непријатељ Аустрије, иако је досадашња аустриска политика на наслов Црне Горе и мрзила, али се никада није покушавала противу наше слободе, него одселе надам се да ће и код Аустрије бити благородна симпатија к Црногорцима.

Што се тиче мијешања неких општинах црногорских у послове бокеске, тога је противу моје воље пођешто досада бивало и може бити и посада да штогод буде, и томе није ништа друго причина до близост општинах и кршно горско мјестоположеније, ђе је мука сасвим то укинути најстрожијима запрекама доклен су гођ у Боки комешања. Истина је да моје влијаније јако дјејствује на народ бокески, и ако Бокезима буде олакшица соразмјерна њиховом биједном крају, неколике моје ријечи довољно ће бити, ако је угодно аустриском правитељству, да се они поврате у послушаније. Ако ли им пак остану на врат исти терети који су им наметнути ево неколике године и које никако по њивој биједности сносити не могу, ја се у то нипошто мијешати нећу, јербо бих противу своје чести поступао.

О, колико ми је драг овај случај да Вам честитам Ваш срећни напредак, који ће за народ цијеле империје срећан бити и Вас обесмртити, и да Вас искрено пријатељски поздравим.

Овим одговарајући Вашему Сијатељству на Ваше драгоцјено писмо, остајем Вашега Сијатељства засвагда пријатељ [и]

покорњејш

АЛЕКСАНДРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ

14. априла 1849.

Ваша Свјетлост,

Не могу пропуштити овај zgodни случај да Вам се и писмено не поклоним чрез г-на Јанковића, тако исто и да Вам моју свагдашњу жељу не напоменем. Војводство на слабе гране стоји, па и да је сасвим ослобођено од Мађара, за Српство никаква напретка, како Срби за себе не војују него за туђина. Хвала Вашој Свјетлости и Вашој Србији до неба за благородна и велика Ваша пожертвованија. Куд би та срећа српска, мјесто Војводства да се онда на Босну окренуло. Данас би се у рукама имало оно што се не би могло лако изгубити. Да једном може букнути ентузијазм силнога нашега народа у Турској с подобним мјестоположенијем, Србима не би нико могао врха главе доћи. Мени се види да ми ово свагда можемо урадити само кад шћети буде Ваша Свјетлост и Ваша Србија. Ја сам о овом послу говорио и с г-м Јанковићем, који ће Вам моје намјереније расказати колико га је могао разумјети.

Не замјерите мојој искрености и будите здрави и весели за срећу и дику цијелога Српства.

Ваше Свјетлости
особ. почит. и слуга
владика црногорски

МЕДУ ПУЦИЋУ

Цетиње, 23. априла 1849.

Почитајемо графе Почићу,

Хвала на братској успомени, на красном дару којим си ме обдарио. Та ово нијесу Талијанке но китне и гиздаве Српкиње, које ће сваком родољупцу душу ограшити. Штогод је у њима умотвора он блиста у светом храму нашијех музах чистим вјероисповједанијем народним. Дубровник је јединствена дика књижевности наше, а ти си дика његова. Еј, кукавни Срби, свачија их сабља сјече, истријебити их не мога, нити их икакви тирјански ланци кадри бише одржати да робују, а глупи их мисионери својима лажама окужише и утријеше: разлучише Србе пукe и невинe сваки на своју страну, отуђише брата брату, крваву сабљу међу Србима извадише и отискоше ријеке братске крви те провреше. Бог знаде хоће ли се Срби кад од ове смртне ране излијечити.

Драги Графе, данас су настала времена од пословања за оне којима ништа своје није урађено. Ја сам се у почетку нешто надао, но данас видим да је засад југословенство идеална ријеч која само празнијем гласом лијепо звони. Што је Бановина (Троједна Краљевина) и Војводство? То су мртве историчке ријечи – друго ништа. Југословени силе своје не познају, па и заслуге своје не виде. Стога они себе и предају слијепу у безусловно ропство туђину. Ово је вјечна мука за оне који су њихови и за оне душе које ово осјећају – него свеједно бива кад наша браћа не знаду разумјети што је дична слобода.

Г-н Милаковић до који дан послати ће Вам предбројитеље на „Дубровник-цвијет народне књижевности“.

Збогом, г-не Почићу, братски ти поздрав са свима родољупцима шиље

Твој почитатељ и слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ЈОСИПУ ЈЕЛАЧИЋУ

3. јуна 1849.

Веома ме је удивило Ваше писмо од првога травња о. г. Преласка црногорског с оружаном руком у Боку Которску сасвијем није било, даже и најмањих немирах веома се мало догађало, којијех је свагда пођешто бивало, каноти међу наоружанима опћинама, које су привикле често путах домаће спокојствије нарушавати. Ја сам свагда из свих силах настојавао, како што и данас настојим, да невредимо спокојствије остане међу Боком и Црном Гором. Мене је к овоме интерес Црне Горе водио, мене је на ово заклела из ђетинства најјача и најсветија свеза и љубав братска. Драги Боже, ове ће ријечи Вам цио народ бокески једнијем гласом потврдити.

Што се пак тиче уплива мојега братскога совјета на Бокеље, он је истина доста јак, и ја сам га готов у свако доба на ползу собратску употребити, него у том случају ако се Бокељима учини олакшица сходна њиховом бједном стању; онда чисто се уздам да ће једна моја ријеч сва комешања Бокеза утаманити; ако ли сви ти терети несносни, од неко доба на Боку наметнути, остану Бокељима на врат, ја се у том послу не бих могао умјешати, јербо бих поступио противу сопствене чести. О овом ми је нешто и г. Штадион писао, и ја сам њему исто овако за Бокеље одговорио. Збогом, Свјетљејши Бане. Желим ти од Бога здравље, у сваком претпријатију срећан успјех.

Твој собрат и најискренији пријатељ.

АЛЕКСАНДРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ

Вероватно јула 1849.

Ваше сам драгоцено писмо од 29. маја по г-ну Бану примио, такођер и од њега сам много којешта доброга разумио. Ваша благородна пожртвованија и велика помоћ нашој браћи у Војводству Вама су пред Српством освјетљали образ и бесмртно име у повјесници оставише. И то ми је драго било чути да сте све оне грдне партаје које куже Србију сповршили: и у најпросвештенијема народима не смије се човјек сасвијем (себи?) одати и у расположеније бацити, а камоли неотесанима простацима, којизи најблагородније поступке и опхожденија знају криво толковати и на зло употребити. По вољи Ваше Свјетлости назначио је г-н попечитељ Гарашанин г-на Матију Бана да се с њим могу споразумјевати и Вама доводити до знања о нашој општој ствари. Мени се овај начин допада и смијем исповједити пред Богом и Српством, како мало споразумјеније буде и чим томе иколико благопријатно време дође, да ће много лакше него што нам се чини желајему цјел постићи.

АНДРИЈИ СТОЈКОВИЋУ

Цетиње, 20. децембра 1849.

Поштену Вашу посланицу од 5^{га} овога и при њој приложено писмо од господина С. Гопчевића из Лондона на моје име управљено примио сам исправно. Како приспију она зрна, а Ви се постарајте својски да се одма прекрцају на какву трабакулу и отправе за овамо (per transito a Montenero) с препоруком да их г-д Стеф. Бјеладиновић у Котору прими и амо пошље.

Овом приликом не пропуштам јавити Вам да сам цигаре о којима је ријеч у претпоменутој Вашој посланици, а такођер и Ваш каталог од књига добио. Молећи Вас да г-ну Гопчевићу изјавите благодарност на дивнима цигарима и захваљујући Вам на Вашем услужном труду за свој рад, остајем

Ваш почитатељ

СТЕВАНУ П. КНИЋАНИНУ
Цетиње, 20. јануара 1850.

Самообмана је убитачна и за људе и за народе. Кому подноси, нека јој се подаје, али ја прославивши тридесет више осам Божића и пребацивши преко главе мнозину ада, не могу се и не хоћу обмањивати. Ја злу свакојем гледам право у очи.

ПАВЛУ РЕШЕТАРУ

5. фебруара 1850.

С удивленијем сам разумио да су ми од власти заостављена у Тријесту нека зрна топовска, а тако исто да сте ми и Ви у Котору заоставили неко мало количество селитре. Ја се не могу домислити што значи тај поступак противу мене, јербо, како сам гођ постао владиком овога народа, свагда сам с једнаком ревношћу дјејствовао за содржаније доброга согласија и пријатељскога споразумјенија међу Црногорцима и поданицима аустријскијема. Ја сам сто путах у мојему малому кругу дјелом показао пред оба рјечена народа, ја сам ово дјелом засвједочио у садашњему потресу Аустрије, сочувавши провинцију бокеску од совршене њене погибије. Ја сам мислио, иако је мој круг дјејствија мален, да су моја поступања и самоме двору аустријскоме извјесна, него видим да се варам и да су правитељству сасвијем противни докази, касајући се мене, представљени. Никада са мношвом правитељство не би могло овако поступати као што је сад поступало к једноме, ако и маломе но искреноме свом сусједу, јербо то није правитељство дивље и грубијанско, него правитељство просвјештене империје аустријске, које је свагда досад своје благоволеније к мени показивало. Мени досад забрањено није било, колико сам хтио, за овај мали крај набавити оружја или амуниције из Аустрије. Ја се и сада нијесам томе никако надао, нити се надам да ће се тај непријатељски поступак противу мене учинити, који сам у сваку згуду и у свако вријеме био и бити ћу по мојој возможности Вам искрени и прави пријатељ. Ја се уздам и молим Вас да ми пуштите то мало селитре те сте ми у Котору заоставили, и да пишете Вашој власти да ми отпусти она топовска зрна из Тријеста; тако исто и унапријед што би ми од потребе било да ми не буде забрањено набавити.

ФРАНЦУ МИКЛОШИЧУ

Цетиње, 12. марта 1850.

Почитајем господине Фр. Миклошићу,

Доста се стидим што 12^а марта одговарам на Ваше ми драго писмо од 25. новембра 1849. године, али је највиша причина овоме моја болест, јербо готово има већ 4 мјесеца да здрав сасвим нијесам, а када је човјек растројена здравља не хоће му се писати. Г-ну сам Милаковићу наредио и он је давно Вам послао старе србуље, преписане факсимиле г-м Вуковићем. Надам се да сте Ви давно речене преписе примили. С нестрпљењем очекујем Ваш ријечник. Та то је светиња славенска, која је до данас трунула у талогу невјежества, заборављена народом забаченим самим собом. Ја се надам да ће он највећа драгоценост нашега жалоснога књижества бити, јоште кад је Ваше рукотвореније. Не знам је ли Ваш лист јошт почео излазити. Ако је почео или кад почне, ја ћу се жељно на њем пренумерирати, а тако исто и г-н ће Милаковић Вам послати пођекоји прилог за њем. Ви сте на мјесто те можете велику ползу принијети силноме но кукавноме и слијепоме југословенству.

Збогом, драги Миклошићу, буди ми здрав и весео за дику свога рода. То ти жели твој

почитатељ и слуга
П. П. Његош

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Котор, 24. марта 1850.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Хвала Вам на свагдашњој Вашој љубави и пријатељству. Увјерен сам да је избор Ваш за учитеља Стефану добар, али ја од Стефана доста зебем. Истина је он има доброга талента, али је под великијем пренебреженијем укупат. Код њега је посао беспослица, те му се правога посла не да дохватити, а највише га штети његова несмислена поезија, која му памећу окреће и лажнијема га преварама засљепљује. Због овога ја сам на њега много викао, но, како ми се чини, није на мој совјет главе обратио, а о овом изволите му и Ви напоменути за ову ствар која ће вјечну несрећу његову проузроковати.

Ја сам јучер сишао у Котор, јербо веома страдам од прсих, и премјена ми је воздуха учинила побољшање, а и доктори ми обећају да ће ми поправити здравље. Мени је веома теготан овај слазак био, али невоља брода не гледа.

Поздрављајући срдачно Вас и Вашу благородну фамилију, с почитанијем остајем

Вашега Високоблагородија
пријатељ и искрени слуга

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Пристан дубровачки, 27. маја 1850.

Ваше Високоблагородије,

Изволите примити овај мој тастамен. Ће му је сигурније, откуд би вјерније но отолен изишао, него у консулат мојега високога покровитеља и код Вас, мојега пријатеља? Ако се догоди да ја умрем, молим да копије од истога пошљете у Црну Гору и Вашему начелству. Ако ли ја оздравим, а Ви ћете ми га изволити послати кад га заиштем овако запечатана.

Ваш пријатељ и слуга
владика П. П. Његош

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 26. јуна 1850.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Ево мене опет у Црној Гори. Не допуштише ми љекари италијански и тријестински ни да бање чиним ни да воде пијем, а велика запара италијанска веома ме бјеше ослабила, тако да не могах готово на ноге стати. Ја пожелих за некоје вријеме повратити се у своје отечество. Многи ме томе и совјетоваше да се у родни климат повратим, дако се штогод опоравим и док се вријеме мало олади, па снова да пођем у Италију. Ја узмем совјет од најбољи љекара чим ћу се у то вријеме ја овде видати. Ја сам сада доста слаб, али се надам, ако Бог да, скороме побољшанију здравља.

Поздрављајући Вас и Вашу благородну фамилију, остајем с високопочитанијем

Вашега Високоблагородија,
Милостивога Господина,
покорњејши слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ИЛИЈИ ГАРАШАНИНУ

Цетиње, 5. јула 1850.

Ваше Високородије,

Видим у Вашем уважајемом писму од 14. пр. јунија да је благоволио свијетли књаз са согласијем Вас, његови совјетника и помоћника, изнова примити на трошак књажества мојега сестрића Стевана Перовића у новозаведену Вашу Академију. Ја мњеније Ваше одобравам и сасвијем сам с Вама согласан, тим више радујући се што ће Академија пожелану цель достићи, како ће ученици под строгим надзором бити, јербо цијела свобода ученика чини невјежом и калашем. Фала свијетломе књазу и господару и Вама, његовим совјетницима, што се, ако и каткад, сјетите овога српскога крвавога крша. То ће Вам за чест у потомству служити када нам народ ускрсне духом.

Ја сам веома слаб био и [због] исте слабости био сам до Италије, али нити ме је помогла промјена ваздуха нити љекари, јербо сам од дана до дана све гори бивао, тако да сам после изнемогао био, и тако по нужди и савјетима после мјесец дана повратим се у родни ваздух којему сам привикао, дако се мало поокрепим да се могу у страниј земљи лечити. Откад сам дошао на Цетиње, побоље ми је, али сам јошт доста слаб.

Драги и почитајема г-н Гарашанину, српске ствари, колико су назадне у нашем веку, није чудо е ме је готово уморила ова крвава и бурна катедра на којој сам се попео ево 20 година. Сваки је смртан и мора умријети. Мени ни с чега сада жао не би било до што нијесам неки напредак у цијеломе народу нашем видио и што ми се није дало да на неки начин основу утврдим внутренему управленију црногорском, те се бојим е би се после мене све оне несреће повратиле у Црној Гори које су пријед мене биле, те би остао у вечну невољу овај народац мали, необразован, но војинствени и силни духом и срцем. Нема једнога Србина који више за Српство послује и мисли од Вас, нема једнога Србина којег Српство [више] искрено љуби и почитује од Вас, и нема једнога Србина који Вас више од мене љуби и почитује.

Шаљући Вам и препоручујући Стефана, остајем с најискренијим братским поздравом

Вашега Високородија
покорни слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ЈЕРЕМИЈИ М. ГАГИЋУ

Цетиње, 21. јула 1850.

Ваше Високоблагородије,
Милостиви Господине,

Кажева ми је мој сестрић Стефан колико Вас и Вашу благородну фамилију интересира знати о мојему здрављу. То су чувства српска, чувства собратска, чувства искренности, којима су благородне душе задојене и њима се питају. – Ја сам јошт доста слаб, али сам много бољи него онда када сам имао удовољствије у Вашему поштеному дому бити, и чини ми се да ми иде неколико набоље.

Поздрављајући Вас и Вашу благородну фамилију остајем

Ваш
пријатељ и слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ПЕТРУ МАРИНКОВИЋУ

Цетиње. 10. августа 1850.

Поштени господине доктор Маринковићу,

Ја нијесам јошт издравио, али сам се добро поправио. У мојој болести ја сам и о смрти помишљао, него ова мисао нимало мени шкодила није, но штавише зраке су ми душевне лакше кроз тијело проницале, како сунчане зраке кроз танке и раздробљене облаке што лакше пронику. Моја је идеја међу небесима и гробницом смјело лећела, и ја сам смрт овако разумјео: или је тихи, вјечни сан који сам боравио пређе рођења или лако путовање из свијета у свијет и причисљење бесмртноме лику и вјечито блаженство. Ја се ада нимало бојао нијесам, јербо у мени адска душа није, и ја Бога не представљам како Нерона и Мухамеда II, но га представљам по његовому величеству, за духа превеличественога, премилостивога својима тварима. Ја сам душу човеческу представљао за неки тајинствени фокус, која, како се раздвоји од тијела, сине хитром зрачицом и запали бесмртни плам нашега живота и блаженства на небесима. А наше јадно тијело што је? Угоштеније и попираније земаљскога гада, глибина од које се гади, прашина с којом се вихорови ругају и играју, њом бистре источнике водене муте, њом сјајне зраке сунчане затмивају. И великога чуда колико ми ово ништавило љубимо и колико нас интересује! Тијело је много ништавије но цклени суд; – дајбуди изломљена стакла купе каљави Чифути и пометнути трговци те и продају, а наше тијело без душе ни за што не служи.

Досадих Вам, но то је крива доброта Ваше душе, коју сте ми открили. Хиљаду сам совјетника имао откако сам се разболио, но сам се највише Вашег савета држао и данас се највише држим, јербо сам видио да из дубине познанства и благородне душе истјече. Неки су ме совјетовали да ништа не мислим. Како ће човјек живјети а не мислити? Неки су ме совјетовали да очи на женски пол не окрећем, а човјек не може и са смртнога одра да очи не баци на красно створеније. Неки су ме совјетовали да фанеле на тијело ни мараме око врата не носим. Неки су ме совјетовали да двоструку фанелу на тијело и до уших обучем, па преко ње вунену мараму око врата да метнем. Неки су ме совјетовали да лежим потрбушке, а неки опет да лежим на плећа, неки на лијеву, а неки на десну и проч. и проч.

Збогом, господин Маринковићу. Буди ми здрав и весео, и не заборави твојим драгим

воспоминанијем

Твојега
искренога пријатеља и слугу
владику црногорскога
П. П. Његоша

СТЕВАНУ П. КНИЋАНИНУ
Цетиње, 18. августа 1850.

Ваистину још ми требајује какова два мјесеца па да ступим у четрдесето љето живота
мога – много у овијем невољама живота.

ГЕОРГИЈУ НИКОЛАЈЕВИЋУ

Цетиње, 18. октобра 1850.

Драги Прото,

Црногорска је пјесма:

Ко ћ' уфатит маглу у висине,
Ко ли Црну Гору покорити!

Нека се Турци хвале и говоре што им је драго, ми за њихове пријетње не маримо. Имали смо се кад од Косова познати једни с другијема. Остали народи нека мудрују како им је и од трага, нека дипломатизирају с Турцима, нека се гладе и мажу колико им је драго, нека у својим отечествима и на својим огњиштима христијани вежу пријатељство са јазичницима, доиста ми и Турци, доклен год једноме траг из Европе не погине, оном ћемо здравицом напијати којом смо и досле. Највјештија клупка дипломатическа да оснују своју пређу између Турске и Црне Горе, мучно би нас и Турке сложила, а пољубила никада. Истина је, Турци су спрема нас силни, спрема нас богати, али је страшније гордости крушеније када слабији силноме ужене дим у нос. Ја мислим да млади султан преобразователь са својом благошћу неће бити поклапан, јербо се не слажу благост и поклапност.

Да је лијепа Црна Гора, не би се црна гора звала него млијечна или медена. А како ће и бити лијепа кад је једнако сироту дивљи таласи турски нападају и потресају? Та свештени едем, да га је оваква судбина постигла, би се већ зла препунио и злом отровао. Црну Гору је свакојако зло пратило, у њој малопопријед није смио ни Европејац свободно ући, него су се кријући увуковали, као што се крадом увукују по конопима у бродове трговачке европејски пацови, те се пресељавају из Европе у Америку. Ово се исто догодило с покојним Милутиновићем и с истим Милаковићем, али је данас слава Богу друкче. Црна Гора је само зло како је зли нароч гони, а ја који сам њен син не могу јој име произрећи што се нећу згрозити. Али је опет с тим знаменита што је коматић од развалинах нашега царства, као једна ластовица (ћошак) од развалинах од једнога великога града. Стога је знаменита Црна Гора што је доиста показала што може слаби[ји] са силнијем, што може чоек, кад хоће, радити. Црна Гора је гњијездо војинствене гордости, ђе се браћа, јединци синови, све радо на жртву дава, само да остане непорочна чест прађедовска. Црна Гора је урна у коју је силно име Душаново прибјегло, у којој се свештено храни витешко име

Обилића и Скендербега.

Збогом, драги Прото, будите ми здрави и весели.

То Вам од срца жели

Ваш почитатељ
владика црногорски
П. П. Његош

ИЛИЈИ ГАРАШАНИНУ

Трст, 11. новембра 1850.

Ваше Високородије,

Сви они неповољни гласови који се разносе о намеренију једне партије, које је намереније вредити општељубљеном књазу и правитељству српском, исто и напретку целог Српства – сви су ови гласови ђетињско плетење и празни пуф у ветар. Будите спокојни, поштени и драги Србине, и немојте никада помислити, а толи веровати, да ће владика црногорски бити сочлен којекаквих ветрењалах, а толи сочлен партије која противу мене и целога Српства светиње дејствује. Са стране црногорске будите сасвим мирни. Ми к Вама друго не гајимо до чисте братске искрености. Ми се ни у чем не пуштамо без Вашег сагласија, а с Вашим сагласијем свагда смо готови. Ви најбоље прилике видите, Ви сте највећи пријатељ српскога народа, а друго је све трице и кучине. Та и новци не могу све учинити, дајбуди ђе се опште несреће и срамоте тиче. Највиши је аманет и светиња наша после имена Душанова име Карађорђево. Ко је овоме имену противник, тај није Србин, но губави изрод српски.

Да ми је икако могуће, рад бих био за много нешто са Вама разговарати, а не би ни Вама противно било.

Ја још од прсах страдам и због тога сам зимус принуђен био оставити наш строги климат и презимовати у италијанском благом климату. Ово су ме сви лекари саветовали. Да Вам је мој сестрић препоручен ако добро учи. Ако ли не учи, нити га препоручујем, нити за њега марим. Овим Вама одговарам на Ваше поштено писмо од 10. октобра ове године. Ово моје писмо имати ће чест вручити Вам један мој човек за којег сте желели да до Вас дође.

Збогом, дико рода. Буди ми здрав и весео. То Вам из свег срца жели

Ваш највећи почитатељ
и покорни слуга
владика црногорски
П. П. Његош

ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ

Млеци, 25. децембра 1850.

Млетке, на Божић латински 1850.

Почитајемо г. Караџић,

Ево ме у Млетке. Боже мој, како сам велику промјену у кратко вријеме оћутио и видио. Оно јутро кад пођем из Беча умало се до Љубљане не смрзнем. Послије три четири дана пођем сухим из Тријеста пут Млетака преко Крањске и Горњег Фријула: да међава очи извади, ни помагај кола ни хаљине, но дрхти те дрхти беспрестано. Када сиђи у равницу италијанску преко ријеке Изонца, срети нас, да не речем љето, еле слободно могу рећи наш лијеп септембар. Ево ти по варошицама и градовима свуд питоме руже под ведрим небом цвјетају и ми од запаре све хаљине у које се бјесмо замотали поскидај са себе. Ово ми је путовање пријатно било и лако ми је као са сном пало, јербо сам дивни комад земље видио, предјел за мене сасвим нови. Али што је најљепше и најпривлекателније, пријешавши ријеку *Пјаве*, те готово од ове ријеке те до мора код Млетака и до града *Местре* цијела је равница посута дивнијема и великољепнијема становима љетнијема (кампањама), у којима су љетовали патриције млетачки. Ово је један пљенителни видо. Овди се вкус, сила, искуства и некадашње богатство млетачко види. Около пута има земље и пјесковите, али је по вишој части барљива и конавлима испрестризана, те је трудољубије недостаток природе сасвим побиједило. Двадесет и осми час мојега путовања удари и ја приспијем у Млетке и намјестим се у гостионицу *Императоре д' Аустрија* на Великом конавлу. Доиста не бисте угонетали какву великољепну и богату квартиру имам. Да је владика црногорски Нијемац па да га Нијемци како својега брата свесрдно дочекају и угосте, и опет не знам би ли ми овакву квартиру без Шенбруна на много мјестих нашли да дају.

Већ сам казао да сам на главном конавлу. Овај је конавао у Млеткама то што је у Петрограду Невска улица. Моја се квартира састоји из двије мале и једне велике собе, не бројећи салу из које се улази у квартиру. Моја велика соба у коју сједим дуга је 15 лакатах, а широка дванаест лак., а висока 4 сежња; има четири прозора, два од истока на Пјаци свет. Самуила, а два од југозапада на Великом конавлу. Сваки је од овијех прозорах по сежањ широк, а по три сежња висок; пред свакијем је по балкон од финога камена изнесен; над свакијем се балконом по шатор на чекрку шири. Зидови од собе вјешто ишарани, а особено њен свод. По њему су се разлећели анђели и виле са цвјетовима и роговима изобилија, са стријелама и са крунама, са трубама и са клавирима. Завјесе

су на прозорима од fine бијеле и плавушкасте материје, а висе о златним окруњеним облацима на рококо. Соба је застрта двоструким ћилимом, доњи је дебео и мек, а горњи сав накићен зеленијема цвјетовима, који се састоји из црвене и вишневе масти. Насред собе до круглога стола прострта је велика тигрова кожа, а под столом је пред великим канабетом прострта дивна сеџада. Три зида су украшени са три скупоцјене старинске картине, а четврти великим огледалом са златном, у фигурама и прочим украшенијем, оправом на рококо. Покућство је два велика мраморна стола у лијепу оправу и на дебелим пернатим ногама, то се зна на рококо и све у злато. На једноме се пише, а на другоме под стаклом играју лијепи часови са златнијема фигурама на индијанскоме слону. Поред њих два мраморна ваза како два цвјета дубе. Између часовах и вазовах два мајсторска трострука свијетњака стоје, које држе два златна оклопника убивши са својима копљима по једну аждају. Овај стол под огледалом стоји. Трећи стол округли за јело стоји насред собе, покрит танкијем и финијем ћилимом. Ја на њему по вишој части држим дивит од кристала црвенога имајући на сриједи мајсторски колчан те 7 из њега пера вире како стријеле из колчана Аполонова, опјеваного Омеровим гуслима.

У соби је велики и модерни *фортепјано*, једна велика од црвено плавичастого атласа софа са зеленозлатнима на чекрку ногама, велики канабет, осам полтронах и осам модернијех столицах од зелено-бијелога атласа са јаким пернатијема и позлаћенијема ногама; – све на рококо. У једном куту стоји фортепјано, а у друга три пред три полтроне дубе три мала стола, два су са зеленом свитом на бијело-златним ногама, а једнога држи Харап на глави, црнога лица и ногах у харапском златном ођелу. Друге су обије собе колико ова сама, али су застрте и веома лијепо украшене, а сала је двапут толика колико моја соба простором а мало те не и висином. И она је великољепно урешена.

Можете ли вјеровати да ме ова дивна квартијера готово наполи мање стоји неголи онај погани виган у Бечу код „Римскога императора“? Истина је да је љетос за ову исту квартиру њеки дука италијански плаћао на дан по 100 франака, али једно су дуке европејске а друго без отачаства рашћерани Срби. – Дивне [су] Млетке, али су богме у рђавој кожи, грдно су се по њима посукале прње и јачине, а грдна спрдња бива када Турчин али Лацман опрња. Лацман се закрпити не да, но од њега крпе одскачу, а Турчин по три вијека једну хаљину крпи док од ње направи кводлибет од Азије и од Европе, тј. смјесу истока и запада, од свијех народах и мастих.

Много бих јошт којешта писао, али ми не да јека од великијех звонах, но једнако тутњи дан и ноћ, и Бог зна када ће овоме крај бити да мало почину. Ја сам са здрављем доста добро. Што сам ближе екватора, то ми је све пријатнији ваздух. Може бити да с љубезнијем нашијем Тирком etc. и екватор једном пређем. Тамо би ми, мислим, најбоље било. До који дан одлазим за Напулу. Како сте Ви, то ћу из Вашег писма видјети. Поздравите свакога ко се мене сјећа. Вас особено поздрављајући

Ваш почитатељ и слуга
влад. П. П. Његош

ДИМИТРИЈУ ВЛАДИСАВЉЕВИЋУ

Напуљ, 31. јануара 1851.

Поштени г. Владисављевићу,

Треба се држати старога вина и старијех пријатељах ако се жели човјек колико-толико на земљи с истином и с весељем познати. Ја се сит напутовах и тобож по омјери путујем; кад погледај за собом на путовање, кад ево по земљи идем, а по вјетру путујем, као комета што снује по зраку или, чистије и приличније казати, као кртина испод земље што баврља тамо-овамо сљедујући кривијем правцем својијем. Ох! не! не! Грехота је на путовање викати. Ко не путује тај не живи, тај не знаде што је свијет, што је свијетска мјешавина. Свијет је књига отворена у којој треба учити што је свијет. Свијет је позориште смијешно на којему се треба у различитим и свакобројним маскама показивати. Данашњи вијек (у свијету) фабрицира људе људском мајсторијом и лукавством као што се фабрицира брилијант његовим прахом. Стога се човјек данас у свијету цијени по начину брилијанта, тј. што има више лицах (facie) човјек и[ли] брилијант, то је скупљи. Видимо из овога, драги Србине, како страшно људи у просвештенију напредују, само што им се лице натраг окренуло те назад гледају. (Ја сам у писању исто као и [у] путовању, нигда се не умијем једнога правца држати, но све тумарам.)

Да, збиља, лијепа је Италија. Над њом се благословено, лијепо и благодатно небо шири и смије; у њој је јогунаста природа у својој дивоти, у својој прелести вјечно окруњена и весела: земља класическа, колијевка величија римскога. Ах, Рим! Величествени Рим! Те развалине великога Рима! Када човјек у њему дође, не знаде али га удивленије потпири у више усхићење, али му жалост више душу гаси и опечали над гробницом величија свијетскога. Доиста су се код мене ова два елемента борила као зла свекрва са добром снахом кад се за косе ухвате и боре се около старјешинства у кући при којој ће остати. – Развалине Илиона, Вавилона, Тиве и Перзепоља ништаве су спрема развалинах римскијех. Ни страшни усони сњежни, који се отисну стрменицама великијех планинах, опусте и обезобразе горду планину, на тисуће горде јеле и борове почупавши са собом у провалама повуку те стрмоглавице из оне грдне масе корењем к небу дубе – ни овај опустошајући ужас не учини тако страшно и жалосно впечатљеније на душу човјеческу као развалине великога Рима! – Вријеме је силно, страшне зубе има, оно је стравило и свемогућему небу а камоли кукавној земљи, ће се све лако крши, ће све на слабоме темељу стоји. Дан данашњи на римскијем развалинама дубе храмови католическога мира. Ови су храмови пуни, као и многа друга знаменита зданија,

одломцима великога Рима, величија римскога, те их показују као светињу, као успомен прошле њине славе или, да се право каже, над њима кукају као сиротна фамилија што кука над оружјем, одором и остацима великога и могућега оца.

Свети је отац тако к мени добар био да сам могао ђегод ми је воља била ући, у свако готово доба мени је све отворено било, све ми се показевало с вниманијем и с добром вољом. Шест данах сам стајао у Риму или, правије рећи, шест данах сам трчао по Риму. Ако ме питате што сам видио, молим да ме питате што нијесам видио. – Видио сам свашта, што Вам нећу казати (не могу) пређе се сами собом не прошетате по бријегу жалосноме мутнога Тибра. У ове сам шест данах бављења у Риму велики материјал у глави скупио, тако да су ми њим натрпане све галерије, све клијети мождане. Толико је чудо овога материјала да се не би у све магazine Калкуте смјестио. Ту су споменици старе Азије, Европе и Африке свакоструки; ту су величествене развалине бањах, дворовах и садовах императорскијех; ту су *фори* римски, ту су развалине јазическијех капиштах; ту су колоне, обелисци, фонтани с различнијем чудеснијема фигурама; ту су статуе, фигуре, богови, полубогови, богиње, виле, цареви, управитељи различити, филозофи и јунаци вјештином људском из мрамора створени; ту су мраморни и гранитни величествени вазови из импер[аторских] бањах; ту су урне и гробнице Августове и Константина В[еликога] од мрамора и источнога алабастра; ту су тријумфална врата, цирки, пирамиде и неимовјерни водоводи; ту се висе храмови христјанства на колонама окупљенијема од разуре великога Рима. На врху свега реченога материјала стоји ми Колосео и храм Свет. Петра, а више свега ми стоји и сјаје картина Рафаелова *Преображеније*, као прелесна Даница веселим лицем осветљава грдне и мрачне клисуре страшним громовима издробљене. – Да, храм Светога Петра, он је величествен, он је важан, а сто путах би важнији био да има лице (*fassade*) собора миланскога. – У Риму што нема крста нема ни стања. Овде ухиљени и мрачни јазически вјекови на себе носе крст страданија, иначе би их из Рима прогнали или под земљом закопали.

Ви ћете рећи шта овај човјек ради, као да Рим није описан; та описаније Рима већ дјеца у прсте знаду! – Е, драги мој Србине, свак са своје точке ствари гледа, свак другојачије очали на очи носи. Неко описује Рим с картинама да новацах добије, неко описује карневал римски (Рим), те претвара храмове у театре, неко се моли и клања римскијема развалинама да га задахну духом поезије, да се покаже на попришту свијетскоме; неко плаче за јазическијем храмовима а хвали христјанске, неко плаче за Цезаром а хвали Брута, те ни сам не знаде шта ради. Збиља, имах заборавити, овди приложене стихове уписао сам наврх куполе Свет. Петра у Риму; ако Вам се допадну, пошаљите их у које хоћете новине да се печатају. – С каквом сам жељом трчао да видим реткости римске, нијесам имао времена ни да поздравим светога оца.

Дошао сам у Напулу ево неколико дана, те ћу Ви о њојзи само штогод напоменути. (Доиста Бог је све створио, што сам досад видио, шалећи се, али када је мјесто створио на коме је Напула саграђена, доиста је мало размислио како ће га створити.) Напула лежи до мора готово као број 3, с које год је точке човјек погледа. Напула ни на што друго не личи до на Напулу, тако је њено мјестоположеније очаратељно, тако је Напула дивна!

Кводлибет је напулитански јединствен под небом, у њему се двије крајности у највећем степену виде: лукс и убоштина; у њему је дивно море окићено паропловима и свакоруким лађама, у њему су дивно уврштени палаци и вјечно зелени и цвјетући садови, у њему су дивна кола с великољепном уресом, у њему су коњи од сваке одабране врсте, у њему се једна магарад под туалетом поносе, а друга под тешкијем теретом стењу; у њему су прости коњи, говеда и пашчад; у њему су стада козах на свакоју почекалицу, у њему су првокласне даме и кавалери европејски; – то све уједно иде, свакоје својим путем, једно другоме не смета. – Ви ћете ми рећи: треба виђети Кантон, Калкуту, Тифлис и Цариград, ће се мијешају гомилама скакавци европејски са саламандрама азијатскијема, па онда поњатије о кводлибету имати. Ја и сам знадем да је љубопитно виђети даму китајску на ногама као стојалама носећу дијете на леђима а ће пуши. Чудновато је виђети Арапа црна као ђавола ће наг скаче на дромадеру. Тако је исто смијешно виђети ће слон у ковчегу на леђима носи чељад као што бечки сељанин носи у клијетку на леђима кокошке на пазар.

Ја знадем да ја и моје здравље Вас много интересирамо. Слава Богу ја са здрављем све на боље идем. Истина, спрва сам се удаљавао куд се зима камо ћела, као међед американски кад дошета из Америке у Европу, те мјесто својега дана овђе нађе ноћ, и тако дању спава а ноћу трезнује, држи ноћ за дан; тако и ја држим напулитанску зиму за пролеће. Ја сам свуд пријатно сусретан и добро виђен. Италијанци су тако пријатни и весели к странима као што је небо к њима. Једноме јунаку старе Греције нијесу готово до два крока из Напуле до у Црну Гору, један крок из Напуле у Барлету, други из Барлете преко залива адријат[ског] те у Црну Гору. – Ја сам од истока најближи сусјед с Јужном Италијом и при свем том љубопитство на себе велико обраћам, као да сам мандарин небесне империје.

Много којешта новине клапњу о Босни и о њеном преобразовању, али ја мало што од свега тога вјерујем, јербо знадем Турке и турску вољу к преобразовању. Ништа ми није противније но кад какав сиромах плашљиви новинар претписује Марсове законе свијету, а шушне ли му миш у соби, сто му грозница у срцу – или када великодушије лавско описује, а кад сретете на улицу керче колико мачку, по двадесет корачаји од њега замине.

Ја мислим засад је доста написато. Ово се највише из узрока пише да видите да ја нијесам од онијех људих којизи, како свој круг оставе, промијене глас како пашче кад екватор пријеђе.

Молим покорно све ми по истини објавите што се у Босни збива.

Молим не заборавите ми свесрдно поздравити дичне наше Србе тријестанске. У мени је тоска по родине, нигђе Срба чути ни виђети колико да сам запануо на острво Јаву. – Пуне су ми уши млакавила и туђинства, па се бојим нехотице да се не прелијем у туђем калопу.

Будите здрави и весели. То Вам од срца жели

Ваш почитатељ и слуга
влад. П. П. Његош

АЛЕКСАНДРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ

Цетиње, 12. јула 1851.

Ваша Свјетлост,

Милостиви Господару,

Хвала Вам на Вашем к мени добром вниманију. О, куда би та срећа [за] српски род да су совјетници дичне Србије јединодушни, те да не трче к непријатељским, те њима шпијају и издају шта се у Совјету ради! То је грдна рака сваком добромислећем Србину по сриједи душе и срца. Да није ова несрећа, ја знадем да Црна Гора не би Србији полусестра била, но цијела и родна сестра. А куд су друге напредности које та подла злоба збија?

Живила Ваша Свјетлост и Ваш добри Гарашанин и Книћанин! Све ће добро бити, све ће у ред доћи.

Ваш предани
влад. П. П. Његош

В. ХАНКИ

Трст, 21. јула 1851.

Поштовани Господине,

Хвала Вам на Вашем изјашчном умотвору који сте ми послали. Драго ми је свагда име Ваше било, па ми је и дар од Вас драг, а особито овакови дар.

Мало Славјана пишу, а многи су почели пискарати. Да смо силни морално како смо физически, нигдје се мрачнога облака на нашем поднебију не би могло видјети, али ... Ја се никад домислити и начудити не могу откуд Славјанима ово сјајно име којијем се називају, ако нијесу они сами оно име којијем су познати у свијету претворили, тј. од schiavi прозвали се Слави или Славени.

Ја сам болестан и поскитао сам се по свијету здравља ради, а да сам здравији и код куће, бих Вам се ситан натужио на моју залудњу и слијепу браћу Славјане.

Господину доктору Фанти од моје стране срдечно благодарите за његов успомен.

Будите здрави и весели, г. Ханка, а тако исто и приљежни за ползу рода на Вашем славном попришту и изволите ме сохранили у число Ваших најискренијих почитатеља.

Владика црногорски
П. П. Његош

ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЏИЋУ

Цетиње, 5. октобра 1851.

Почитајем господин Караџићу,

Примио сам с провођеним ми Вашим драгим писмом двије књижице: „Гусле“, превод господина професора Франкла, и „Пјесне“ господина Бранка Радичевића. У преводу судити не умјем, а Бранко је приличан прољећњему лептиру, који лети с цвјета на цвјет. Он исто по запуштеној српској ливади ради.

Давно би на Ваше писмо одговорио да ми мртвило даде, него из каквог Вам стања пишем, доста је и оволико, јербо када тјело страда и стење, душа се вије у олујама. Ово ћете писмо изволити предати госп. Франклу. Ово је одговор на његовом писму.

Поздравите ми све Ваше и моје пријатеље, а особито Вашу поштену фамилију. Желећи Вам здравље и тихе мирноће, остајем

Ваш почитатељ
владика црногорски
П. П. Његош

Л. А. ФРАНКЛУ

Цетиње, 12. октобра 1851.

Високоучени Господине,

Хвала Вам што сте ме се сјетили пославши ми с Вашим листом од 21. августа Ваш дични превод *Гусле*. Наше су народне пјесне историја јуначка, епопеја народна; у њима човјек може видјети какав је народ који их пјева. Ја сам љубитељ поезије; она је мене много занимавала. Ах, дивна поезија, искра тајинствена! Ја никада нијесам могао разабрати: али је она искра бесмртнога огња, али је бурна клапња – чедо уског поднебија нашег. Са земне је катедре сматрам вјетреним наступом; но када се човјек попне више самога себе, онда види бједност људску, и, када је поета, може рећи да је жрец олтара свесвјетија. Поета је клик смртнога с бурнога нашега бријега, поета је глас вапијућега у пустињи; он сања о бесмртију, довикује га и за њим се топи. Он види велики лист од књиге миробитија отворен, у њему чита чудества Створитељева; они су његово најслађе пиће, он се њима опија. Он силом воображенија изводи из блатне земље клицу небеснога живота, трулину боготвори – његов се едем шири, на луковима тврди.

Ја сам за границом просвештенога свијета. На мом узаном поднебију свагда се ломе тирјански громови; стога је мој мали крај тамо дивљине обезображен. За човјека здравомислећега нити је скуке ни увеселенија на свијету, јербо су све људске послатице са отровом приправљене, а све печали имају неко своје удовољствије. Човјеку је готово, кад му дође, слатко плакати као пјевати. Ја овако нашу пјесну разумијем.

Свијет је сад Божји, стога у свакојем његовом нуглу виде се дјела великога мајстора. Трудољубије и искуство мрава и пчеле, и уредно летење ждраљевах ја радије гледам но све параде европејских столицах.

Збогом, господин Франкл, изволите ме задржати у Вашем драгоцјеном успомену.

Владика црногорски
П. П. Његош

ПАВЛУ РЕШЕТАРУ

Цетиње, 16. октобра 1851.

Високоблагородни Господине,

Неповољно стање здравља мога принуђује ме поћи одавде сјутра за Котор не бих ли ту или на другом ком мјесту средством љекара нашао себи побољшање, о чему достављајући до Вашег знања, с почитанијем и уваженијем чест имам бити

Вашег Високоблагородија
покор. слуга
владика црногорски
П. П. Његош

Адресати

Авди-паша – скадарски забит. – Писмо број: [135](#)

Баларин, Винценцо – аустријски конзул у Скадру. – [208](#), [213](#)

Берар, Василије – директор Државне штампарије у Београду. – [186](#)

Бокељи – становници Боке. – [227](#)

Бокељи и Дубровчани – [226](#)

Веџихи (Веги, Већи), Мехмед-паша – босански везир од 1835. до 1840. – [109](#)

Владисављевић, Димитрије – учитељ у Трсту. – [260](#)

Враз, Станко – словеначки песник и критичар. Приступио *Илирском препороду*. – [229](#)

Вујић, Ханибал (1809–1860) – гроф. Живео у Лондону од 1844. до 1847. – [163](#)

Вучићевић, Матеј Петровић – црногорски повереник на руском двору. Још је Петар I молио Русију да се он и његов ујак Иван Вукотић врате и помогну му у управљању земљом, али он и Вукотић долазе тек у августу 1831, на Његошев позив. У јануару 1832. постаје први потпредседник Сената. Године 1834. спријатељио се с присталицама гувернадурства, вратио се у Русију и тамо с Вукотићем наставио борбу против Његоша. – [17](#)

Гагић, Јеремија Михајловић (1781, Претоке код Крагујевачке Груже – 1859, Млеци) – руски вицеконзул и конзул у Дубровнику. Као младић прелази у Аустрију: у Руми завршава основну школу, у Земуну се бави трговином. Враћа се у Србију 1806. и постаје писар у Правитељствујушчем совјету, али годину дана касније бива отпуштен из државне службе. Прелази у Влашку 1811. и ступа у руску службу. Титуларни саветник постаје 1813. године, а 1815. вицеконзул у Дубровнику. У Дубровнику остаје све до пензионисања 1856. године. Његош га сматрао особом од великог поверења, па је код њега оставио свој тестамент. – [19](#), [20](#), [22](#), [24](#), [26](#), [28](#), [30](#), [31](#), [33](#), [34](#), [35](#), [42](#), [43](#), [47](#), [58](#), [65](#), [69](#), [70](#), [71](#), [94](#), [97](#), [100](#), [103](#), [105](#), [108](#), [114](#), [118](#), [120](#), [121](#), [125](#), [128](#), [131](#), [132](#), [136](#), [142](#), [149](#), [151](#), [153](#), [155](#), [158](#), [178](#), [184](#), [195](#), [200](#), [202](#), [211](#), [212](#), [218](#), [247](#), [248](#), [249](#), [251](#)

Гарашанин, Илија (1812, Гарашини у Крагујевачкој нахији – 1874, Београд) – државник, министар унутрашњих дела у Србији. Аутор *Начертанија* (1844). – [189](#), [225](#), [250](#), [257](#)

Градашчевић, Хусеин-бег (1802–1833) – „Змај од Босне“, вођа босанских противника

реформи султана Махмуда II. – 39

Грије де Ронсе, Едоардо – аустријски окружни управник у Котору и владин саветник. – 204, 205, 220

Ивачић, Габријел – окружни комесар I класе и вршилац дужности аустријског окружног управника у Котору 1834–1838. – 54, 66, 73, 74, 87, 90, 91, 98, 101, 104, 124, 127, 130, 172, 173

Јанковић, Паун (1808–1865) – министар правде и просвете у Србији. – 187

Јелачић, Јосип (1801–1850) – хрватски бан. – 233, 241

Карађорђевић, Александар (1806, Топола – 1886, Темишвар) – Карађорђевићев син, кнез у Србији (1842–1858). Његош га одликује војводским чином, „нарочито цијенећи заслуге“ Карађорђа. – 133, 134, 157, 162, 183, 224, 239, 242, 263

Караџић, Вук Стефановић (1787, Тршић код Лознице – 1864, Беч) – реформатор српског језика. Прикупљао народне песме и друге усмене умотворине, превео *Нови завет*. С Његошем се упознао у Бечу 1833. и до његове смрти одржавао пријатељске везе. Боравио у Црној Гори током 1834. и 1835. године, припремајући грађу за књигу *Montenegro und die Montenegriner*. Године 1836. на Цетињу штампана му је збирка народних пословица новим, у Србији забрањеним, правописом. – 50, 52, 53, 56, 57, 63, 68, 75, 217, 258, 265

Книћанин, Стеван П. – командант српских добровољачких одреда у Војводини. – 237, 244, 254

Кучи – племе у Брдима. – 198

Лекић, Мехмед-спахија – подгорички забит. – 139, 140

Лилијенберг, Венцел Фетер – аустријски гувернер Далмације, од 1831. све до своје смрти 1840. – 49, 79, 112, 116, 123

Маринковић, Петар – лекар који је 1850. лечио Његоша у Котору. – 252

Мартелини, Микеле – окружни комесар I класе и вршилац дужности аустријског окружног управника у Котору 1830–1834. – 38

Медаковић, Данило – историчар, уредник војвођанског *Напретка*. – 235

Миклошич, Франц (1813–1891) – професор словенске филологије на Универзитету у Бечу. – 246

Милаковић, Димитрије (1804–1858) – Његошев лични секретар. Са 20 година отишао у Нови Сад и тамо приватно завршио гимназију. Затим је у Пешти учио философију а у Бечу права. У Црну Гору га враћа Иван Вукотић (први председник Сената), где бива постављен за народног секретара. Пратио је Његоша по Русији 1837, и тада постаје његов лични секретар. После Његошеве смрти неко време био је лични секретар кнеза Данила а онда борави у Млецима, Београду и Дубровнику. Говорио је више језика. Уређивао први

црногорски алманах *Грлицу*. На Цетињу је 1838. објавио *Српску граматику*, а у Задру 1856. *Историју Црне Горе*. Одани Његошев сарадник и пријатељ. – 85

Милутиновић, Симеон – Сима, Сарајлија (1791, Сарајево – 1847, Београд) – песник. Учествовао у устанцима српског народа. Написао *Историју Србије* и *Историју Црне Горе*. У Црну Гору долази 1827. и постаје секретар Петра I, који га одређује за учитеља и васпитача Његошевог. После смрти митрополита Петра I изабран је за народног секретара, али приступа Његошевој опозицији и зато 1831. напушта Црну Гору. Касније обнављају пријатељске везе и Његош му посвећује *Лучу микрокозма*. – 179, 188, 190, 191, 192, 197, 206

Морачани и Ровчани – племена у Брдима. – 86

Мрчарица-Пипер, Радован – Његошев телохранитељ и перјаник. – 83

Народ црногорски и брдски – Црногорци и Брђани. – 37

Неком Тршћанину. – 232

Николајевић, Георгије – протојереј у Дубровнику. – 255

Н. Н. – непозната особа. – 222

Његуши – племе у Катунској нахији. – 221

Обреновић, Милош (1780, Добриња у Ужичкој нахији – 1860, Београд) – вођа Другог српског устанка, кнез у Србији у два наврата (1815–1839, 1858–1860). С младим Његошем био је у срдачним односима. – 80, 84

Орешковић, Фридрих – ађутант далматинског гувернера В. Ф. Лилијенберга. Његош није знао да је у обавештајној служби, па је с њим одржавао пријатељске везе. – 92, 96

Осман-паша, звани Скопљак – албанско-скадарски везир. – 164, 165, 166, 168, 169, 175, 177, 182, 193, 215

Перовић-Цуца, Петар – Његошев сестрић. Послат на школовање у Петроград, у Павловски корпус. – 181, 207, 228

Подгорички и спушки Турци – 60

Поповић, Васо – свештеник из Ријеке Црнојевића. – 59

Продаја Маина – сведоци били Вук Ст. Караџић и капетан Орешковић. – 82

Пуцић, Медо (1821–1882) – песник, историчар, политичар. – 240

Рајовић, Радован Ј. – из Дола. – 41

Ресулбеговић, Хасан-бег – муселим требињски, заменик херцеговачког везира. – 55, 141

Решетар, Павле – окружни комесар I класе у Котору. – 245, 267

Решид-паша, Мехмед – велики везир и управитељ све Румелије. С редовном војском умирио противнике реформи Махмуда II у Босни и Албанији. У Албанији остаје до 1832.

– 45

Ризванбеговић-Сточевић, Али-паша (1783–1851) – херцеговачки везир. Борио се против Градашчевића у Босни и за то од султана 1832. добио Херцеговину. Са Смаил-агом Ченгићем предводи херцеговачке муселиме у сукобу на Грахову, где гину Његошеви рођаци и брат Јоко (Јован). Године 1842. Његош и он потписују мир и побратиме се. – [76](#), [115](#), [138](#), [143](#), [160](#), [161](#), [167](#), [196](#)

Стадион, Франц Сераф (1806–1853) – аустријски министар унутрашњих послова. – [238](#)

Стојковић, Андрија – српски издавач и књијар у Трсту. Године 1851. издао *Лажног цара Шћепана Малог*. – [243](#)

Стратимировић, Ђорђе (1822–1908) – председник Главног народног одбора и водећа личност у почетку покрета 1848. – [230](#)

Татишчев, Дмитриј Павлович (1767–1845) – руски посланик у Бечу (1826–1841). – [111](#)

Тирка, Теодор – бечки банкар и трговац. – [199](#)

Томазео, Николо – италијански књижевник, филолог и револуционар, југословенског порекла. – [223](#)

Турски, Јохан Аугуст – заменик В. Ф. Лилијенберга, после његове смрти аустријски гувернер Далмације (1842–1848). – [137](#), [144](#), [146](#), [148](#), [170](#), [174](#), [209](#), [231](#)

Франкл, Лудвиг Аугуст (1810–1894) – аустријски књижевник. С Његошем се упознао 1847. у Бечу. Године 1851. послао Његошу *Гусле*, свој превод српских народних песама. – [266](#)

Ханка, Вацлав (1791–1861) – песник и славист. Године 1841. послао Његошу неке књиге. – [264](#)

Хасан-паша, Ферик – скадарски забит. – [88](#), [89](#), [102](#)

Хафис-паша – везир скадарски, охридски и албански. Побуњеници га протерали 1836. – [61](#)

Херцеговци – [67](#)

Црногорци и Брђани – [62](#), [64](#), [78](#), [145](#)

Ченгић, Смаил-ага – муселим гатачко-пивско-дробњачки. Као освету за Грахово, Црногорци га убили 1840. – [117](#)

Регистар властитих имена

А

Абделкадер, 216
Августове, 261
Авди-паши, 135
Австријом, 71
Австрици, 22
Австрицима, 114
Азијатима, 215
Азијатин, 215, 216
Азије, 259, 261
Академија, 250
Академију, 250
Албанаси, 165
Албанезима, 171
Албанесци, 158
Албаније, 91, 136, 137, 178, 184
Албанији, 91, 148, 165, 209
Албанијом, 88, 100, 121
Албанци, 155
Александар Црни, 133
Александер Георгијевич, 134
Александра Невскога, 50
Александра Црног, 133
Александру Карађорђевићу, 133, 134, 157, 162, 183, 224, 239, 242, 263
Али Намик-паши, 47
Али-паша, 145, 151, 153, 154
Али-паша Сточевић, 73
Али-паше, 73
Али-паши, 115, 138, 141, 161
Али-паши Ризванбеговићу, 76, 115, 138, 143, 160, 161, 167, 196
Али-пашинима, 149

Али-пашину, 145
Али-пашо, 167
Америке, 262
Америку, 255
Амфитриде, 63
Андрије Пејовића, 188
Андрије Перовића, 188
Андрији Стојковићу, 243
Аполонова, 259
Арапа, 262
Арбанаса, 151, 168
Арбанасе, 151, 153, 193
Арбанаси, 151, 153, 155, 193
Арбанија, 102, 153
Арбаније, 149, 155, 182, 193
Арбанији, 100
Арбанијом, 166
Арбанију, 26, 35
Аустрија, 154
Аустрије, 238, 245
Аустријца, 121
Аустријце, 121
Аустријци, 122, 220
Аустријцима, 94, 121, 125
Афиз-аги, 43
Африке, 261
Аџи-Алибега, 143
Аџи-Мехмет, 115

Б

Б[ан], 229
Бајазит, 215
Бајицама, 173
Бајице, 173

Бајо Пивљанин, 216
Бакусовога, 218
Баларини, 209
Балића, 220
Бан, 224
Бановина, 240
Бану, 242
Бањане, 143
Бањани, 143
Бар, 193
Баре, 193
Барлете, 262
Барлету, 262
Бери, 175
Беч, 52, 59, 79, 80, 82, 103, 160, 162, 199, 207, 216, 228
Беча, 50, 164, 168, 258
Бечу, 80, 110, 112, 202, 259
Битољу, 100
Бјелице, 193
Бјелопавлића, 43, 65, 103
Бјелопавлићах, 35, 42
Бјелопавлиће, 44, 83, 118, 200
Бјелопавлићи, 60, 103
Бјелопавлићима, 118
Бог, 31, 42, 47, 63, 69, 76, 106, 121, 136, 139, 160, 167, 178, 182, 188, 215, 217, 218, 220, 224, 229, 235, 240, 249, 259, 261
Бога, 17, 20, 28, 39, 45, 158, 160, 188, 196, 234, 235, 241, 252
Богом, 35, 235, 242
Богу, 17, 19, 30, 36, 62, 64, 65, 67, 77, 78, 139, 143, 153, 218, 255, 262
Боже, 118, 123, 170, 181, 217, 226, 229, 231, 241, 258
Божије, 157
Божију, 45
Божић, 258
Божића, 244
Божји, 62, 196, 266
Божјој, 46, 133
Божју, 39
Божовић, 180
Божом, 35
Божу, 46, 135
Бојану, 31
Бока, 227
Боке, 200
Боке Которске, 24, 124
Бокеза, 220, 241
Бокезима, 238
Бокеље, 241
Бокељима, 226, 227, 241
Бокељима и Дубровчанима, 226
Боки, 238
Боком, 112, 241
Боку, 200, 221, 241
Боку Которску, 241
Бољевиће, 212
Бољевићима, 175
Босна, 33
Босна и Ерцеговина, 235
Босне, 100, 149
Босни, 42, 148, 262
Босну, 35, 100, 215, 239
Ботун, 175
Бошњак, 216
Бошњака, 151
Бошњаци, 151, 166
Брајића, 104
Бранка Радичевића, 265
Бранко, 265
Брда, 43
Брдах, 30
Брђани, 60
Брђанин, 37, 78
Брута, 261
Брчели, 75
Будве, 92, 103
Будви, 49
Будим, 57
Буровић, 92
Бушатлија, 215

В

В. Васиљевића, 192
В. Ф. Лилијенбергу, 49, 79, 112, 116, 123
В. Ханки, 264
Вавилона, 260
Варшава, 83
Васа, 63
Васе Васиљевића, 186
Василија Василијевића, 206
Василију Берару, 186
Васиљ, 143
Васиљевића, 197
Васо Каланџија, 220
Васојевића, 100, 133, 179
Васу Васиљевићу, 190
Васу Поповићу, 58
Веги Мехмед-паши, 109
Великом конавлу, 258
Вељко Петровић, 216
Венецију, 53
Већи-паше, 131
Веџихи Мехмед-паши, 109
Видајић, 215
Видраком, 99
Виду, 83
Вијену, 162
Винценцу Баларину, 208, 213
Вир, 205
Вишњева, 79
Вишњеву, 79
Вјени, 125
Владимира, 85, 195
Владисављевић, 53
Владисављевића, 56, 75
Владисављевићем, 53
Владисављевићу, 260
Владиславу, 57
Возаровићу, 192
Војводства, 239
Војводство, 239, 240
Војводству, 242
Враз, 229

Врањина, 184
Врањинашима, 47
Врањине, 155, 156
Врањини, 178, 184
Врањину, 61, 155, 156, 165, 166, 170, 177, 184
Вујачића, 193
Вујошевићима, 198
Вук Караџић, 162
Вук Мићуновић, 216
Вука Караџића, 183
Вука Стефановића Караџића, 52
Вуковић, 174, 186
Вуковићем, 186, 246
Вуколај Радонић, 20
Вукотића, 47, 120
Вукотићем, 120
Вукотича, 31
Вуку Стефановићу Караџићу, 50, 52, 53, 56, 57, 63, 68, 75, 217, 258, 265

Г

Габријелу Ивачићу, 54, 66, 73, 74, 87, 90, 91, 98, 101, 104, 124, 127, 130, 172, 173
Гавран, 148
Гагић, 59
Гајом, 229
Гарашанин, 242, 263
Гарашанину, 250
Гвардија, 94
Гвардију, 78
Георгиј, 72
Георгија, 152
Георгије Петровић, 69
Георгијем, 212
Георгију Николајевићу, 255
Гергелес Алија, 216
Гигеје Вукотин, 180
Глас каменштака, 50, 56
Глухога Дола, 127
Глуходољане, 127
Глуходољани, 87, 127

Гњедићем, 50
Годињана, 193
Гомилу, 99
Гопчевићу, 243
Гори, 22
Горњега Фријула, 258
Горњу, 106
Господње, 19
Господу Богу, 45
Градичевић, 215
Грахова, 34, 67, 73, 77, 105, 106, 109, 136,
143, 153
Граховљана, 73, 76, 106, 109
Граховљанах, 154
Граховљане, 73, 136, 149
Граховљани, 105, 136
Граховљанима, 76
Грахово, 73, 76, 103, 105, 106, 109, 115,
141
Грахову, 106, 153, 155
Греговић, 205
Греговића, 205
Греције, 262
Грецији, 116
Грије де Ронсе, 147
Гусиња, 31
Гусињску нахију, 31
Гусле, 265, 266

Д

Д. П. Татишчев, 97
Д. П. Татишчеву, 111
Давидовићу, 181, 207
Далмација, 233, 235
Далмацији, 92, 233
Данил Петровић, 22
Данилу Медаковићу, 235
Даница, 261
Дафине, 127
Дафину, 127
Дедаловим, 50
Диван, 218
Димитрију Владисављевићу, 260

Димитрију Милаковићу, 85
Димитрију Павловичу Татишчеву, 103
Доброта, 114
Доброте, 30
Доброту, 114
Додоша, 156
Додошане, 165
Додошанима, 128, 156
Додоше, 128, 156, 168
Дола, 41
Доњу Морачу, 106
Доситеја, 84
Драгутина, 180
Драшко Поповић, 216
Дробњаках, 34
Дробњаке, 167
Дробњацима, 141
Дубровник, 20, 141, 149, 240
Дубровника, 76
Дубровнику, 69, 143, 145, 161
Дубровник-цвијет народне књижевности,
240
Дубровничанима, 226
Душанова, 257
Душанове, 217
Душанових, 237
Душаново, 255

Ђ

Ђаковицу, 24
Ђорђа Петровића Црног, 133
Ђорђе Стратимировићу, 230
Ђорђу Стратимировићу, 230
Ђура Лоровића, 98
Ђура Прелова, 83
Ђура Радонића, 130
Ђурђева дне, 30
Ђуру Бећову, 198

Е

Европа, 232, 233
Европе, 109, 255, 259, 261
Европејац, 202, 255

Европејцима, 208
Европејцу, 213
Европи, 176, 238
Европу, 63, 181, 262
Евстахију, 69
Едоарду Гријеу, 204, 205, 220

Ж

Жабљака, 26, 168
Жабљаком, 139, 140
Жабљаку, 89
Жабљачанин, 168
Жабљачанина, 168
Живковића, 181
Жом, 96, 122
Жупе, 34
Жупљана, 55
Жупљане, 55

З

Загарачу, 179
Задар, 96
Задру, 92
Збора, 232
Збору, 232
Зеландије, 209
Зете, 46
Зонтах, 63

И

Ибрахим-паша, 39
Ива Бојковића, 79
Ива Дечка, 124
Иван, 30
Иван Вукотић, 120
Иванбег Чернојевич, 26
Иване, 98
Ивановића, 193
Иванчик, 24
Изонца, 258
Илдерим, 215
Илија, 98
Илија Смиљанић, 216
Илији Гарашанину, 189, 225, 250, 257

Илији Лумбардићу, 56
Илиона, 260
Императоре д' Аустрија, 258
Историја црногорска, 75
Исходјашчем журналу, 131
Италија, 260
Италијанци, 262
Италије, 250
Италији, 116
Италију, 249

Ј

Ј. А. Турском, 137, 144, 146, 148, 170,
174, 209, 231
Ј. Н. Озерецковскога, 94
Јаву, 262
Јаков, 143
Јанковића, 239
Јанковићем, 239
Јаштреб, 60
Једрене, 28
Јелачићу, 226
Јеремиј, 19
Јеремиј Михајловић, 35
Јеремиј Михајлович, 20, 22, 26, 33, 34
Јеремиј Михајлович Гагич, 28
Јеремија Михаиловићу, 71
Јеремији М. Гагићу, 19, 20, 22, 24, 26, 28,
30, 31, 33–35, 42, 43, 47, 59, 65,
69–71, 94, 97, 100, 103, 105, 108,
114, 118, 120, 121, 125, 128, 131,
132, 136, 142, 149, 151, 153, 155,
158, 178, 184, 195, 200, 202, 211,
212, 218, 247–249, 251
Јеремијо Михајловичу Гагичу, 30
Јова Попова Бојковића, 79
Јована, 63
Јована Ковача, 68
Јово Попов Бојковић, 79
Јока Богдановића, 37
Јока Петровића, 143
Јоку Радованову, 198
Јосипу Јелачићу, 233, 241

Југословени, 240
Јужних Славјанах, 233
Јужном Италијом, 262

К

К. Коваљевски, 121
Калкуте, 261
Калкуту, 262
Каменштак, 56
Кантон, 262
Карађорђа, 157
Карађорђе, 216
Карађорђево, 224
Карађорђија, 186
Карађорђијево, 257
Карађорђију, 186
Карађорђиних, 237
Караџић, 57, 63, 68, 217, 258
Караџића, 92, 183
Караџићу, 53, 56, 162, 265
Кастел-Ласто, 49
Кастелнови, 153
Каталани, 63
Катунске нахије, 193
Кашцела, 205
Клисића, 193
Клобук, 143
Клобука, 106
Книћанин, 263
Коваљевски, 103
Колашин, 143
Колосео, 261
Ком, 26
Константина В[еликога], 261
Коренићима, 103, 105
Користовић, 175
Корита, 196
Коритах, 196
Косова, 235, 255
Косови Луг, 179
Котор, 20, 49, 56, 79, 122, 125, 144, 153,
204, 247, 267
Котора, 20, 24, 68, 76, 79

Котором, 37
Котору, 54, 96, 118, 124, 146, 243, 245
Крајину, 19, 211
Крањске, 258
Крста Лоровића, 98
Кулиновић, 215
Куча, 177
Кучах, 34, 202
Куче, 175, 177
Кучи, 177, 198
Кучима, 47, 177, 198
Кучке, 184
Кучкој нахији, 202
Кучку нахију, 198

Л

Л. А. Франклу, 266
Лаза Лоровића, 98
Лајпцигу, 186
Лацман, 259
Лацмани, 235
Лекића, 26
Лесендра, 158
Лесендре, 168
Лесендро, 156, 158, 170
Лесендру, 155, 156
Лико, 128
Лимјанах, 193
Лимљанина, 193
Липе, 83
Лондон, 22
Лондона, 243
Лоровића, 98
Лука Греговић, 205
Луке Греговића, 204
Луку Џорџи, 195
Луча, 197, 206
Лучиндан, 17, 62
Лучу микрокозма, 190, 192, 197, 206

Љ

Љеш, 32
Љешњане, 175

Љешњани, 175, 193
Љешњанима, 175, 177, 193
Љубека, 53
Љубљане, 258
Љубовић, 215
Љутица, 193

М

М. Вучетићу, 122
М[илош], 229
Мађара, 239
Маина, 82, 173
Маине, 22, 68, 69, 173
Мали Госпођиндан, 64
Манастир, 100
Мара, 50
Маре, 50, 130
Маринковићу, 252
Марка, 92
Марка Јокова, 124
Марка Радонића, 130
Марко, 98
Марко Краљевић, 216
Марко Радонић, 71, 130
Марковић, 173
Марковића, 173
Марковићи, 173
Марковићима, 173
Марковићу, 173
Марку Миљанову, 198
Марсове, 262
Мартинића, 175
Мартинићах, 42
Мартиниће, 42, 44
Мартинићима, 43
Мартиновића, 193
Мат, 31
Матеја Периновића, 30
Матеју П. Вучићевићу, 17
Матија Вучичевићу, 17
Матије Бана, 228
Матију Бана, 242
Мато, 30

Махинама, 92
Махмуд, 76
Махмуда, 109
Махмута, 89
Махмутбеговић, 215
Машан Савов Петровић, 79
Машана Савова Петровића, 79
Медема, 202
Меду Пуцићу, 240
Меркура, 218
Месији, 233
Местре, 258
Метерних, 112
Метерниху, 112
Мехмед-ага, 128
Мехмед-ага Међикукић, 135
Мехмед-бег, 128
Мехмед-спахија, 89
Мехмед-спахија Лекић, 89
Мехмед-спахији Лекићу, 139, 140
Мехмеду Решид-паши, 45
Мехмет-Решид-паши, 45
Микелу Мартелинију, 38
Миклошићу, 246
Милаковић, 63, 69, 240, 246
Милаковића, 68
Милаковићем, 255
Милаковићу, 85, 246
Милаковича, 153
Милоша, 28, 47, 158
Милошу Обреновићу, 80, 84
Милутиновићем, 255
Милутиновићу, 179, 188, 190, 192
Милутинович, 24
Министерство иностраних дјел, 70
Мири Миран Осман Масхар-паши, 193
Мири Мирану Осман Масхар-паши
Скопљаку, 182
Мирца, 220
Мирчани, 220
Митар Микула, 92
Мића Морачки, 216

Михаила, 83
Михаила Вучетића, 206
Михајлович, 19
Миховићима, 198
Мишка Никова, 83
Млетаках, 258
Млеткама, 258
Млетке, 216, 258, 259
Млеци, 258
Млечић, 235
Мојсеј, 23, 30, 32, 63
Мојсеј Васојевић, 24
Мојсеја, 39
Мојсеју, 39
Мојсијем, 39
Морачане, 106
Морачанима и Ровчанима, 86
Мораче, 106, 175
Морачу, 47, 131, 175
Москов, 178
Мрђена Савићева, 168
Мусе, 199
Мустафа, 33
Мустафагић, 193
Мустафине, 35
Мустафином, 34
Мухамеда II, 252
Мухо, 26

Н

Н. Н., 222
Намик Али-паша, 42
Намик Али-паше, 44
Намик Али-паши, 45
Намик Али-пашом, 42
Напула, 261
Напуле, 262
Напулу, 259, 261
Напуљ, 260
Настасије, 179
Невска улица, 258
Невском, 50
Неретву, 196

Нерона, 252
Нијемац, 178, 258
Нијемци, 258
Никац Томановић, 216
Никифор, 47
Николај Васојевић, 100
Николаја, 24, 36, 125
Николе, 180
Николе Кустудије, 130
Николи Томазеу, 223
Николом Васојевићем, 179
Николу, 83
Никшића, 138, 167
Никшићах, 196
Никшиће, 35, 39, 143, 149
Никшићи, 39
Новаку Станкову, 198
Нови Пазар, 100
Новим љетом, 80
Новога завјета, 52, 75, 217
Новога љета, 17

Њ

Његош, 211
Његошево, 17
Његуша, 79, 124, 130
Његушима, 221

О

Обилића, 230, 237, 256
Обрадовича, 84
Обренкнежевић, 215
Оду, 66
Оду ступљења на престол јего
цесаро-краљевскога величества
Фердинанда I, 66
Озерецковски, 90, 95
Озерецковскога, 97
Озерецковскому, 106
Океанови, 63
Олач, 26
Олеч, 26
Омеровим, 259

Осман-паша, 165, 184
Осман-паши Скопљаку, 164–166, 168,
169, 175, 177, 182, 193, 215
Осман-пашо, 168, 193
Осман-пашу Скопљака, 215
Острог, 149
Ота, 193
Отмановић, 76
Отмановића, 46

П

П., 32
П. П. Његош, 69, 77, 90, 93, 96, 101, 114,
116, 119, 120, 122, 123, 126, 129,
131, 132, 142, 144, 147, 148, 150,
152, 154, 156, 159, 162, 171, 174,
178, 180, 185, 188, 190–192, 197,
201, 203, 206, 210–212, 217, 219,
224, 230, 231, 237, 240, 246, 248–
251, 256, 257, 259, 262–267
П. П. Његоша, 229, 253
П. Петровић, 54, 56, 57, 59, 67, 68, 75
П. Петровић Његош, 65, 70, 72, 73, 79,
81, 85, 113
П. Петрович, 32
П. Петрович Његош, 84, 95, 97, 100, 103,
107, 108
П[етра] П[етровића], 140
Павел Петрович Његош, 142
Павићевићи, 41
Павлу Решетару, 245, 267
Панчева, 237
Парижа, 190
Пауну Јанковићу, 187
Паштровића, 99, 127
Паштровиће, 99
Паштровићи, 87, 98, 99, 127
Паштровићима, 87
Пера, 104, 197
Пера Томова Петровића, 125
Пера Шапурића Корићанина, 196
Перзепоља, 260
Периновић, 30

Перо, 160
Петар, 26, 62
Петар Велики, 45
Петар Петровић, 17, 52, 61
Петар Петровић Његош, 133, 216
Петар Петрович, 27
Петр Петровић, 58, 62
Петр Петрович, 29, 30, 33, 34, 36
Петра, 37, 62, 64
Петра Петровића, 62, 64, 67, 76, 78, 102,
109, 115, 138, 139, 145, 161, 182,
193, 198
Петра Петровића Његоша, 227
Петробург, 50
Петробурга, 50, 83
Петровић, 53, 63, 83
Петрович, 32, 37, 41, 42, 44, 48, 49
Петрович Његуш, 51
Петроград, 50
Петрограду, 258
Петром Петровићем, 22
Петру, 62, 64, 67
Петру Маринковићу, 252
Петру Перовићу-Цуци, 181, 207, 228
Пећ, 31
Пеште, 92
Пешти, 197, 206
Пиперах, 42, 83
Пипере, 44, 155, 200
Пиперима, 155
Пиранић, 175
Пиранића, 175
Пираниће, 175
Пјаве, 258
Пјацу свет. Самуила, 258
Пјесне, 265
Планиницу, 166
Побори, 173
Повијанима, 103
Повији, 103
Повију, 103
Подгорице, 31, 179

Подгорицу, 43, 155
Подгоричане, 43
Подгоричани, 46
Полонију, 23
Пољу Косову, 45
Поповића, 24
Порта, 35, 158
Порте, 76, 109, 110, 158, 165
Порти, 45, 76
Пословица, 75
Пословице, 68
Почићу, 240
Правитељствујушега сената, 45
Правитељствујушчи сенат, 47
Превезе, 100
Преображеније, 261
Призрен, 31
Примораца, 102
Приморје, 79
Приморци, 74
Приморцима, 74
Пристан дубровачки, 248
Пуч, 20

Р

Р. Петровић, 19, 21, 23
Раде, 143
Радивој Петровић, 18, 25
Радован, 41
Радована Рајовића, 41
Радоване, 83
Радовану Ј. Рајовићу, 41
Радовану Мрчарици-пиперу, 83
Радоју Милованову, 198
Радонић, 71, 100
Радонића, 124, 130
Радониће, 124
Радонићи, 124
Раду, 134
Рафаелова, 261
Рватима, 236
Реља Омучевић, 216
Решид-паше, 209

Решид-пашина, 202
Ријеку, 140
Ријеку Црнојевића, 118
Ријечку нахију, 200
Рим, 260, 261
Рима, 260, 261
Римскога императора, 259
Риму, 261
Рос, 19
Росија, 45
Росији, 17, 20
Росијом, 19
Росију, 19, 31
Румели Валис, 100
Румели Валису, 100
Руменлије, 45
Русија, 46, 235
Русије, 17, 19, 50, 54, 69, 78, 96, 105, 235
Русији, 100, 120
Русију, 30, 50, 59, 111, 120
Русима, 105
Руфимом Његошем, 22

С

С. Гопчевића, 243
Сава, 83, 130
Савку Г. Николића, 217
Саво, 72
Сан Ђовани ди Акри, 40
Свемогућему, 50
Свет. Петра, 261
Светога Петра, 261
Свободијаду, 70
Сенат, 41, 60, 78, 94, 160, 212
Сената, 37
Сенатом, 173
Сенату, 47, 160
Сеоцах, 34
Сербије, 134
Сербијом, 24
Сима, 23
Сима Ораовчанина, 20
Симеон Милутинович, 18

Сими Милутиновићу, 179, 188, 190–192, 197, 206
Симо, 24, 191, 197, 206
Симо Милутиновић, 47
Симом Милутиновићем, 75
Симона Вулетића, 127
Скадар, 33, 34, 47, 96, 140, 156
Скадра, 31, 32, 39, 100, 140
Скадранима, 176
Скадранин, 31
Скадру, 35, 46, 209, 213
Скендербег, 216
Скендербега, 256
Скендербегова, 199
Скендерији, 26
Скендеријом, 26
Скопљак, 215
Славени, 264
Славносрби, 80
Слави, 264
Славјан, 19
Славјана, 151, 264
Славјанах, 36, 233
Славјане, 232, 264
Славјани, 232
Славјанима, 232, 233, 264
Славјанин, 84
Славјанство, 19
Смаил-ага Ченгић, 131
Смаил-аге Ченгића, 148
Смаил-аги Ченгићу, 117
Совјету, 263
Спичана, 175
Спичане, 175
Спичани, 175
Спичанина, 175
Спуж, 43, 140
Спужа, 42
Спужане, 43
Спужани, 43, 175
Спужанима, 140
Спужем, 140
Спужом, 43
Спужу, 140
Срба, 262
Србах, 231
Србе, 19, 63, 68, 157, 240, 262
Срби, 80, 179, 180, 231, 239, 240, 259
Србија, 162, 239
Србије, 179, 263
Србији, 48, 187, 188, 239, 263
Србију, 31, 180, 188, 189, 242
Србима, 239, 240
Србин, 68, 162, 257
Србина, 72, 80, 218, 237, 250
Србине, 34, 257, 260, 261
Србину, 263
Србљима, 189
Српкиње, 240
Српскога листа, 92
Српства, 68, 157, 239, 257
Српство, 63, 179, 188, 239, 250
Српством, 63, 68, 179, 242
Српству, 68, 157
Станка Радонића, 130
Станку Вразу, 229
Стањевићах, 22
Стањевиће, 22, 24, 75
Стањевићи, 22
Стањевићима, 83
Створитеља, 19, 33, 36, 137, 190
Створитељева, 266
Стевана Перовића, 250
Стевану П. Книћанину, 237, 244, 254
Стеф. Бјеладиновић, 243
Стефан, 251
Стефан Васич, 31
Стефана, 83, 197, 247, 250
Стефана Вукотића, 143
Стефана Ковачевића, 67
Стефане П. Книћанине, 237
Стефановићу, 50
Стефану, 247
Стијепа Франићевића, 127

Стијепо Франићев, 127
Стијепо Франов Франићевић, 127
Стијепом, 127
Стојан Јанковић, 216
Стојанову Греду, 175
Сточевећ, 215
Сушањ, 193

Т
Тале Ораманин, 216
Талијанке, 240
Татишчеву, 68
Творац, 69
Творца, 50, 62, 80
Творцем, 190
Теодора Ивкова Пипера, 68
Теодору Тирки, 199
Тибра, 261
Тиве, 260
Типографије Књажества Српскога, 186
Тирке, 53
Тирки, 207
Тиркини, 56
Тирком, 259
Тифлис, 262
Тодор Мушкин, 83
Тријест, 56, 75, 94, 97, 122, 197, 206
Тријеста, 190, 245, 258
Тријесту, 84, 96, 232, 245
Троједна Краљевина, 240
Трст, 53, 84, 257, 264
Трста, 111
Тршћанину, 232
Турака, 26, 73, 100, 103, 136, 149, 153,
155, 156, 158, 170, 175, 177, 215
Тураках, 19, 34, 42, 73, 136, 153, 154, 166,
202, 219
Турке, 43, 60, 94, 121, 128, 132, 149, 170,
171, 212, 219, 255, 262
Турска, 102
Турске, 170, 179, 193, 255
Турској, 239
Турску, 180, 200

Турство, 19
Турци, 35, 42, 43, 47, 73, 89, 103, 105,
106, 109, 121, 125, 128, 136, 149,
151, 153–156, 158, 170, 171, 175–
179, 181, 184, 202, 208, 209, 213,
218, 219, 255
Турцима, 34, 42, 43, 60, 73, 74, 86, 88,
105, 106, 109, 122, 125, 128, 136,
138, 145, 149–151, 153, 155, 156,
165, 171, 177, 179, 184, 193, 209,
218, 255
Турчин, 179, 193, 202, 227, 259
Турчина, 42, 55, 103, 135, 165, 168, 171
Турчином, 47
Турчину, 109
Тушину, 219

У
Убејдулах-ага Шеховић, 115
Урумелију, 35

Ф
Ф. С. Стадиону, 238
Фанти, 264
Фердинанда I, 66
Фердинанду I, 227
Ферик Ахмет-паше, 110
Ферик Хасан-паши, 88, 89, 100, 102
Фериче Асан-паша, 89
Филипа, 83
Филипа Кустудију, 37
Филиповић, 215
Фр. Миклошићу, 246
Франкл, 266
Франкла, 265
Франклу, 265
Франца I, 66
Франца Карла, 144
Францу Миклошичу, 246
Француз, 122
Фридриху Орешковићу, 92, 96
Фрушића, 69

Х

Хамзагу Казаза, 165
Ханибалу Вујићу, 163
Ханка, 264
Харап, 259
Хартлин, 122
Хасан Оџић, 196
Хасана, 140
Хасан-ага Диздаревић, 196
Хасан-ага Хот, 128
Хасан-бег, 108
Хасан-бегу Ресулбеговићу, 55, 141
Хафис-паши, 61
Херкаловића, 183
Херцеговине, 76, 132, 160, 161
Херцеговини, 105
Херцеговином, 145, 153
Херцеговину, 103, 138
Херцеговце, 154
Херцеговци, 153
Херцеговцима, 67, 153, 154
Хомер, 50
Хомера, 50
Хрватах, 231
Хрвати, 231
Хрватима, 231
Христа, 17
Христов, 101
Христова, 62, 133
Христос, 58
Хусеин-аге Чолака, 35
Хусеин-бегу Градашчевићу, 39
Хусејин-капетан, 46
Хусејин-капетану, 46

Ц

Цариград, 35, 262
Цариграда, 33, 149
Цезаром, 261
Цеклина, 188
Церне Горе, 31
Церница, 34
Церногорац, 26

Церногорца, 20, 26
Церногорце, 22, 36
Церногорци, 23, 36
Церногорцима, 22
Церногорцу, 27
Церној, 22
Церној Гори, 28
Церном Гором, 26
Церну Гору, 17, 26, 31
Цесарску, 31
Цетиња, 173, 181
Цетињанима, 173
Цетиње, 17, 19, 20, 22, 24, 26, 28, 30, 31, 35, 37, 39, 41–43, 45–47, 49, 54, 57–60, 62–65, 67, 70, 71, 73, 75, 76, 78, 85, 90, 92, 94, 96, 97, 100, 101, 103, 105, 108, 111, 112, 115, 116, 118, 120, 121, 123, 125, 128, 131–133, 137–139, 142–144, 146, 148, 149, 151, 155, 157, 158, 160, 170, 172, 174, 175, 178, 179, 183, 184, 186–193, 195, 197, 199, 200, 202, 206, 207, 209, 211, 212, 215, 217, 218, 220, 221, 223, 224, 226–233, 235, 237, 240, 243, 244, 246, 249–252, 254, 255, 263, 265–267
Цетињу, 64, 103, 133
Црмници, 121
Црмничани, 122
Црна Гора, 42, 45, 46, 163, 165, 213, 215, 227, 255, 263
Црна Горо, 218
Црнац Карамахмут, 216
Црне Горе, 46, 71, 76, 80, 91, 118, 124, 137, 160, 165, 170, 178, 180, 211, 238, 241, 255
Црница, 33, 102
Црнице, 87, 204
Црници, 48
Црницу, 106, 200
Црничана, 98, 99
Црничане, 121

Црничани, 87, 98, 99, 204
Црничанима, 121, 204, 205
Црничке, 212
Црногорац, 37, 47, 62, 78, 100, 160, 173,
176, 184, 193, 211
Црногораца, 47, 91, 105, 106, 109, 121,
124, 144, 147, 155, 159, 168, 170,
184, 188, 212, 213, 220, 226, 227
Црногорацах, 46, 74, 76, 77, 153, 184, 193,
208, 213, 220, 233
Црногоре, 47, 95
Црногори, 46
Црногорку, 170
Црногору, 47, 48
Црногорца, 69, 105, 168, 170, 175, 188
Црногорце, 45–47, 73, 105, 121, 151, 155,
170, 197, 209, 213, 216, 220, 231
Црногорци, 45–47, 49, 73, 74, 77, 79, 80,
99, 103, 105, 109, 121, 124, 125,
135, 148, 149, 151, 156, 165, 166,
172, 175, 177, 184, 193, 209, 212,
216, 218, 220, 231
Црногорцима, 49, 74, 76, 88, 100, 105,
109, 110, 120, 121, 123, 161, 165,
168, 171, 179, 184, 202, 208, 209,
213, 219, 220, 222, 227, 238, 245
Црногорцима и Брђанима, 62, 64, 78, 145
Црногорцу, 109, 160, 173, 211, 212
Црној Гори, 71, 73, 85, 92, 121, 125, 127,
156, 172, 176, 184, 186, 188, 202,
249, 250

Црнојевић, 215
Црном Гором, 88, 100, 109, 112, 121, 153,
184, 241
Црну Гору, 41, 46, 53, 71, 76, 84, 100, 106,
118, 160, 179, 197, 215, 248, 255,
262
Цуца, 167, 188
Цуце, 117, 167, 219
Цуци, 167
Цуцу, 103, 167

Ч

Чевкин, 125
Ченгић, 215
Черкеза, 128
Черногоре, 20
Черногору, 20
Черногорца, 181
Черногорци, 20
Черној Гори, 181
Черну Гору, 20
Чифути, 252

Џ

Џановић, 175

Ш

Шамил, 216
Шенбруна, 258
Шестани, 175, 193
Шпарта, 181
Штадион, 241